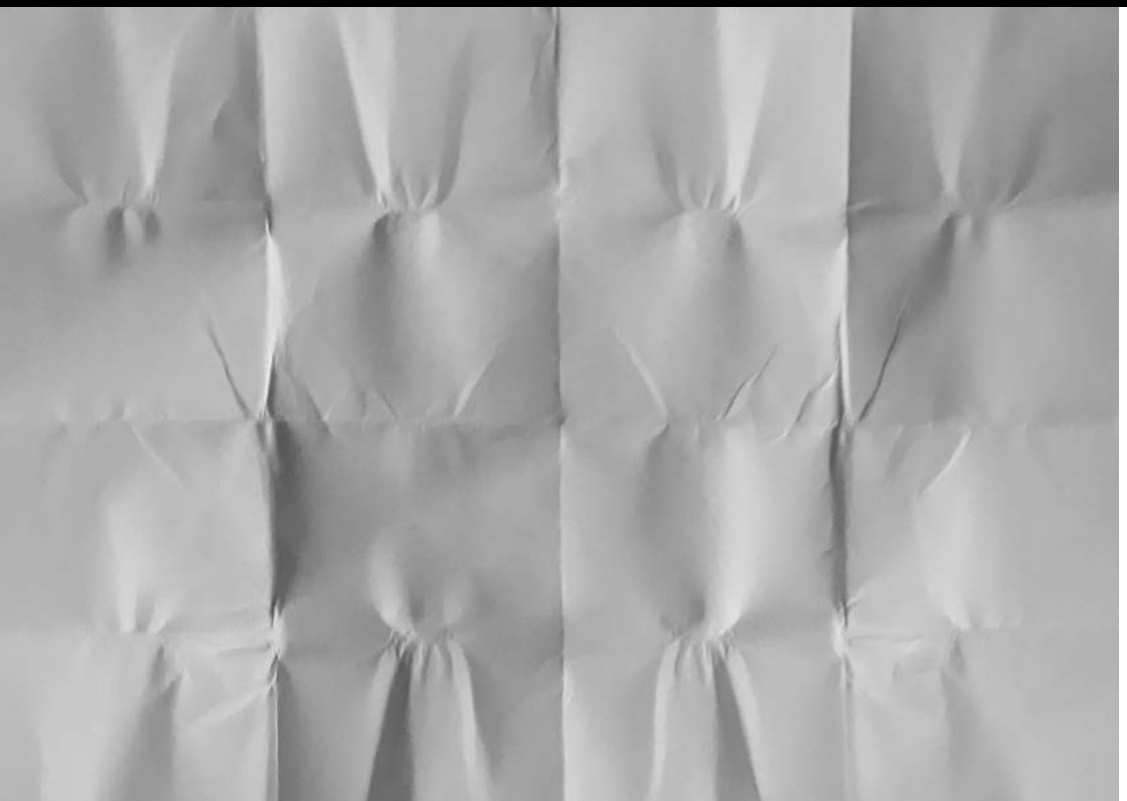
NEKOREKTNÍ EPIGRAMY KOREKTNÍ DOBY

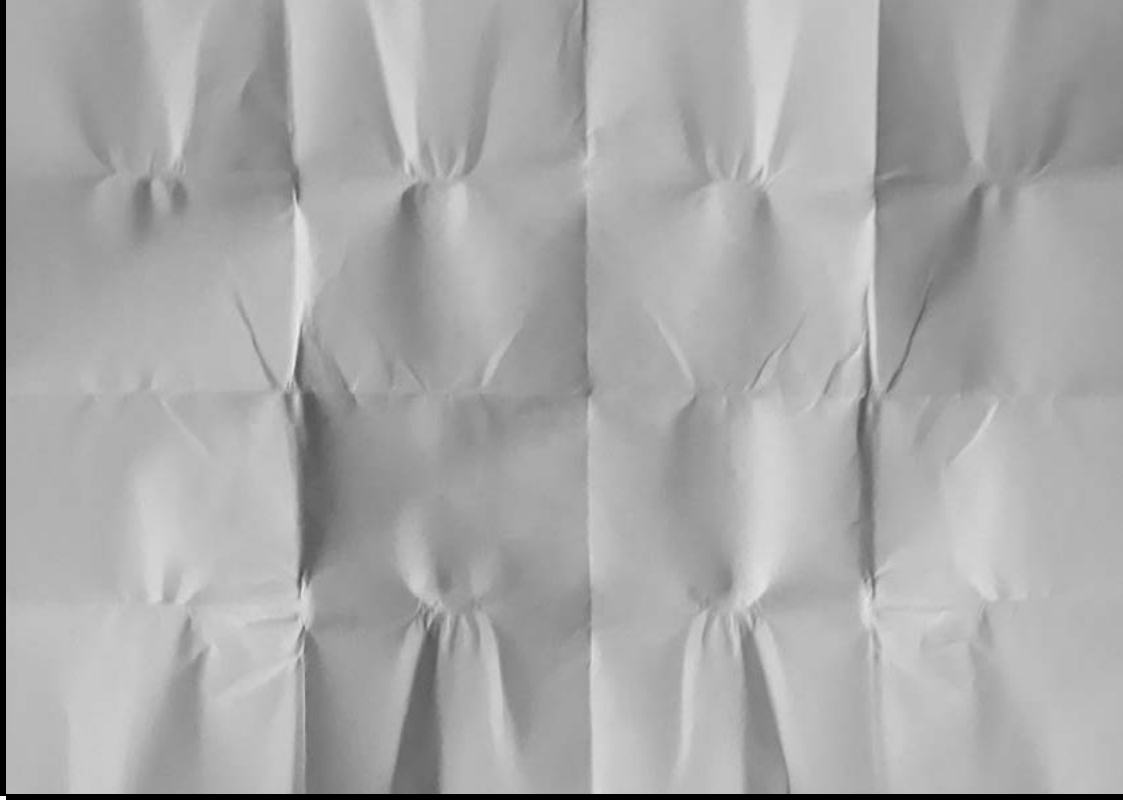
Didot

Jaroslav Malina

NEKOREKTNÍ EPIGRAMY KOREKTNÍ DOBY

Text © prof. Jaroslav Malina, 2022

Typografie a sazba © doc. Jiří Eliška, 2022

Ilustrace © Jiří Eliška, Jiří Hiršl, Alois Mikulka, 2022

Recenzenti: prof. RNDr. Ivo Budil, Ph.D. et DSc.,
doc. RNDr. Eva Jozífková, Ph.D. et Ph.D., PhDr. Jaroslav Štěpaník, 2022

Vydala Tiskárna Didot, spol. s r.o., Trnkova 119, 628 00 Brno

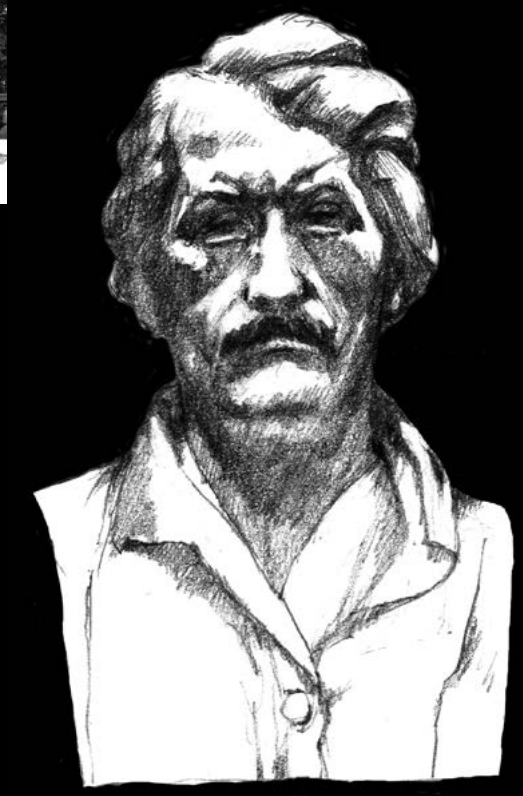
Tisk Tiskárna Didot, spol. s r.o., Trnkova 119, 628 00 Brno

ISBN 978-80-908416-3-5

OBSAH

9 **Prolog věnovaný epigramatikovi KHB**
12 **Nekorektní epigramy**
13 **A**d libitum
15 Advokát
16 An
17 Androidi a gynoidky
18 ANO & ODS
19 Antikrist
20 Apologet
21 Apoštol
22 Automobilista
23 Avantgarda
24 **B**asista rasista
25 Bellum omnium contra omnes
26 Billa
27 Bláhovost
28 Blaničtí rytíři
29 Borec
30 Boss bos
31 Boxer
32 Bráška
33 Bruselizace
35 Bruslení
35 Bůh
36 Bundeskanzlerin
37 Byrokrat
39 **C**o s nimi
39 Coolismus
40 Cukrbliky
41 Čas nečas
42 Česi aj Slováci
43 Český senátor
43 Činitel
44 **Ď**aur
45 Defenestrace
46 Deprivant
47 Devótnost
48 Diktátoři a diktátorky
49 Dominátor
50 Dredstan
52 Džihád
53 **E**klektik
54 Eko-maligní sex
55 Ekoterorista
56 Entropie
57 Euro neboli ou-jüan
59 Eurodotace
60 Eurokomunista
61 EUropan
62 Európé
63 Eurounijní aparátčík
64 Evropská říše
65 Expert
66 **F**inta
66 Fízl
67 Flagelant
68 Frikulín
69 Frontex
71 **G**ambler
71 Génius Ameriky
72 Gilotina
73 **H**aruspik
74 Headhunting
76 Histrion
77 Homo solis
79 **Ch**iasma opticum
80 Chiméra
83 **I**ronik
85 Islámský stát
86 **J**ádro
87 Jolly Roger
88 **K**entaur
88 Klientelismus
89 Kmáni
90 Kočka
90 Kojenec a dospělec
91 Koronavirus
92 Korupce
93 Kredit
93 Krysaři
94 **L**a dolce vita
94 Lež
95 Liberalismus
96 Liberální demokracie
99 Lichva
101 Love Story
102 Lukašenko
102 Lupič
103 **M**amonář
105 Manžel a manželka
106 Mára
106 Megaloman
107 Mem
108 Migrant
109 Místopředseda
110 Mosad
113 Mumie
114 Mundus
114 Mužolapka
115 **N**apínač
116 Nepotismus
117 Neziskovka
119 Nula
119 NYC & NIC
120 **O**becná vůle
121 Ochranné známky EU
123 Oligarcha
124 Omezená suverenita
125 Opozice
127 Orgasmus
128 Ostrakismus
130 **P**acient
131 Padesát odstínů šedi
132 Paroháč
133 Páteř
133 PCR test
134 Pentalogie
135 Pohlavár
135 Pochlapení
136 Polárník & Solárník
136 Politikář
137 Polyamorie
138 Poslanec
139 Presstitut
141 Prezident a Předseda
141 Profesor
142 Progresivismus
144 Próteus
145 Přizpůsobení
145 Pseudonym
146 **Q**uerolus
147 **R**anař
149 Rasismus
151 Revenant
151 Role
153 Rozvod
154 **S**atiriáza
155 Senátor
156 Shell
157 Scholé
157 Sinekura
159 Slovenky
159 Socialista
160 Spásonoš
161 Spotřebitel
162 Státník
163 Straník
164 Střed zájmu
165 Strýček Sam
167 Symbiont
169 Synkretista
170 **Š**arlatán
171 Šejk
172 **T**ablet
173 Tajemník
174 Tao
176 Tarantule
179 Tetování
181 Tchajwanec
182 Torzo Venušino
183 Travič
184 Triumvirát
185 Tučňáci
186 Tunelář
187 TV
188 **Ú**četní
189 Udavač
189 Udržitelný pohon
191 Utopie
191 **V**ďaka
192 Via Appia
192 Viceprezident
193 Vláda
195 Vladař
197 Vlastenec
198 Vlastizrada
199 Volby
200 **Z**ástupci
200 Zázrak
201 Zeus
203 Zlatohlávek
205 Zoofob
206 Zvěrokruh
211 **Ž**alozpěvy redaktorské
212 Žumpa
213 Žurnalista
215 **Epilog věnovaný epigramatikovi MVM**
216 Autor

Josef Strachovský, *Karel Havlíček Borovský*, 1883,
pískovec, výška 596 cm (výška postavy 260 cm), Havlíčkovo náměstí, Kutná Hora.

Jiří Eliška, *K. H. Borovský,* 2021, kresba, 21 x 30 cm,
podle busty ak. soch. prof. Ladislava Šalouna z roku 1931.

PROLOG VĚNOVANÝ KHB

Před dvěma sty lety (21. 10. 1821) se narodil nedostižný velmistr epigramu Karel Havlíček Borovský

Karel Havlíček Borovský
byl epigramatik bohovský.
Dnes by si jistě vzal na mušku
byzantsky zbytnělou eurounijní věrchušku,
ironií by počastoval její chiméry, stejně jako víru v cara báťušku.

Havlíček Borovský, Karel (31. 10. 1821, Borová u Přibyslavi – 29. 7. 1856, Praha), český novinář, spisovatel, básník a politik; zakladatel české žurnalistiky, proslulý epigramatik. V umělecké tvorbě a politické publicistice (*Křest sv. Vladimíra, Král Lávra, Obrazy z Rus, Epištoly kutnohorské, Duch Národních novin*) byl sžíravým kritikem a přesvědčeným odpůrcem habsburského absolutismu a církve i ruského samoděržaví. Novorenesanční pomník od sochaře Josefa Strachovského před Vlašským dvorem připomíná kutnohorské působení Karla Havlíčka Borovského v letech 1850–1851 a především jeho vítězství před zdejším okresním soudem, kde čelil obžalobě za protiabsolutistické články ve svém časopisu *Slovan*, který zde vydával; časopis se prakticky jako jediný snažil bránit oklešťování výsledků revoluce 1848–1849. Na válcovém podstavci je uvedeno jeho závěrečné zvolání z obhajovací řeči: „Přislibujte si mně, vyhrožujte si mně, přece zrádcem nebudu!“

Není pravdou, že by naši novináři přímo lhali,
oni jsou pouze slov svého chlebodárce dbalí.
Nemají ovšem odvahu a vzdor Karla Havlíčka,
aby si motto z pomníku mohli dát aspoň na trička.

Jiří Eliška, *Čtenářka → epigramů*, 2017, kresba, PC, 30 x 21 cm.

epigram (přes latinu z řeckého *epígramma*, „nápis, nadpis“ z předpony *epí-*, „na, nad, při“ a *gramma*, „písmeno, znak, nápis“), krátká (třebas jen dvouřádková), reflexivní, didaktická báseň s vtipnou, satirickou pointou, úsečně sděluje nápad či myšlenku, upozorňuje na nějaký problém, zlozvyk nebo zlořád. V řecké a římské antice existovaly nápisné epigramy a epigramy knižní, jejichž autory byli významní literáti. Epigramy byly velmi oblíbené, obsahovaly sentence nejrůznějšího obsahu. Podle jazyka, v němž byly napsány, jsou sebrány v řecké a latinské části sbírky *Anthologia Palatina*. V řecké literatuře se epigram objevuje od 6. století př. n. l. původně jako skutečný nápis, nejčastěji dedikační nebo náhrobní. Knižní epigram si zachoval stručnost vyjadřování, má však bohatší tematický repertoár (láska, chvála mládí, stesk nad stářím, politika, výsměch). Epigramy psali významní řečtí básníci a filozofové – Homér (asi 8. století př. n. l.), Sapfó (konec 7. a počátek 6. století př. n. l.), Pýthagorás (570/560 – kolem 480 př. n. l.) nebo Platón (427–347 př. n. l.). Římané převzali epigramy od Řeků již v první polovině 4. století př. n. l. Mezi nejstarší ze zachovaných náhrobních latinských epigramů náleží nápisy na hrobce Scipionů. Předmětem knižních epigramů byl často veřejný a politický život. V helénistické době přibyla témata erotická. Proslulými autory epigramů byli zejména Gaius Valerius Catullus (asi 84 – asi 54 př. n. l.) a Marcus Valerius Martialis (40–104), který psal posměšné epigramy. Martialovým vlivem je epigram v moderní době chápán jako druh satirické poezie. U nás tuto linii pěstoval a rozvinul Karel Havlíček Borovský (1821–1856).

epigramatik, autor epigramů.

NEKOREKTNÍ EPIGRAMY

Ad libitum

Uznávat LGBT+ad libitum...
Jděte s takovým světem ke všem čertům!

ad libitum (z latiny), bez omezení, jak je libo, podle libosti, (hudba) v libovolném tempu.
ke všem čertům (expresivní úsloví), poslat něco, někoho tam, odkud není návratu. Užívá se například v souvislosti s ideologiemi komunismu a nacismu a jejich totalitními režimy. První byla založena na *lásce k pracujícím* (dělníkům, rolníkům a pracující inteligenci), druhá na *lásce k rasově čistým* (Árijcům, Germánům, Nordikům). Na obzoru se rýsuje další ideologie („lgbtismus"), možná zhoubnější než obě předchozí, neboť je založena na všeobjímající *lásce ke všem a ke všemu.*
LGBT+, zkratka označující lesby, gaye, bisexuály a transgender osoby včetně transsexuálů. Jednotlivá písmena se v této zkratce mohou vyskytovat v různém pořadí, nejčastěji GLBT. Písmeno L se na první místo zkratky posunulo v průběhu času zejména díky silnému vlivu homosexuálních feministek. V jiných variantách se připojují i další písmena: I označující intersexuály, Q značící queer, U pro lidi s dosud nevyjasněnou orientací (*unsure*), další T označující tzv. „*Two-spirit people*", což je novější výraz pro berdache, dále se může přidávat písmeno A odkazující na asexualitu, P značící lidi vyznávající pansexualitu či polyamorii, písmeno O pro lidi omnisexuální a další méně časté varianty. V přísnějším pojetí mnozí užívají pouze kratší verze LGB s tím, že transgenderové osoby (transgender) se vypořádávají především se svou pohlavní a gender identifikací na rozdíl od ostatních, kteří se vypořádávají jen se svou sexuální orientací. Někteří lidé toto označení stále neradi používají, poukazujíce na jeho diskriminační povahu, a tvrdí, že jde jen o další nepotřebnou, uměle vytvořenou kategorii, do které je možno přiřadit každého „nenormálního" jedince. Pro jiné je ovšem takovéto označení vítanou variantou, která naopak upozorní, že do kategorie lidí s odlišnou orientací a identifikací nepatří jen homosexuální muži, ale i jiné, někdy opomíjené osoby.

Advokát

Z vraždy obviněn,
šikovným advokátem vyviněn.
Chtěl po něm palmáre,
přeslechl se, dal mu kurare.

Alois Mikulka, *Advokát*, 2019, tužka, papír, 17 × 18,5 cm.

advokát (z latinského *advocātus*, „přivolaný“), 1. osoba právnicky vzdělaná a zvláště kvalifikovaná, oprávněná poskytovat právní pomoc jednotlivcům i institucím, zejména zastupováním před soudy a úřady, právní zástupce; 2. (hovorově) kdo někoho, něco obhajuje vůbec, vystupuje v něčím zájmu.
kurare (z indiánských jazyků), šípový jed, souhrnný název pro směs alkaloid rostlinného původu. Je používáno hlavně v povodí Amazonky a Orinoka. Indiáni extrahovali rostliny vodou, výtažek zčásti odpařili a používali k napouštění hrotů šípů. Existuje více druhů kurare lišících se složením. Například „curare de tubo“, uchovávané v nádobách z bambusových stébel indiány v Brazílii a Peru, obsahuje extrakt především z druhů *Curarea candidans, Curarea toxicofera* a *Chondrodendron tomentosum* (někdy také z dalších druhů rostlin z rodů *Abuta, Cissampelo, Sciadotenia, Telitoxicum*) s hlavními účinnými alkaloidy chondrokurinem, isochondrodendrinem, kurinem a tubokurarinem; „curare de calabaza“, používané indiány v Kolumbii, Guayaně a Venezuele, se získává z extraktů různých druhů rodu kulčiba (*Strychnos castelani, Strychnos letalis, Strychnos rodetelioides, Strychnos toxifera*) a jeho účinnými látkami jsou brucin, calebassin, curarin, strychnin a toxiferin. Kurare způsobuje u teplokrevných obratlovců obrnu příčně pruhovaného svalstva (blokuje účinek acetylcholinu na nervosvalové ploténce, a tím znemožňuje svalovou kontrakci).
palmáre (ze středolatinského *palmaris, palmarium*, „odměna advokátovi za vyhraný proces“, odvozeného od latinského *palma*, přeneseně „vítězství“ [palmové listy symbolizují vítězství]), částka, kterou platí advokátovi ten, kdo je jím zastoupen v určité právní věci.

An

Naše nová politická strana
má v čele vševědoucího boha Ana.

Proto ví, že dobře fungující stát
musí víc exportovat než importovat.

Vyvezeme do okolí cokoli,
nikoli však voly, ti naši stranu volí.

Třeba české paroháče
budeme exportovat na slovenské Roháče.

Řekni naší straně ANO
a budeš mít navždy vystaráno.

An (ze sumerštiny: „nebesa“), nejvyšší bůh sumerského i akkadského panteonu, zosobnění nebes. Klínopisný znak používaný pro zápis jména tohoto boha může mít rovněž význam *dingir* (sumersky), *ilu* (akkadsky), tj. „bůh“, a je používán jako tzv. determinativ (sémantický indikátor) před jmény ostatních bohů.

Androidi a gynoidky

Až převezmou otěže androidi,
nahradí na planetě Zemi lidi,
zejména neschopné muže.
Milé ženy, těšte se, android v ž d y c k y může!

android (z řeckého *andros*, „muž, člověk“, *-eides*, „stejného druhu, podobný“), člověku podobný robot. V současné době experimentální prototyp, častěji pouze fiktivní bytost v dílech žánru science fiction. Stroj, jehož účelem je chovat se, pracovat, popřípadě myslet stejně jako člověk. První roboti vůbec, výrobky firmy RUR ze stejnojmenné divadelní hry (z roku 1920) Karla Čapka (1890 až 1938), nebyli podle dnešního chápání pojmů pouze roboti, ale také androidi.
gynoidka (z řeckého *gyné*, „žena“ a *-eidés*, „jsa, jsoucí podobný“), ženě podobný robot. V současné době experimentální prototyp, častěji pouze fiktivní bytost v dílech žánru science fiction. Stroj, jehož účelem je chovat se, pracovat, milovat, popřípadě i myslet stejně jako žena.

Jiří Hiršl, *Zamilovaní androidi*, 2021, perokresba, papír, 30 × 21 cm.

ANO & ODS

Nevěsta krom kytice přináší do manželství pěkné věno,
ženich však myslí víc na rodnou stranu, proto neřekne ANO.

ANO (zkratka), ANO 2011, české „středopravicové politické hnutí“ založené v roce 2012 slovenským podnikatelem a politikem s českým občanstvím Andrejem Babišem (narozen 1954). Hnutí ANO 2011 navazuje na občanské sdružení Akce nespokojených občanů, které vzniklo na podzim 2011 po několika veřejných vystoupeních Andreje Babiše ve sdělovacích prostředcích, v nichž hodnotil stav společnosti a kritizoval korupci. Hnutí cílí na voliče nespokojené s dosavadními etablovanými politickými subjekty. Hnutí kandidovalo v roce 2013 ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, ve kterých získalo 18,65 % hlasů a 47 mandátů; umístilo se tak na druhém místě za Českou stranou sociálně demokratickou, s níž později vytvořilo společně s lidovci vládní koalici; v roce 2017 parlamentní volby vyhrálo, když získalo téměř 30 % hlasů a 78 mandátů, v roce 2021 pak o šest mandátů méně.
ODS (zkratka), Občanská demokratická strana (založena v dubnu 1991, prvním předsedou byl Václav Klaus), politická strana pravicového zaměření, která se stala jedním z nejvýznamnějších hybatelů polistopadového vývoje. Po několika peripetiích a propadech (korupční skandály, tunelářství aj.) byla její významná role na české politické scéně obnovena za předsednictví Petra Fialy po parlamentních volbách v roce 2021.

Jiří Hiršl, *ANO & ODS*, 2021, perokresba, papír, 21 × 30 cm.

Antikrist

Francis Fukuyama si byl až příliš jist,
po pádu komunismu že je s dějinami amen.
Jenže na Zemi už by musel řádit Antikrist!

To se však stále ještě neděje,
a tak trvá naděje, že čas takové ideje odvěje.

Snad jsou některé politické strany na vině,
že přec jen vyrůstají malí antikristi, a to nejen v české kotlině…

Antikrist (z řeckého *antí-*, „proti“ a *Christos*, „Pomazaný“, „Anti-Kristus“), postava z novozákonní knihy *Zjevení svatého Jana*; odpůrce Ježíše Krista, který má vystoupit na konci dějin. Podle křesťanského názoru (především ve středověku a raném novověku) protivník Ježíše Krista před jeho návratem na svět, často ve spojení s ďáblem. Jako Antikrist byli obvykle charakterizováni političtí a teologičtí soupeři; tím byli vyloučeni ze společenství věřících. Martin Luther (1483–1546) například označil za Antikrista papežství, naopak římskokatolická církev tak označila jeho. V novověku byl pojem Antikrist často interpretován jako bezbožná vláda (například pojem Antikrist byl aplikován na Napoleona, na fašismus, nacismus nebo na komunismus).
Fukuyama, Francis (27. 10. 1952, Chicago, USA), americký filozof, ekonom, politolog a publicista. Ve své nejznámější knize *The End of History and the Last Man* (1992, česky: *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka, 2002) vyslovil hypotézu, že po pádu komunismu nastává konec historie, protože si uvědomil, že už neexistuje žádná forma společnosti, která by mohla nahradit liberální kapitalismus západního stylu. Ve svých studiích z počátku jedenadvacátého století však svoji proslulou tezi o konci dějin modifikoval, protože vývoj vědy, především genetického inženýrství a biotechnologií, může vést k zásadním změnám lidské povahy, což se odrazí v modifikaci politického systému. Tento proces uvede dějiny opět do pohybu. A dnes se ukazuje, že „dějiny“ začínají určovat systémy (například islám), které jsou založeny na prastarých náboženských idejích formujících a sjednocujících „primitivní“ kmenová společenství.

Apologet

Hadrianus:
„Křesťanství je monoteistický lapsus!“

Quadratus:
„Pořád lepší než komunismus, nacismus či islamismus!“

Ve starověku Quadratova apologetika nakonec zabrala,
ale ve 20. a 21. století nás jeho jasnozřivá vize, bohužel, dohnala.

apologetika (z řeckého *apologiá*, „obrana, obhajoba“), 1. teologická disciplína zaměřená na obhajobu a zdůvodnění křesťanského učení; 2. počáteční období křesťanské teologie, po němž následovala patristika (nauka zabývající se studiem teologického, filozofického a politicko-sociálního učení křesťanských myslitelů 2.–8. století, tzv. církevních Otců). Křesťanští apologeti jako Athenagoras (asi 133–190) či Tertullianus (asi 160–235) prováděli filozofickou a politickou obhajobu křesťanství v době, kdy byli příslušníci tohoto náboženství pohanskými panovníky pronásledováni; 3. obecně systematické zásady obhajoby.
Hadrianus, Publius Aelius Hadrianus (24. 1. 76, Italica, u dnešní Sevilly, Španělsko – 10. 7. 138, poblíž Neapole, Itálie), římský císař (117–138); druhý z dynastie tzv. adoptivních císařů vybraných pro své schopnosti. Po expanzivní vládě svých předchůdců se vzdal dobyvatelské politiky Říma a zaměřil se na upevnění civilní a vojenské správy v jednotlivých provinciích římské říše. Z tohoto hlavního důvodu, ale i pro své osobní potěšení z poznání jednotlivých území a kultur procestoval skoro celou říši a seznámil se s jejími pamětihodnostmi. Vřelý vztah měl k Řecku, jeho kultuře, filozofii a umění. Během svých čtyř inspekčních cest po území celého impéria Hadrianus nechal vybudovat solidní systém vojenských pevností podél celých římských hranic.
lapsus (z latinského *lāpsus*, „pochybení, smeknutí“ od *lābī*, „padat, smekat se,“), chyba, nedopatření, omyl, pochybení; *lapsus calami*, „chyba při psaní, přepsání“; *lapsus linguae*, „chyba při mluvení, přeřeknutí“; *lapsus memoriae*, „selhání paměti“.
monoteismus (z řeckého *monos*, „jediný“, *theos*, „bůh“), náboženství jediného Boha, jednobožství; přesvědčení, že je jediný Bůh, a uctívání tohoto jediného Boha. Monoteismus zastávají zejména judaismus, křesťanství a islám, tendence k němu lze najít i v náboženstvích neteistických či polyteistických. Křesťanský monoteismus mluví o Bohu jediném, leč v Trojici Boží: Otec je Bůh, Syn je Bůh a Duch svatý je Bůh a spolu je to jediný Bůh. Předstupněm monoteismu je henoteismus, opakem polyteismus.
Quadratus (zemřel v roce 129), řecký křesťanský filozof a teolog; v letech 125–129 athénský biskup. Quadratus je nejstarší známý apologet; císaři Hadrianovi adresoval Obranu křesťanského náboženství.

Apoštol

Píšeš podrobně v Listu Filipským,
abychom přemýšleli, kdo a hlavně s kým.
V Listu Koloským zvažuješ, co je pravdivé,
v Listech Timoteovi ukazuješ, co může být lživé.

Jenže tvé epištoly, Pavle z Tarsu,
dnešní generaci zní jak hudba z Marsu.
Nad pravdou lež vítězí tak snadno,
s poctivostí chodit daleko neradno.

Kdybys znal dnešní politickou slotu,
psal bys listy nejspíš na jinou notu.

Abys na svou stranu získal mladou generaci,
nestačí mít tradiční apoštolskou erudici a reputaci.

V prvé řadě bys musel používat velmi hbitě
internet, world wide web a sociální sítě,
bez nich žádný z mladých neuslyšel by tě,
tvé mravní apely zašly by na úbytě.

Je to tak, milý Pavle:
bez internetu, bez webu, bez e-mailu
jsi jenom dunící kov,
tvou víru, naději a lásku pohltil temný rov…

Milý apoštole Pavle, bohužel už ti zrezavěla šavle.
Salve!

apoštol (z řeckého *apostolos*, „vyslanec“), 1. posel; 2. horlivý šiřitel, hlasatel nějakých idejí, učení apod.; 3. jeden z učedníků Ježíše Krista, jichž bylo dvanáct a měli šířit jeho učení.
epištola (z řeckého *epistolé*, „zaslaná zpráva, dopis, list; rozkaz“), 1. apoštolský list, spis Nového zákona, napsaný jako dopis, buď konkrétně adresovaný (místní církvi, osobě), nebo obecný (určený libovolným čtenářům). Třináct epištol je připisováno Pavlovi z Tarsu +, tři Janu Evangelistovi, dvě Petrovi, po jedné Jakubovi (Jákobovi) a Judovi; u epištol Židům autor nebývá uveden. V epištolách se formuluje raná křesťanská věrouka a předkládají se konkrétní aplikace evangelia pro mravní a duchovní život křesťanů; 2. žánr básnického listu; někdy též v poučné publicistice.

Pavel z Tarsu (3–67), svatý Pavel, apoštol národů. Narodil se jako Saul (česky také Šavel) v židovské rodině v maloasijském městě Tarsu, ale těšil se právům římského občana. Je známo, že trpěl epilepsií. Na cestě do Damašku se obrátil na křesťanství (údajně následkem náboženského zjevení, při němž dočasně přišel o zrak, důvodem mohl být epileptický záchvat) a stal se jeho horlivým propagátorem – o to důvěryhodnějším, cennějším a schopnějším, že znal jak problematiku židovství, tak pohanství. Pro změnu Pavlovy náboženské orientace se vžilo úsloví „obrácení Šavla-Pavla"; v přeneseném smyslu se užívá k označení zásadní proměny životních postojů. Pavel přetvořil křesťanské ideje, původně určené pro úzký kruh příznivců, kteří se odštěpili od palestinského židovství, a vytvořil tak základ pro univerzální křesťanské náboženství, které se rozvinulo v antickém světě. Je autorem třinácti epištol, v nichž je obsažena celá křesťanská teologie a zásady pastoračního praxe. Pavel používal energický, přesný sloh. Exaktní formulaci myšlenky doplňoval svou strhující argumentací a poutavou formou vyjádření, jak o tom svědčí tato ukázka (*Listy, První list Korintským, 13, 1–13; Epistulae, Prima epistula ad Corinthios, 53–54 n. l.*): „Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon. (…) A tak zůstává víra, naděje, láska – ale největší z té trojice je láska."
salve (z latiny: imperativ od *salveo*), buď zdráv.

Automobilista

Pražský či brněnský automobilista,
zoufalec, který se leckdy ani o píď nehne z místa.
Kvůli kolonám na dálnici D1 zažívá zvláštní stavy,
tam může i ctnostný člověk ztratit dobré mravy...

automobil (z řeckého *autos*, „sám" a latinského *mōbilis*, „pohyblivý; nestálý, měnivý"), dopravní, osobní nebo nákladní kolové motorové vozidlo, které se po zemi pohybuje prostřednictvím vlastního energetického pohonu. Automobil představuje multidimenzionální kulturní prvek, spjatý prostřednictvím strukturálních vztahů s různými oblastmi sociokulturního systému moderní průmyslové a postindustriální společnosti. Pohlížíme-li na automobil jako na kulturní element, jenž je součástí širších kulturních konfigurací a technologických komplexů, zjistíme, že vývoj automobilu a expanze automobilového průmyslu výrazně utvářely moderní civilizaci i současný způsob života.

Avantgarda

Nejdřív trans, pak deziluze a vycouvání raději,
tak končí každá slavná avant-garda i trans-avant-garda.
Bezejmenný mezi aktuálními trendy – Nihil novi sub sole:
Mladá garda končí jako stará, každá pohřbívá naději.

avantgarda (z francouzského *avant-garde*, „předvoj; přední stráž"), etapa ve vývoji moderního evropského umění, následující po období moderny. Je spjatá s aktivitou nových uměleckých skupin a hnutí prvních tří, čtyř desetiletí 20. století, uplatňující se obvykle v oblasti výtvarného umění a literatury, dále zejména dramatu, hudby, architektury a filmu. K nejvýznamnějším avantgardním proudům, směrům a tendencím patří abstraktivismus, dadaismus, expresionismus, futurismus, konstruktivismus, kubismus, funkcionalismus a surrealismus. Součástí avantgardy se stal český funkcionalismus, poetismus a surrealismus, česká proletářská poezie a slovenský nadrealismus. Charakteristickými rysy umělecké avantgardy se staly společenská revolta, levicová politická orientace, kolektivismus, dále pak antitradicionalismus a modernismus, projevující se jako vůle experimentovat v oblasti formy i obsahu.
Nihil novi sub sole (z latiny), Nic nového pod sluncem; Pod sluncem nic nového není (*Starý zákon*, Kaz 1,9).
trans (z latinského *trāns*, „přes, za [tj. určitou hranicí]"), zvláštní stav vědomí objevující se při některých náboženských obřadech a při hlubokých emocionálních prožitcích, jako například při poslechu hudby, nebo také během tvůrčího uměleckého procesu.
transavantgarda, umělecké hnutí (vzniklé v Itálii koncem 70. let 20. století) kritizující avantgardní, konceptuální a minimalistické umění a usilující v neoexpresionistickém tvarosloví o znovuoživení některých tradičních „předavantgardních" přístupů (figuralismus, symbolismus aj.). Svá díla zpravidla neoznačuje názvy. Významnými představiteli jsou zejména italští umělci: Francesco Clemente (23. 3. 1952), Enzo Cucchi (14. 11. 1949), Nicola De Maria (6. 12. 1954), Sandro Chia (20. 4. 1946) nebo Mimmo Paladino (18. 12. 1948).

Basista rasista

Inspicient pustě kleje,
že se měl dát na galeje.
Interpret nejhlubšího hlasu
nechce hrát na černou basu!

rasismus (z italského *razza*, „rod, druh“, z francouzského [původně z arabského *unsur*, „rasa, rod“]), nevědecká protihumánní teorie a ideologie o nadřazenosti lidských ras a etnických skupin (například bělochů nad černochy nebo černochů nad bělochy); nenávist k lidem určité rasy; její projevy.
rasista, stoupenec rasismu.

Bellum omnium contra omnes

Vypečená trojice – svárlivá Éris, vražedná Ényó a bůh války Arés,
strašná dvojčata Fobos a Deimos je provázejí od antiky dodnes
a v této sestavě rozsévají po světě hrůzu a děs –
bellum omnium contra omnes.

Arés (genitiv Area), řecký bůh kruté války, v Římě uctíván jako Mars. Podle řeckých představ byl synem Dia a Héry; rovněž byl považován za praotce Amazonek. V boji nebyl neporazitelný, často nad ním vítězila Pallas Athéna, která byla patronkou „moudře vedené války“. Areovými družkami byly bohyně vražedné války Enýó a bohyně sváru Éris. V jeho válečnické družině byli i Deimos („Děs“) Fobos („Hrůza“). Téměř všichni bohové Area nenáviděli, dokonce i jeho otec, vševládný Zeus. Výjimkou byla krásná bohyně Afrodíté, která s Areem podváděla svého manžela boha ohně Héfaista, a vládce podsvětí Hádés, k němuž přicházely duše padlých bojovníků. Arés sídlil v Thrákii, v drsné zemi, která odpovídala jeho povaze. V trójské válce podporoval Arés Trójany, kdežto Pallas Athéna stranila Řekům. Pomáhala hrdinnému Diomédovi, když zranil Area. V příštím střetnutí pak Athéna sama srazila Area k zemi. Arés neměl štěstí ani ve svých střetnutích s největším hrdinou Hérakleem. Arés nikdy nedbal řádu a zákona, ba přímo jimi opovrhoval. Nezastavil se ani před vraždou. Zeus soudil Area za jeho hrozné skutky v Athénách na pahorku Areopagu, ale Arés byl osvobozen pro nedostatek hodnověrných svědků, protože ti po jeho zásahu už zpravidla nikdy nepromluvili. V militaristicky založeném Římě byl Arés/Mars druhým nejdůležitějším bohem po Jupiterovi a byl uctíván jako praotec Římanů, protože s vestálkou Rheou Silvií zplodil dvojčata Romula a Rema; rovněž byl partnerem praměti Římanů Venuše.
bellum omnium contra omnes (latinsky: „válka všech proti všem“), jedna ze základních antropologických tezí materialistických přirozeněprávních teorií. Vyjadřuje domněnku, že přirozený stav mezilidských vztahů se vyznačuje nesmiřitelnými antagonismy, které vznikají při konkurenčním boji o vlastnictví statků. Proti přirozenému stavu stojí stav společenský: společnost potlačuje individuální soukromé války buď mocensky, anebo novým rozumovým uspořádáním vztahů. Úloha ubránit mír přísluší panovníkovi, který má k dispozici autoritativně prosazovaný systém pozitivního práva. Ačkoli není jejím autorem, proslavil tezi *bellum omnium contra omnes* anglický filozof a teoretik státu a práva Thomas Hobbes (1588–1679) v díle *Leviathan, or the Matter, Forme, and Power of a Commonwealth, Ecclesiasticall and Civil,* 1651; česky *Leviathan neboli O podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského*, 1941.

Billa

Sibylla Kúmská si zas jednou zavěštila:
prý svět zanikne, až vznikne obchodní síť Billa.
Věštba jí nevyšla: Billa je dnes vysoce ceněná hodnota
jako zářivý symbol a přesvědčivý doklad konzumního života.

REWE Group za poplašnou zprávu o Bille jako novodobém Babylonu
požaduje na hubaté Sibylle Kúmské odškodnění v řádu několika bilionů,
jakož i odebrání slevové karty a zrušení jejího členství v Billa Bonus clubu.
Teď Sibylla pozdě bycha honí a klne si:
„Že jsem, já trubka, raději nedržela hubu!“

babylonská věž, podle starozákonního podání věž, kterou v Babyloně stavěli lidé mluvící do té doby jedním jazykem. Aby Bůh překazil tuto stavbu, jež měla sahat až do nebes, způsobil zmatení jazyků; symbol marnivosti a zpupnosti trestané Bohem. Příběh byl zřejmě ohlasem na babylonské chrámové stavby – zikkurraty. Ve starozákonních představách byla Mezopotámie (včetně Babylonu) „zemí smilstva“ a „velikou nevěstkou“, kterou Bůh spravedlivě potrestal úplnou zkázou (srov. Novozákonní Zj 17–18).
Billa (zkratka z německého *BILliger LAden*, „levný obchod“), obchodní značka řetězce supermarketů provozovaných německou společností REWE Group v Bulharsku, Česku, Chorvatsku, Itálii, Rakousku, Rumunsku, Rusku nebo na Slovensku a v dalších zemích. Billu založil v roce 1953 Rakušan Karl Wlaschek (původem nejspíš Čechorakušan Karel Vlášek; 1917–2015), který otevřel první diskontní obchod s drogistickým zbožím. U nás byla první Billa otevřena v roce 1991 v Brně. Billa a další podobné řetězce jsou novodobými „katedrálami“ konzumního způsobu života.
Sibylla Kúmská, Apollónova kněžka a slavná věštkyně v kampánských Kúmách. Aeneovi poradila, kde má po příjezdu do Itálie založit město, a zprostředkovala mu setkání se zemřelým otcem Anchísem na prahu podsvětí. Obrazy Sibylly Kúmské a dalších věštkyní tohoto jména jsou zachyceny i v renesanční výzdobě křesťanských chrámů. Církev v Sibyllných věštbách totiž viděla určitou obdobu starozákonních proroctví. Jejich obrazy znázornil Michelangelo na stropě Sixtinské kaple (1508–1509) a po něm i Raffael v římském kostele Santa Maria della Pace (1514). Později zobrazil Guercino Sibylly s proroky v katedrále v Piazenze (1626). Roku 1932 byla v Kúmách u Neapole objevena asi sto metrů dlouhá skalní chodba ústící do jeskyně, kam ve starověku kladli sídlo Sibylly, a jehož popis je znám z Vergiliovy *Aeneidy*.

Bláhovost

Že účtování s lidskou hříšností a bláhovostí není jen otázkou chvíle,
to věděl moralista Sebastian Brant, když vyslal loď bláznů do Narragonie.
Co by asi řekl tomu, jak vysoce bláznivé mají dnešní evropští politici cíle?

blázen, 1. duševně chorý, pomatený člověk; 2. (dvorní) šašek; 3. (expresivně) bláhovec, bloud.
Brant, Sebastian (1457 nebo 1458, Štrasburk, Francie – 10. 5. 1521, Štrasburk, Francie), německý spisovatel; racionalista, moralista, katolík, právník, přednášející na univerzitě v Basileji, poradce a štrasburský syndik, písař a zástupce města. Je autorem didaktických, moralistních, náboženských a právnických spisů, z nichž proslula zejména dobová satira *Das Narren Schyff* (1494, česky: *Loď bláznů*). Vyrůstala ze středověké hrůzy z Posledního soudu, který nemine lidstvo zkažené prvotním hříchem Adama a Evy. Brant stíhá posměchem hříšníky a roztodivné blázny všeho druhu, které umístil na loď plavící se do Narragonie (Země bláznů); kritikou stíhá také sexuální a erotické chování, kterou byl v evropské literatuře zahájen žánr takzvané bláznovské literatury 16. a 17. století. Například o záletnictví Brant soudí: „Je ještě ostudnější, když se mu oddává žena či muž pokročilého věku.“ Dílo reflektuje moudrost na pozadí bláznovství a poučení tváří v tvář nepostižitelnosti světa, paradoxnost a absurditu bytí v souborech příslovečných didaktických básní satirického a často i ironického rázu. Brantovou *Lodí bláznů* jako by končil středověk a v podivuhodném propletení se tu snoubí renesanční plnost s předzvěstí mnohem pozdější melancholie a skepse baroka; dodejme: a dneška.

Blaničtí rytíři

Ať blaničtí rytíři vyrazí s mečem v pravici
a zdupou tábor protivníků, přejí si četní kovaní straníci.
Vděk budoucího premiéra bude jim věnem.
Po návratu do Blaníku jim vrata zavaříme autogenem.

vojsko svatováclavské/blaničtí rytíři, česká pověst (vycházející možná z keltského námětu) o vojsku skrytém uvnitř vrchu Blaník v Louňovicích pod Blaníkem u Vlašimi, které pod velením patrona českých zemí svatého Václava vyrazí vítězně na pomoc národu v době jeho největšího ohrožení.

Borec

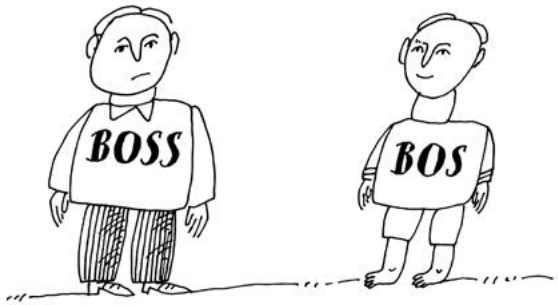
Udavač udává.
Prodavač prodává.
Vydavatel knihy vydává.
Občan na všechno nadává.
Lékař léčí, někdy s pramalou péčí.
Učitel učí, občas ale své žáky i mučí.
Stát se na stranu lumpů občas přidává.
Bagrista bagruje, „ekoaktivisty" až frustruje.
Muzikant muzicíruje, vydělané peníze prošustruje.
Tenista se tenisem živí, ostatní na ty sumy jenom civí.
Dobrý holič oholí i holého, chytrý český taxikář každého.
Spisovatel pořád spisuje, svými moudry lidstvo furt láduje.
Kuchař sice velmi rád vaří, ale jen tam, kde se mu dobře daří.
Modelkám lze sotva závidět, pod skrovným šatem je vidí celý svět.
Kdežto mužští modelové jsou jiní jurové, ti mají nejen svaly žulové.
Ženy jsou z jurů, borců, pašáků až jurodivé, aplikují na ně hry svádivé.
VIP dnes nemusí létat ani bojovat, stačí, když mají vize a čich na peníze.

jura (zveličele, obdivně, expresivně), borec, čipera, chlapák, chlapík, chlapisko, pašák, štramák.
jurodivý (z ruského *юродивый*, „jurodivý, bláznivý, ztřeštěný; tichý blázen, podivín"), slabomyslný, bláznivý; ztřeštěný. V řadě nativních kultur, starověkých městských civilizací a náboženství (zejména v pravoslaví) byla jurodivost chápána i jako projev „boží milosti" a člověk s takovými sklony byl považován za „božího člověka" s prorockým darem a jinými nadpřirozenými schopnostmi (zahánění zlých duchů, léčitelství apod.). Jurodivý vstoupil i do umění, patrně nejvýznamněji v rozsáhlé tragédii *Boris Godunov* (1825) ruského básníka a dramatika Alexandra Sergejeviče Puškina (1799–1837) a ve stejnojmenné opeře ruského skladatele Modesta Petroviče Musorgského (1839–1881) vzniklé podle Puškinovy předlohy v letech 1868–1872.
VIP (zkratka z angličtiny: *very important person*, „velmi důležitá osoba"), označení osob, jimž je umožňována zvláštní péče a služby a přístup na rozmanité sportovní, kulturní a společenské akce. Tato zkratka byla poprvé používána pro příslušníky britského královského letectva za druhé světové války v letech 1940–1945.
vize (z latinského *vīsiō*, „představa, vidění, zjev"), 1. vidění do nejvzdálenější budoucnosti, neobyčejná až prorocká představivost; 2. velmi pomýlená, matoucí či blouznivá představa.

Boss bos

Nejeden bohorovný boss
skončil na ulici bez peněz a bos.

bos, 1. jmenný tvar nominativu singuláru maskulina adjektiva bosý; 2. jmenný tvar akuzativu singuláru neživotného maskulina adjektiva *bosý*.
boss (z americko-anglického *boss* a to z nizozemského *baas*, „patron, šéf“, původně „strýc“), šéf, předák, vůdce (politické strany).

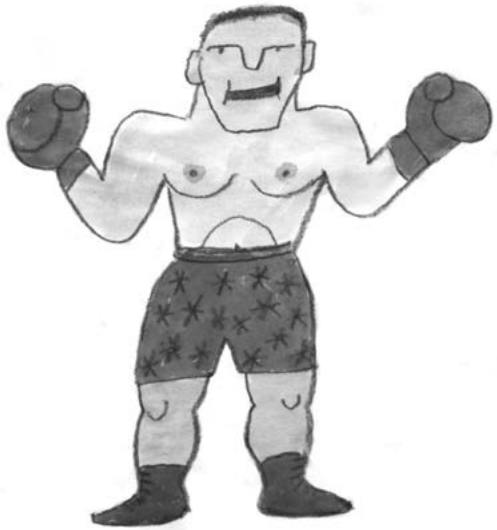

Jiří Hiršl, *Boss bos*, 2021, perokresba, papír, 21 × 30 cm.

Boxer

Bezpočet úderů už inkasovala jeho řepa sveřepá
takže v manželské hádce toho moc nenamluví,
a místo argumentů rovnou „vysolí box“.
Nevzdá boj, dokud ho partnerka nepřemluví
k soužití typu „Box and Cox“.

box (z angličtiny), 1. zápolení dvou soupeřů ve speciálních rukavicích, při němž se uplatňují údery pěstmi, odvětví sportu nazývané dříve též rohování; 2. pohlavek, políček, facka.
Box and Cox (z angličtiny), (spolubydlící, kteří se nikdy nesetkají) střídavý (*they shared the room in a Box and Cox arrangement* – „měli pronajatý jeden pokoj a v jeho užívání se střídali“).

Alois Mikulka, *Boxer*, 2019, kolorovaná kresba, papír, 15,5 × 13 cm.

Bráška

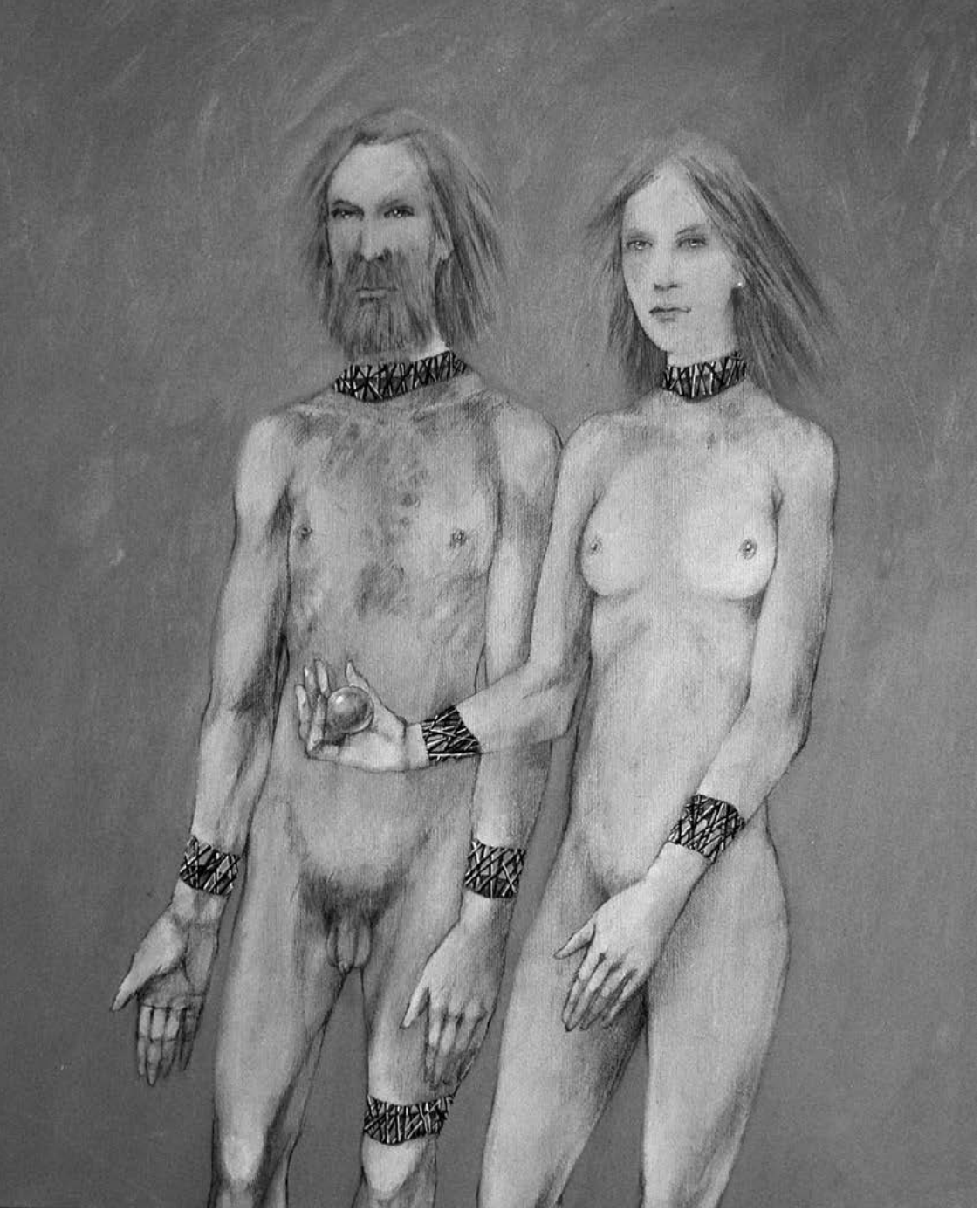
V Japonsku s kodexem bušidó a se samuraji
žilo se čestně a obětavě jako před dědičným hříchem v našem ráji.
V Čechách odjakživa, až na výjimky, vládne jiný mrav,
než položit život za vlast, raději s klidem oželíme 120 volů či jiný brav.
Uctíváme Václava a zatracujeme jeho brášku Boleslava,
i brášky z legií už dnes neprovází žádná velká sláva...

bráška, 1. (hovorově, zdrobněle) bratr (sourozenec); 2. (expresivně) oslovení ve významu „kamarád“, „spolubojovník“, které se začalo v roce 1918 užívat zejména mezi našimi legionáři, kteří se díky své sounáležitosti a odvaze probojovali napříč Ruskem a po návratu do vlasti v roce 1920 se spolu s legionáři z evropských zemí stali jádrem československé armády a oporou československého státu.
brav, menší dobytek (kozy, ovce, prasata).
samuraj (z japonského *samuraj*, „ten, kdo slouží“), původně japonské označení pro ozbrojený doprovodný personál císaře nebo šlechtice, později příslušník japonské vojenské šlechty; v Japonsku označován většinou termínem *buši*, což znamená „vojenský šlechtic“. Samurajové představovali nejvyšší třídu (zejména od 17. století), ze které se rekrutovali vojáci, úředníci, učitelé, lékaři a duchovní. Byli podřízeni zvláštním soudům a vázáni přísným kodexem cti a morálky (kodex *bušidó* definoval vztahy mezi vazaly a jejich pány, byl postaven na loajalitě vazala k pánovi). Posláním samurajů bylo udržovat se ve vysoké fyzické i morální kondici, aby mohli kdykoli dostát svým vazalským povinnostem.
120 volů, součást takzvané daně míru (*tribut pacis*), kterou český kníže Václav (asi 907 – 28. 9. 935, případně 929) údajně platil do „Německa“; jeho bratr Boleslav byl prý proti tomuto přiznání vazalství, což byl pro něho jeden z podnětů pro zosnování bratrovraždy.

Bruselizace

Naši mocní v Bruselu se činí,
určují pravidla, abychom, probůh!, nebyli jiní.
Příspěvky na silnice nebo pro vědu nám byly ku prospěchu,
ale předpisy, jak luxovat či vyrábět syrečky, jsou jen ku výsměchu.
Řehtající bruselský šiml
práv ostatních států si sotva všiml.
V rámci téhle buzerace a bruselizace,
čeká nás nakonec snad i povinná „oselizace“.
Svatý Guegerich
má teď na duši veliký hřích,
založil Brusel, „ves v bažinách“,
který Evropu už málem do močálu stáh'.
Teď ji navíc ochromil islámsko-turecký progres,
nezachrání ji ani nový Metternich a Vídeňský kongres.

Brusel (anglicky *Brussels*, francouzsky *Bruxelles*, německy *Brüssel*, nizozemsky *Brussel*), hlavní město Belgie; sídlo NATO a hlavních institucí Evropské unie (Evropské komise a Rady Evropské unie; proto bývá někdy neoficiálně označováno jako „hlavní město Evropy“). Podle legendy je založil kolem roku 580 sv. Guegerich (St. Géry); jméno města je snad odvozeno od slova *Brucsella* či *Broekzelle*, což znamená „ves v bažinách“.
bruselizace, 1. označení necitlivých zásahů do historické zástavby Bruselu ve druhé polovině 20. století; 2. (v přeneseném významu) necitlivé, někdy zbytečné až nesmyslné ovlivňování evropských záležitostí bruselskou byrokracií.
buzerace (z italštiny přes „rakouskou němčinu“ *buserieren*), (vulgarismus) týrání, pronásledování někoho nesmyslnými, často malichernými nebo zbytečnými požadavky, sekýrování.
oselizace (český novotvar odvozený z termínu bruselizace), označení oslovských zásahů bruselské byrokracie do života obyvatel zemí Evropské unie koncem 20. a v prvních desetiletích 21. století.
Vídeňský kongres, shromáždění představitelů evropských států (s výjimkou Turecka, které od porážky u Vídně v roce 1683 ovládalo už jen balkánské země) o novém uspořádání Evropy po napoleonských válkách; probíhal od 14. 9. 1814–9. 6. 1815 ve Vídni. Jeho hlavními aktéry byli rakouský kancléř Klemens Wenzel von Metternich, ruský car Alexandr I. a zástupci Francie a Velké Británie. Závěrečný dokument stanovil změny územního a politického uspořádání.

Jiří Eliška, *Adam a Eva Kyborgovi se skleněným jablkem*, 2017, akryl, plátno, 70 x 50 cm.

Bruslení

Nechoď Vašku do Bruselu, mnohý případ známe,
že za zákon špatný, ještě horší máme.

Bruslení, parafráze epigramu Karla Havlíčka Borovského lokalizovaná ze zamrzlého českého rybníka do Bruselu: „Nechoď, Vašku, s pány na led, / mnohý příklad známe, / že pán sklouzne a sedlák si / za něj nohu zláme.“

Bůh

Bez chyb není ani Bůh!
Vždyť kromě země, zvířat a ptactva stvořil taky člověka.
Za chyby se platí: Z nebeské báně byl smeten raketou země-vzduch.

bůh (Bůh), nadpřirozená síla či bytost uctívaná pro svou moc nad přírodou a lidskými osudy, takto vnímaná už v raných prehistorických dobách (nejpozději v mladém paleolitu), nejprve v podobě „mnohobožství“, posléze, v některých starověkých náboženských systémech, v podobě „jednobožství“ (Bůh). Filozofie se od svých starověkých počátků pokoušela představu boha uchopit. Například Aristotelés (384–322 př. n. l.) nazývá bohem nutnou příčinu konečného a nahodilého světa. Středověká scholastika tuto myšlenku převzala a pokusila se ji spojit s tím, co o bohu říká křesťanské zjevení. Při těchto úvahách se také objevila myšlenka, že by nutnost existence Boha bylo možné i racionálně dokázat. Dokazovací postupy vycházely buď z toho, že nahodilé věci musí mít nutnou příčinu, z toho, že řád ve světě musí mít rozumného původce, nebo z úvahy, že kdyby nejvyšší myslitelné bytosti chybělo bytí, nebyla by dokonalá, což je myšlenkový spor. Tyto úvahy odmítl Immanuel Kant (1724–1804) a navrhl, že za racionálně postižitelnou stopu existence Boha lze pokládat mravní řád a svědomí. Sören Kierkegaard (1813–1855) zdůraznil základní náboženskou jistotu, že Bůh není myšlenka, nýbrž zásadně Jiný, jehož nelze poznávat jako předmět a který se může jen sám zjevovat. Friedrich Nietzsche (1844–1900) odhalil, že velká část společnosti jeho doby víru v Boha pouze předstírá: ve skutečnosti je Bůh mrtev. Současná filozofie se pojmu Boha vyhýbá, protože je příliš zatížen různými výklady, a mluví o transcendenci, o radikálně Jiném a o Tváři Druhého (Emmanuel Levinas, 1905–1995).

Bundeskanzlerin

Drahá Bundeskanzlerin,
Euroführerin,
druhá Kateřino druhá,
jste pro EU vzpruha,
Zimmer frei na plný plyn,
touží po vás všichni,
nejvíc kníže Potěmkin.

Bundeskanzlerin (z němčiny), spolková kancléřka.
Euroführerin, novotvar označující německou kancléřku Angelu Merkel (17. 7. 1954) jako nekorunovanou hlavu Evropské unie.
Kateřina II. (Jekatěrina II., 2. 5. 1729, Štětín, Polsko – 17. 11. 1796, Petrohrad, Rusko), ruská carevna, původním jménem Sofie Frederika; dcera anhaltsko-zerbstského knížete a od roku 1745 manželka následníka ruského trůnu Petra III. Na trůn nastoupila za pomoci gardových pluků. Využila neoblíbenosti svého manžela mezi dvořany (sama horlivá rusofilka) a k prosazení vlastních záměrů využívala vlivu respektovaného kancléře A. P. Bestužev-Rjumina a svých četných milenců (mezi nimi byl i kníže Potěmkin). V zahraniční politice navázala na Petra I. a pokračovala v expanzi proti Polsku a Turecku, jejímž výsledkem bylo obsazení severního pobřeží Černého moře a Krymu a dělení Polska mezi Ruskem a Pruskem. Ve spojení s rakouským císařem Josefem II. se pokusila dosáhnout Bosporu, proti čemuž se však postavily ostatní evropské mocnosti. Ve vnitřní politice dále upevňovala samoděržaví, omezila pravomoci senátu, zvýšen byl počet gubernií, od státní administrativy bylo odděleno soudnictví a finanční správa. Základy její říše otřáslo během války s Tureckem povstání Jemeljana Pugačova v letech 1773–1775. Dbala o vzdělání vyšších společenských vrstev, založila několik desítek akademií a škol, prosadila zavedení obecných škol ve městech. V sídelním městě Petrohradě nechala postavit množství honosných staveb, za což se jí dostalo přízviska Semírámis Severu. Osobně se účastnila kulturního života, napsala i několik divadelních her, které patří k nejlepším ruským literárním dílům 18. století. Dopisovala si s předními osvícenskými mysliteli Voltairem, Charlesem Montesquieuem nebo Denisem Diderotem, což jí přineslo v Evropě velkou popularitu.
Potěmkin, Grigorij Alexandrovič (24. 9. 1739, Čiževo, Rusko – 16. 10. 1791, Jasy, Moldavské knížectví), ruský generál; polní maršál, kníže tauridský od roku 1783; neoficiální spoluvládce carevny Kateřiny II. V roce 1762 podpořil nastolení Kateřiny II. na ruský trůn; později se stal jedním z jejích milenců. Zlikvidoval záporožské kozácké vojsko (1775) a vzápětí (1776) se stal gubernátorem nově získaných území na černomořském pobřeží. V roce 1783 připojil Krym k Rusku. Ve snaze zveličit své úspěchy ukazoval carevně při inspekční cestě kulisy domnělých blahobytných vesnic (odtud „Potěmkinovy vesnice“).

Byrokrat

Bez byrokratů
nebylo by států.

Nevznikl by kaganát ani eurounijní stát,
na úřadech bychom nemuseli frontu stát.

Na byrokraty a byrokratky,
každý z nás je zkrátka krátký.

Nevyzrál na ně Machiavelli či Mistr Chan Fej,
pohořela i císařovna Wu Ce-tchien, úřednictvu je stále hej!

byrokracie (z francouzského *bureaucratie*, „úřednictvo, byrokracie“, výslovnost: büroḳratsi), 1. organizace hierarchického typu, provázející složitější společenské celky (státy) od jejich vzniku ve starověku. Vyznačuje se vyřizováním správních úkolů podle stanovených pravidel, schematickým způsobem za pomoci určitých úřednických technik (kartotéky, registrace). Autorita je uspořádána do podoby stupňovité pyramidy s jasně oddělenými funkcemi příkazů a dohledu od předsedajícího až po podřízené. Na rozdíl od lenního systému spočívá moderní byrokracie na přísném oddělení úřední a soukromé sféry; úředníci byli ustanovováni na dobu určitou (bez nároku dědičnosti) a byli pověřováni specifickými úkoly. Byrokracie se prosazovala zejména v absolutistických státech. Narůstající odborná specializace a nepostradatelnost vedla k osamostatnění úředníků od nadřízených úřadů. V 19. století se úředníkům podařilo prosadit určitá privilegia – doživotní, prakticky nevypověditelné postavení, nárok na penzi a vlastní disciplinární komory. Také v nestátní oblasti se prosadil úřední organizační princip (průmyslová, stranická a odborová byrokracie). Pokusy liberální a anarchisticko-komunistické strany omezit nové způsoby vlády, nebo je dokonce odstranit, zůstaly neúspěšné. Přechod k socialistické hospodářské správě v komunistických státech ji v netušené míře ještě více posílil. Německý sociolog a historik Max Weber (1867–1920), který termín v moderní době zpopularizoval, považoval byrokracii za nejefektivnější způsob lidské organizace. Podle něj vede růst organizací nevyhnutelně k tomu, že se stávají stále byrokratičtější a stále autonomnější. Tohoto jevu a problémů s ním spjatých si byli vědomi mnozí dávno před Weberem. Například čínský filozof Mistr Chan Fej (*Chan Fej-c'*, 288–233 př. n. l.), přesvědčený legista, ve svých stylisticky elegantních a logicky vybroušených spisech – jež se staly inspirací Prvnímu svrchovanému císaři a jeho rádci Li S'ovi – uceleně vyložil legistickou státovědu. Postihl i její hlavní slabinu – úřednictvo. Tendence úřednictva k upevnění vlastní moci

na úkor jednoty státu byly již v té době zjevné a Chan Fej jako chanský princ navíc i z vlastní zkušenosti dobře znal mravy a zlozvyky byrokracie, věděl také, že silný stát není bez úřednictva možný. Proto se ve svých úvahách soustředil na problém zvládnutí a kontroly úřednictva, který považoval za jeden z nejdůležitějších. Podobně jako později florentský filozof a politik Niccolò Machiavelli (1469–1527) vypracoval zásady umění vládnout. Chan Fej například radil panovníkovi, aby mezi úřednictvem neustále a nejrůznějšími prostředky pěstoval ovzduší podezíravosti, vzájemné nedůvěry a nevraživosti, aby štěpil toto spříseženské společenství, spojené neviditelným předivem služeb a protislužeb na protichůdné skupiny, a takto udržoval rovnováhu sil a stabilitu státu. Rovněž nabádal, aby osvícený panovník štědře odměňoval a nemilosrdně trestal. V Číně posléze, za tchangské císařovny Wu Ce-tchien (684–705), převážilo obsazování úřadů na základě zkoušky; 2. privilegovaná skupina úředníků, mocenský aparát státní správy; 3. nepružný, formalistický způsob úřadování, lpění na předpisech, byrokratismus.

kaganát (z turkických jazyků), územně správní celek zejména turkických etnik v čele s kaganem (později nahrazen chánem); byl ustaven u Avarů, Chazarů, Pečeněhů, volžsko-kamských Bulharů, na přelomu 8. a 9. století u východních Slovanů a od 13. století u Mongolů.

Co s nimi

Obrazy Raffaela et alii už nejsou v National Gallery doma,
neboť visí v Chaloupce strýčka Toma.

Chaloupka strýčka Toma, český název melodramatického románu *Uncle Tom's Cabin* (1851) americké spisovatelky a abolicionistky Harriet Beecher Stoweové (1811–1896). Hlavní postavy tohoto románu (strýček Tom, teta Chloe, George Harris a jeho žena Eliza) reprezentují černošskou populaci v Americe utlačovanou bílými otrokáři, která je bystrá, inteligentní a charakterní. Román přispěl k zrušení otroctví.

National Gallery (**London**), úctyhodná instituce založená v roce 1824 vlastnící více než 2 300 obrazů od roku 1250; po Louvru, Metropolitním muzeu umění, Britském muzeu a Tate Gallery je pátým nejnavštěvovanějším muzeem umění na světě. V současné době řeší problém, jak naložit s uměleckými díly (jsou mezi nimi obrazy Botticelliho, Leonarda, Raffaela nebo Rembrandta), jež jí byly darovány donátory, kteří vlastnili otroky. Možná by bylo vhodné věnovat je hnutí Black Lives Matter.

Coolismus

Dnes je *cool*
žít sám jako kůl,
výsledkem bývá řada nul.

cool (z anglického *cool* [ku:l], „chladný; chladnokrevný, klidný; drzý, impertinentní, neomalený" aj.; v americké angličtině též „senzační, skvělý, úžasný; senzačně, skvěle, úžasně; [slangově] „příměří ve válce mezi gangy; klid, uvolněnost"), (expresivně) moderní, současný; být cool – být in, být moderní, držet krok s dobou.

coolismus, životní styl založený na (často nekritickém) přijímání toho, co je módní, co „právě frčí".

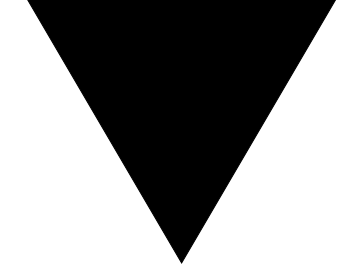
Cukrbliky

Politici nás povětšinou považují za truhlíky,
věší nám na nos i ty největší bulíky,
což provázejí líbeznými cukrbliky.

Jak na ně?

Donutit je, aby udělali kliky a pak výmyky,
což při své cereální zátěži
stěží dokáží.

věšet na nos bulíky, (úsloví) slibovat nesplnitelné; uvádět záměrně zavádějící informace apod.

Čas nečas

Ručička na protest proti změně času
vyskočila z hodinového strojku
a střihla parádní stojku.

čas, posloupnost splývajících okamžiků (měřená roky, dny atd.), vedle prostoru základní forma (kategorie a podmínka) každé smyslové zkušenosti (Immanuel Kant), což výstižně popsal již římský básník a filozof Titus Lucretius Carus: „Čas sám o sobě není: to předměty samy / nám vnukají ponětí o tom, co se už stalo, / co se teď děje a k čemu budoucně dojde; / přiznej, že času o sobě nevnímá nikdo, / bez souvislosti s klidem a pohybem věcí.“ Podle Aristotela vzniká čas „počítáním pravidelných pohybů“ (například dne a noci), Augustinus upozornil na to, že v naší zkušenosti je čas jako minulost, přítomnost a budoucnost, jejichž propojení je dílem duše. Odtud rozlišujeme vnější (objektivní, měřitelnou) a vnitřní (subjektivní, proměnlivou) stránku času, který pro nás jednou utíká, jindy se vleče: „Čas je tygr, na kterém jedeme, ale ten tygr, to jsme my“ (Henri Bergson). Zkušenost času vzniká v přítomnosti, která však není bodová (bezrozměrná), nýbrž zahrnuje i bezprostředně minulé a nastávající (Edmund Husserl). Čas není něčím mimo nás, nýbrž sama naše existence je časová („máme čas“), žijeme a jsme nejen v čase, nýbrž jako čas (Martin Heidegger). Proto hraje čas takovou roli v každém příběhu, ve vyprávění a v jazyce vůbec (gramatický čas). Časová je i lidská odpovědnost (držet slovo dané v minulosti), dějinnost a naděje.

Česi aj Slováci

Podľa DNA-testa
sú Česi aj Slováci z jedného cesta,
sú aj rovnako tvoriví,
a vlások si na hlave neskriví.
Prečo sa teda rozpadol jednotný štát?
Politikov bysme sa mali pýtať...

cesto (ze slovenštiny), česky „těsto“.
deoxyribonukleová kyselina (zkratka DNA), polymer deoxyribonukleotidů, který se nachází ve všech živých buňkách a některých virech. Je nositelkou dědičné informace předávané z generace na generaci přesnou replikací molekuly DNA; je složena ze dvou komplementárních, avšak neidentických vláken, jež se spirálovitě otáčejí kolem společné imaginární osy. Obě vlákna se při sobě udržují vodíkovými vazbami mezi bázemi protilehlých vláken (párování bází). Genetická informace je dána pořadím bází.

Český senátor

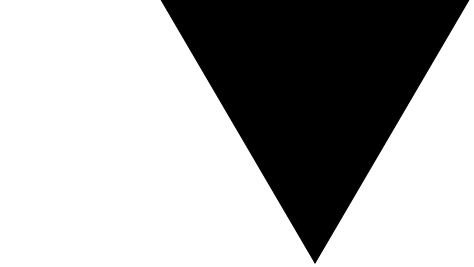
Český senátor
sám sobě donátor.

donátor (z latinského *dōnāre*, „darovat, obdarovat“), dárce, bohatý jedinec, který za svého života nebo v závěti věnoval kostelu či klášteru majetek, obraz nebo vybavení ke stavebnímu či uměleckému zvelebení konkrétního místa, a to zpravidla ze zbožného slibu (*ex voto*) nebo jako poděkování za záchranu či pomoc. V gotice býval zobrazen jako malá klečící postava, v baroku je uváděn jménem (například na soklu soch nebo v rohu vitráže) spolu s tzv. darovacím nápisem (někdy i s rodinou).

Činitel

Činitel v matematice je neškodný, lze si s ním hrát.
Činitel v úřadu je nebezpečný, zastupuje stát.
Protože někteří zde na Zemi dělají spíše potíže,
bylo by je třeba poslat do stavu beztíže.

beztíž, nepřítomnost tíže.
činitel, 1. osoba něco činící, něco působící (hodnostář, funkcionář, úředník, papaláš); 2. věc, okolnost (na) něco působící, faktor; 3. násobenec a násobitel součinu.

Ďaur

Uslyší-li Vyvolený plurál húríját,
je vzápětí nezměrnou touhou jat,
ví hned, co pro slávu Alláha vykonat,
aby pak mohl bujné panny bez přestání plundrovat,
neboť jeho penis nikdy nevyměkne, nu, není to pěkné?
Ďaurové, ti ubožáci, si o takovém ráji mohou nejvýš nechat zdát.

ďaur (podle turečtiny), nevěřící, muslimské hanlivé označení jinověrce.
huriska (z arabského *húrija* [množné číslo: *húríját*], „rajská dívka"), 1. v muslimské eschatologii věčně mladé a krásné dívky oblažující věřící v islámském ráji; *korán* sice počet nebeských hurisek nespecifikuje, ale podle tradice čeká věřící muže smyslový Ráj, ve kterém jsou za odměnu oženěni se 72 „dobře rostlými", „bujnými" pannami s „hruškovitými" ňadry, které budou „mít lákavé vagíny", a že „penisy Vyvolených nikdy nezměknou"; 2. v muslimském prostředí milostnice.
penis (řecky *fallos*, latinsky *phallus*, *penis*), mužský pohlavní orgán, symbol plodnosti od pravěku ve většině kultur světa.

Defenestrace

Pražské defenestrace mají dlouhé tradice
snad jich nebude nutno užíti více...

defenestrace (z latinského *de-*, „od, z, pryč; dolů" a *fenestra*, „okno; otvor" – „svržení z okna"), shození (svržení) z okna; historicky významné defenestrace v Čechách: 1. na Novoměstské radnici v Praze 30. 7. 1419, pod vedením Jana Želivského (zemřel 1422), znamenala bezprostřední vypuknutí husitského hnutí; 2. opět v Praze (24. 9. 1483), kdy vypuklo povstání pražského lidu proti Vladislavu Jagellonskému (1456–1516) a přitom došlo k přepadení radnice na Starém Městě pražském, k pobití konšelů a k jejich vyhození z oken; 3. proběhla 23. 5. 1618 na Pražském hradě, kdy byli svrženi z oken do hradního příkopu prohabsburští místodržící Vilém Slavata z Chlumu (1572–1652) a Jaroslav Bořita z Martinic (1582–1649) spolu s písařem Filipem Fabriciem (zemřel 1631); znamenala počátek českého stavovského povstání.

Deprivant

„Avanti popolo!, Avanti!“
svolávají se deprivanti.
„Jsme lidství výkvět,
nám musí patřit svět!“

avanti (z italštiny), kupředu, vpřed.
Avanti popolo (z italštiny), populární italská revoluční píseň, vzdávající hold rudému praporu, symbolu socialistického a komunistického hnutí.
deprivant (z latinského *dē-privāre*, „zbavovat, omezovat“), člověk, který z různých důvodů (biologických, psychologických nebo sociokulturních) nedosáhl normality v citové a hodnotové oblasti, nebo o ni přišel. Nejedná se o člověka nemocného ve smyslu diagnostické lékařské (neurologické, psychiatrické) kategorie, nýbrž o člověka citově a morálně neúplného, nepovedeného či zmrzačeného. Za řadou negativních jevů dnešní společnosti je možné vidět epidemický výskyt deprivantů. Koncepci deprivace a deprivantství u nás prosazují František Koukolík a Jana Drtilová (*Vzpoura deprivantů: O špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996). Deprivant je kategorií antropologickou a sociologickou. Pokud psychicky nemocní lidé představují příslovečnou špičku ledovce, deprivanti jsou tělem ledovce pod hladinou, šedou zónou mezi psychicky nemocnými a zdravými, zanořenou do „těla“ společnosti. Velký rozdíl mezi nemocným a deprivantem je však v možnostech ovlivnění chodu společnosti. U deprivantů z nedědičných příčin je v jádru osobnosti úzkost, snadno také podléhají vlivu jiných, zejména organizací. Deprivanti proto snadněji než normální lidé vytvářejí seskupení, jimž jde o moc. Programy těchto organizací přináší deprivantům naplnění a umělý přesah („pro dobro celku“), které jim samotným chybí. Hlavním rysem těchto deprivantských seskupení je parazitismus – jediným cílem se stává přežití a udržení na úkor jiných. Vzhledem k velkému rozsahu skupinového deprivantství v dnešní společnosti autoři hovoří o jejich vzpouře (uvádějí příklady z dnešních průmyslově rozvinutých zemí: bezdomovci, šíření absurdity, nárůst sebevražednosti, uprchlíci, epidemie některých podob alternativní medicíny, zmnožení násilnických sklonů, šíření různých sekt aj.). Největší nebezpečí deprivantů spočívá v tom, že poškozují samy biologické kořeny lidství a díky vymoženostem moderní vědy a techniky deprivaci šíří dál.

Devótnost

U příležitosti oslav dvoustého výročí opuštění Elby císařem za pouhých 2015 eur (Symbolická cena za celý komplet!) faksimilovala Evropská komise EU památné březnové výtisky listu *Le Moniteur*:

09. 03. 1815: „Netvor utekl z místa svého vyhnanství.“
10. 03. 1815: „Zlověstný Korsičan přistál ve Francii!“
12. 03. 1815: „Bestie postupuje na Grenoble.“
13. 03. 1815: „Tyran obsadil Lyon. Jeho věrní šíří strach a děs.“
18. 03. 1815: „Uzurpátor je šedesát hodin od Paříže.“
19. 03. 1815: „Pan Bonaparte postupuje, ale Paříž nikdy neobsadí!“
20. 03. 1815: „Zítra dorazí Napoleon před hradby Paříže.“
21. 03. 1815: „Císař Napoleon je ve Fontainebleau!“
22. 03. 1815: „Jeho Veličenstvo císař dorazil do Tuilerií. Nic nemůže popsat radost našeho lidu!“

Taková byla devótnost tisku
v těch hrozných časech útisku.
To se dnes přece nemůže stát,
ručí za to evropský superstát.

devótnost (z latinského *devotus*, „zaslíbený [bohu]“), podlézavost, přehnaná oddanost.
Napoleon Bonaparte (15. 8. 1769, Ajaccio, Korsika, ostrov spadající pod správu Francie – 5. 5. 1821, Longwood House, ostrov Svatá Helena, zámořské území Velké Británie), francouzský generál, politik, státník a císař (1804 až 1814, 1815); jeden z největších vojevůdců v historii lidstva. Po řadě slavných vítězství vtrhl v roce 1812 s velkou armádou do Ruska; v tomto tažení však přecenil své síly, dostal se sice až do Moskvy, ale bez zajištěného zásobování byl nucen k cestě zpátky, přitom zahynula převážná část jeho armády (z půl milionu vojáků se jich vrátilo asi 30 000). Brzy se mu podařilo vybudovat novou armádu, ta však byla v tzv. bitvě národů u Lipska (1813) poražena spojeneckou koalicí, která následně vstoupila do Francie a dobyla Paříž (v březnu 1814). Napoleon byl donucen abdikovat a byl vyhoštěn na ostrov Elbu ve Středozemním moři. Na francouzský trůn byl dosazen neoblíbený Ludvík XVIII; toho využil Bonaparte, v březnu 1815 se vylodil v zálivu Golfe Juan a za široké podpory místního obyvatelstva a armády se vydal na Paříž. Získal zpět trůn, na němž však pobyl pouze 100 dní, než byl donucen po prohrané bitvě u Waterloo (18. června 1815) abdikovat. Vzdal se Britům, kteří jej deportovali na ostrov Svaté Heleny, kde strávil zbytek svého života jako zajatec; na tomto ostrově také zemřel.

Diktátoři a diktátorky

Zažil jsem ve snu hrůzostrašnou chvíli,
navštívili mě diktátoři, aby mě pravopisnému diktátu podrobili:

Sulla
Dimitrov
Gottwald
Hitler
Kim-Ir-Sen
Mao ce-tung
Mussolini
Lenin
Stalin-Džugašvili

Obstál jsem, ale sotva se za nimi zavřely dveře, objevila se Trojice jak z Paridova soudu:
Angela Merkel, Ursula von der Leyen a Wu Ce-tchien zajímající se o kvalitu mého oudu.

diktátor (z latinského *dictator*, „diktátor, samovládce"), 1. v republikánském Římě mimořádný úřad s impériem (nejvyšší výkonnou mocí), který byl při výjimečném stavu obsazován na návrh senátu jedním z konzulů. Jeho úkolem bylo vyvést stát z krize. Do 4. století př. n. l. měl převážně vojenské úkoly, pak ovšem byla jeho pravomoc omezena na zvláštní úkoly. Od roku 202 př. n. l. nebyl tento úřad potvrzován, použil jej až v roce 82 př. n. l. Lucius Cornelius Sulla (138–78 př. n. l.) jako ústavodárný nástroj pro nové uspořádání státu. Politická diktatura Gaia Iulia Caesara (100–44 př. n. l.) – pokus o zřízení monarchistického státního zřízení – vykazovala málo podobnosti s původním starořímským systémem; 2. v novověkém pojetí vykonavatel diktátorské moci; tedy autokratický vládce s téměř neomezenou mocí (výkonnou i zákonodárnou); příklady: Georgi Michajlovič Dimitrov (1882–1949), Giuseppe Garibaldi (1807–1882), Klement Gottwald (1896–1953), Adolf Hitler (1889–1945), Vladimír Iljič Lenin (1870–1924), Kim Ir-sen (1912–1994), Mao ce-tung (1893–1976), Benito Mussolini (1883–1945), Napoleon Bonaparte (1769–1821), Josif Vissarionovič Stalin (1878–1953).

Dominátor

Benedicamus domino,
že stvořil Dominátora a potažmo hnutí ANO,
doufejme, že nedopadne jak ANO Karla Domina,
a padne-li Dominátor, kéž nahradí ho v hnutí Domina.

V jedné chvíli mu totiž moc sice spadne do klína,
ale vzápětí ho může smést efekt domina.
Jen jedné kostky stabilitu stačí vychýlit,
jiného zas Dominátora vybere si lid…

ANO (zkratka), Akce národní obrody, fašizující politické hnutí v pomnichovském Československu. Sdružovalo příslušníky inteligence a hospodářské oligarchie. Vystupovalo s programem radikální totalitarizace politického a veřejného života na základě českého nacionalismu. Vedoucím představitelem byl přírodovědec a profesor na Univerzitě Karlově v Praze Karel Domin (1882–1953). Hnutí tehdy nezaznamenalo významnější politický vliv.
ANO (zkratka), ANO 2011, české „středopravicové politické hnutí" založené v roce 2012 slovenským podnikatelem a politikem s českým občanstvím Andrejem Babišem (narozen 1954). Hnutí ANO 2011 navazuje na občanské sdružení Akce nespokojených občanů, které vzniklo na podzim 2011 po několika veřejných vystoupeních Andreje Babiše ve sdělovacích prostředcích, v nichž hodnotil stav společnosti a kritizoval korupci. Hnutí cílí na voliče nespokojené s dosavadními etablovanými politickými subjekty. Hnutí kandidovalo v roce 2013 ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, ve kterých získalo 18,65 % hlasů a 47 mandátů; umístilo se tak na druhém místě za Českou stranou sociálně demokratickou, s níž později vytvořilo společně s lidovci vládní koalici; v roce 2017 parlamentní volby vyhrálo, když získalo téměř 30 % hlasů a 78 mandátů.
Benedicamus domino (z latiny), Blahořečíme pánubohu.
domina (z latiny), paní (čestný titul římských žen), hospodyně; vládkyně, královna; (přeneseně) dominantní žena.
Dominátor, označení člověka (například český hokejový brankář Dominik Hašek) nebo věci (americký těžký bombardér za druhé světové války, značka japonských motocyklů, značka oděvů, totální herbicid apod.), který by měl v dané oblasti dominovat.
domino (z italského *dòmino*, „maškarní kostým; hra"), 1. volný černobílý hedvábný maškarní plášť, původně zimní oděv italských duchovních, zahalující i obličej; nazván podle jejich latinského pozdravu „Benedicamus domino"; 2. stolní společenská hra s obdélníkovými destičkami z jedné strany černými, z druhé bílými, na nichž jsou vždy dvě čísla (vyznačená tečkami) v kombinacích, podle nichž se k sobě sestavují.

Jiří Eliška, *Slečna s dredy pro Kamila Lhotáka*, 2018, kresba, 30 x 21 cm.

DredStan

Chlapík s dredy
je k premiérování ready.
Spolu se STAN
udělá z Česka DredStan.

Leckdo lidi soudí podle módního vzhledu,
tomu se líbí, onomu hnusí spletence dredů;
jsou však tací, co nedají tolik na vnější vzhled,
leč to, co má pirátský nositel dredů v hlavě:
v mnohých to budí obdiv, v jiných zasloužený dread.

Česká pirátská strana (registrovaná zkratka *Piráti*), politická strana, byla založena v roce 2009; předsedou strany je Ivan Bartoš (20. 3. 1980).
dread [dread], z angličtiny, „strach, obava, hrůza, děs".
DredStan, smyšlená země (zatím) v srdci Evropy. V této novozemi i lidé holohlaví mají na hlavě dredy / povinně zde pějí budovatelské koledy – refrén jedné z nich „Piráti jsou naši dobrodinci / uďáli přítrž zdejšímu binci. / Tra-la-la, tra-la-la / už aby ta situace nastala / Pirátská internacionála."
dredy, též **dready** (z anglického *dreadlocks*), účes z tenkých, pevně spletených či zacuchaných copánků.
STAN (zkratka), české politické hnutí; vytvořilo koalici s Pirátskou stranou.

Džihád

Vyhladit to nevěřící plémě
(a na jeho místě zasít vlastní sémě)
mečem, autem, bombou. Je přece v právu–
použít může cokoli pro větší Alláhovu slávu!
Svůj svatý úkol zvládne hravě,
vždyť je to možná jediné, co má v hlavě.

Alláh (z arabštiny), Bůh; spojení arabského určitého členu *al-* se semitským základem označujícím *él, eloah, iláh* apod., „božství" zdůrazňuje, že jde o Boha monoteistického náboženství. Slovo Alláh užívají i arabští křesťané. V islámu se jím nazývá Stvořitel a Pán, který svou vůli zjevoval prostřednictvím proroků až po Muhammada. Má i 99 dalších, tzv. krásných jmen (například Milosrdný, Slitovný). Základním dogmatem islámu je Boží jedinost.
džihád (z arabského *džihád*, „úsilí, boj, svatý zápas"), v islámském právu povinnost usilovat o vlastní zdokonalování a o rozvoj obce, popřípadě státu (tzv. „velký džihád"). Často bývá chápán jako ozbrojený boj za islám (v tomto smyslu je zaměřen dovnitř islámské společnosti nebo i navenek) nebo za národní cíle; může být veden také pokojnými prostředky (tzv. „malý džihád", v případě násilných prostředků používá islámská právní teorie označení „džihád mečem").

Eklektik

Eklektik tam něco přidá, tady něco ubere,
někomu dokonce i myšlenku přebere,
pak ten slepenec třeba i na někoho zabere.

eklekticismus (z řeckého *eklektikós*, „vybraný" od *eklégō*, „vybírám" z *ek-*, „vy-, z[e]" a *légō*, „sbírám, vybírám, vyhledávám"), přístup, který nestaví na vlastních poznatcích, na vlastním novém přínosu ani nenavazuje na jeden vyhraněný myšlenkový, vědecký nebo umělecký podnět, ale vybírá si živelně (bez rozmyslu) to, co mu vyhovuje z různých předloh, a tyto prvky pak skládá do více či méně jednotného celku. Termín eklekticismus a související termíny eklektický nebo eklektik mívají často hanlivé zabarvení ve smyslu nepůvodnosti či tvůrčí sterility, ale někdy lze nápaditým prolnutím starého s novým (například v architektuře, malířství nebo sochařství) vytvořit originální styl či dílo.

Eko-maligní sex

Kdo nesouloží benigně,
chová se k lidstvu a planetě maligně!

Eco-friendly sex: What is it and how does it impact on climate change? (z angličtiny), „Eko-benigní sex: Co to je a jaký má dopad na změnu klimatu?“, název studie z rubriky Věda, kterou 26. října 2021 odvysílala British Broadcasting Corporation (BBC) – rozhlasová a televizní společnost plnící funkci veřejnoprávního vysílání ve Velké Británii (link Eco-friendly sex: What is it and how does it impact on climate change?). Obsahuje návod, jak být při milování ekologicky vstřícný k planetě Zemi: nepoužívat ochranné prostředky na bázi ropy, nesprchovat se při/po milování, před aktem, při aktu a po něm nesvítit a pokud možno vystříhat se plození potomků, neboť jedno euroamerické dítě zvyšuje emise CO_2 o 58,6 tun ročně (mnohem šetrněji se ke klimatu chová dítě ze subsaharské Afriky).
eko-benigní sex (novotvar z řeckého *oikos*, „dům, domácnost, obydlí“ a latinského *benignus*, „dobrotivý, laskavý, ochotný, vlídný“ [v medicíně *tumor benignus*, „nezhoubný nádor“] a *sexus*, „pohlaví“), soulož ekologicky nezhoubná.
eko-maligní sex (novotvar z řeckého *oikos*, „dům, domácnost, obydlí“ a latinského *malignus*, „zlý, zlomyslný, závistivý, nepřející“ [v medicíně *tumor malignus*, „zhoubný nádor“] a sexus, „pohlaví“), soulož ekologicky zhoubná.
Novotvary (s užitím latinských termínů *benignus* a *malignus* [zde je výstražná souvislost s nádorovým onemocněním]) jsem jako vědecký pracovník vytvořil na podporu blahověstného díla britských kolegů-výzkumníků. Doufám, že maligní milenci půjdou do sebe a napříště budou k sobě a lidstvu přistupovat jen a jen benigně.

Ekoterorista

Pověřen Nejvyšší bytostí, aspoň si to o sobě myslí,
zachraňuje hmyz, žáby, ptáky, díry syslí.
Lidé by se měli vrátit nejlépe na stromy,
jen tak nás prý minou apokalyptické pohromy.
Ve stavebním řízení je neústupným vládcem,
sám však jezdí naftovým šestiválcem.

Fanatik nového ekonáboženství se modlí:
„Přírodo, matko, panno nedotčená,
v zájmu kůrovce a biomasy
jsme se na řešení shodli,
snad nám za odměnu i nebe zezelená.“

ekoterorista, ekologický aktivista, jenž usiluje o re-evoluci (revoluci?) – opětovné splynutí člověka s přírodou (jako tomu údajně bylo ve starší době kamenné, paleolitu) a tudíž o „vyhlazení“ dnešního rozmařilého lidského pokolení.
Nejvyšší bytost, v osvícenství a zejména za Velké francouzské revoluce pojem užívaný jako náhražka křesťanského Boha. Uctíváním Nejvyšší bytosti (od 8. 6. 1794) a vytvořením nového kultu se jeden z vůdců francouzské revoluce Maximilien Robespierre (1758–1794) snažil zastavit šířící se dechristianizační kampaň a za pomoci metafyzického pojmu stabilizovat mocenský systém.

Entropie

Náruč evropského filantropa
přivine k sobě i muslimského mizantropa.
A tak v rámci teorie multikulturní filantropie
spořádanou Evropu nahradí islámská Entropie.

entropie (z řeckého *entropē*, „obrácení“), 1. (biologie) míra neuspořádanosti soustavy, jejíž růst vyjadřuje přechod od organizovaných, málo pravděpodobných stavů k množině stavů chaotických s vysokou pravděpodobností vzniku; 2. (matematika) míra stupně nejistoty náhodného pokusu.
filantrop (z řeckého *filánthrōpos*, „lidumilný, lidu prospěšný“), lidumil.
filantropie (z řeckého *filanthropia*, latinsky *philanthropia*, „láska k člověku, dobročinnost“), lidumilnost, snaha o zmírňování bídy a chudoby dobročinností a sociální pomocí; opak: mizantropie.
mizantropie (z řeckého *misanthropia*, od *miseó*, „nenávidím“ a *anthrópos*, „člověk“), nenávist k lidem, zavilost, nevlídnost (opak: filantropie); porucha myšlení a emocí projevující se tímto pocitem a jednáním, projev některých neurotických a psychopatických stavů.

Euro neboli ou-jüan

„To vám byly, milé děti, za římských císařů časy,
kéž by byly bývaly přetrvaly na věčné časy…
Tehdy se platívalo tvrdými bronzovými asy!

Voličský hlas stál pouhý jeden jediný as,
a nespokojený volič zas za jeden jediný as
mohl proradnému politikovi nakopat ass.

Případně mohl alternativně použít dubové hole
a píchnout ho přímo do jeho nenasytné asshole.“

„A proč to, dědečku, nejde jak za Říma, s naším čínským jüanem?“
ptala se zvídavá vnoučata mudrlanta, ale už bylo pozdě, nad ránem.
Nevšimla si ani, že zemdlený stoletý stařík už měl as života dost
a zkonejšen libými vzpomínkami na věčný Řím odebral se na věčnost.

as, základní váhová jednotka v Římě a podle ní také nejstarší římská mince odlévaná z bronzu. Librální as odpovídal 327 g kovu. Mincovní podobu měly jeho podíly (*semis, triens, quadrans, sextans*). Z praktických důvodů se váha asu postupně snižovala, v 1. století př. n. l. měl as jen čtyřiadvacetinu původní váhy ze 3. století př. n. l.
ass [æs] (z angličtiny a americké angličtiny), 1. osel; 2. (přeneseně) hlupák; 3. (vulgárně) prdel. Citlivý čtenář a milovník jemnocitné češtiny v této chvíli pochopí, že jsem se vzepřel uvádět česky další výklady vulgárně-obscénního termínu *ass* a zaplevelovat anglo-americkými sprostotami náš duchaplný jazyk, a spokojím se s originálními vysvětlivkami ze „zakázaného“ slovníku *Forbidden American English* – ass: 1. the buttocks. (Ass in American English is usually assumed to refer to the buttocks and not to a donkey.) 2. women considered as sexual gratification. 3. the female sex organs. (Usually low male-to-male talk.) 4. one’s whole body; oneself (e.g. Your ass is really in trouble! Save one’s ass.) 5. pederasty; the male object of pederasty.
asshole [æshəul] (z americké angličtiny), řitní otvor.
čínský jüan (元 nebo 圓; pinyin *yuán*; oficiální název *žen-min-pi*, čínsky 人民幣; pinyin *rénmínbì*, „lidová měna“), platidlo v Čínské lidové republice; v současné době je v oběhu již v pořadí pátá série platidel. Čínský jüan má

dvě podjednotky: ťiao a fen – 1 jüan = 10 ťiao (角) = 100 fenů (分). Nominální hodnoty užívaných bankovek jsou 100, 50, 20, 10, 5 a 1 ¥; nominální hodnoty mincí jsou 1 ¥, 5 ťiao, 1 ťiao, 5 fenů, 2 feny a 1 fen. Slovo *jüan* znamená, kromě jiného, „okrouhlá mince, peníz; měna“ a v době, kdy za dynastie Čching (1616–1911) začal být užíván, označoval primárně minci stříbrnou. Slouží k obecnému označování měn, například euro je v čínštině zváno *ou-jüan* (欧元), „evropský peníz“, americký dolar je nazýván *mej-jüan* (美元), „americký peníz“, naše koruna se nazývá *ťie-kche kche-lang* (捷克克朗). V běžném hovorovém styku se čínský jüan nazývá *kchuaj* (块), pro ťiao se používá hovorový název *mao* (毛). V květnu 2012 získal čínský jüan od Mezinárodního měnového fondu status globální rezervní měny a vzhledem k tomu, že podle statistiky Mezinárodního měnového fondu v roce 2014 vystřídala Čína Spojené státy americké v roli největší světové ekonomiky, není vyloučeno, že čínský jüan v budoucnu vystřídá americký dolar v roli globálního světového platidla.

Eurodotace

Eurodotace – zaniká někdejší štědrý, leč pokorný donátor,
vytlačuje ho samozvaný dotátor a prosazuje se coby supranaturální diktátor.
Na vrcholu supranaturalismu tak dnes dlí nikoli papež,
leč neomylný eurodotátor – a nad tím, kdo si myslí, že to je lež,
nezbude než si jen útrpně povzdechnout: „Pánbůh tvůj naivismus potěš!“

dotace (z latinského *dotātiō* od *dōtāre*, „vybavit darem [věnem]“ od *dōs* [genitiv *dōtis*], „dar, věno“ od *dare*, „dát“), 1. veřejný peněžní a jiný příspěvek, podpora; 2. peněžitá odměna za vítězství nebo umístění dostihového koně.
eurodotace, jedno z nejfrekventovanějších slov v eurospeaku (eurořeči) znamenající přerozdělování peněžních prostředků vybraných bruselskou byrokratickou aristokracií v jednotlivých státech Evropské unie a tam se navracejících v míře notně ztenčené o částky určené k nezadržitelnému rozvoji eurounijní byrokracie a korupčníků všeho druhu. Dotace (na mnohdy nesmyslné rozhledny, vědeckovýzkumná Evropská centra excelence [sic!], Smart akcelerátory, cyklostezky odnikud nikam etc.) jsou svázány myriádami předpisů a podmínek stanovených bruselskou věrchuškou a navozujících o ní až představu supranaturalismu, nadpřirozené danosti, o níž „neradno pochybovati, ale jen dotazníky poslušně a pokorně vyplňovati, jinak budou sankce následovati“. Čerpání eurodotací je skoro alfou i omegou činění (ne nepodobného koňským dostihům) našich politiků, státních úředníků a dílovedoucích pracovníků, jakkoli podkopává zdravou sebedůvěru ve vlastní síly a zdravý rozum. Snad se objeví moderní náctiletý pacholíček pohádkáře Hanse Christiana Andersena (1805–1875), který přičinlivé činovníky a činovnice z Evropské komise svlékne „Do naha!“ *(The Full Monty): „Dotace nejsou super!“*
eurodotátor (ze slovníku eurospeaku), kdo rozděluje či přiděluje eurodotace.
supranaturalismus (z latinského *supra*, „nad, přes“ a *natura*, „příroda“), v obecném smyslu označení pro myšlenkové postoje, které předpokládají existenci nadpřirozené, to znamená nad rámcem přirozeně daného a empiricky dostupného světa stojící skutečnosti, obvykle chápané jako „vyšší“, „pravá“ či „dokonalá“. Z hlediska teorie poznání takový typ racionality, který předjímá nadpřirozené a nadrozumové (či mimorozumové) reality, dostupné pouze za pomoci zvláštních schopností lidského ducha (vírou, zřením, extází apod.), anebo zásluhou zjevení, jehož se člověku dostává z vyššího, mimolidského, zpravidla božského zdroje. Pokud je poznání chápáno jako přímé, bezpro-

střední nazření, anebo jako zjevení, může se supranaturalismus konstituovat do podoby různých mystických nauk nebo jako teologická nauka zdůrazňující význam zjevení a bible. Protikladem supranaturalismu je naturalismus, případně racionalismus, na úrovni teologie tvoří tento protiklad tzv. přirozená teologie (deismus). Dějiny supranaturalismu jsou svým způsobem pozoruhodným obrazem dějin lidského poznání; s rozvojem poznatkové základny, kterou lidé disponují, se rozsah pojmu supranaturalismus stále redukuje, současně ale, s rostoucím vědomím toho, co ještě neznáme, dostává stále nové podněty. Diskuse o supranaturalismu jakožto nadpřirozeném by však dostala reálný základ teprve tehdy, pokud by bylo možné jasně a s potřebnou vědeckou jistotou vymezit kontrární pojem, to znamená říci, co je přirozené.

Eurokomunista

Copak se to v tom Bruselu, copak se to chystá?
Co vymyslí eurobyrokrat – novodobý komunista!

eurokomunismus (též *neokomunismus* nebo *demokratický komunismus*), politická ideologie, ovlivněná principy marxismu, socialismu a pluralismu, která se snažila prosadit komunismus v západní Evropě v sedmdesátých letech 20. století. Dnes si ji osvojili představitelé Evropské komise a další instituce Evropské unie.

EUropan

EUropan není žádné nymfy Échy echem,
ani jako Pan v arkadských lesích neobrůstá mechem,
blahobytně si žije v Bruselu, kde se opájí sebeláskou a úspěchem.

echo (z latinského *echo*, „ozvěna“ a to z řeckého *échó*, „zvuk, hluk“), 1. ozvěna; opakování hudebního motivu s nápadně zmenšenou silou na způsob ozvěny; 2. (hovorově) znamení, upozornění.
Échó (genitiv Échy), v řecké mytologii lesní nymfa, kterou ztrestala královna bohů Héra za to, že ji vždy zdržovala, aby nemohla přistihnout svého záletného manžela Dia při jeho milostných pletkách s lesními nymfami. Bohyně Héra jí odňala dar řeči a Échó mohla jen opakovat poslední slova z toho, co slyšela. Další neštěstí stihlo Échu, když poznala sebestředného Narkissa. Zamilovala se do něho, ale Narkissos miloval jen sebe a svou vlastní krásu. Échó se kvůli tomu tak trápila, že z ní nakonec zbyl jen její hlas, který zaznívá v lesích, horách, propastech.
EUropan, (český novotvar) příslušník eurounijní („beznárodně nadnárodní“) elity sídlící v Bruselu.
Pan, syn Herma a nymfy Dryopy, bůh lesů, lovců a pastýřů. Narodil se napůl ve zvířecí podobě s kozlíma nohama, růžky a bradkou. Tento vzhled jeho matku natolik poděsil (panický strach), že od něj utekla. Pro posměch bohů nemohl zůstat ani na Olympu, a tak se skryl v arkadských lesích. Když vyrostl, hlídal stáda, pískal si při tom na píšťalu a občas děsil osamělé pocestné. Zábavu nalézal ve společenství bujných satyrů a nymf. Stal se téměř jedním z nich, ale sblížit s nymfami se mu nedařilo. Když před ním prchla Sýrinx a změnila se v rákos, vyrobil si z jeho spojených stvolů nový typ píšťaly (Panova flétna). Úspěch měl jedině u Échy, která ho musela provázet jako ozvěna. Athéňané věřili, že vystrašil Peršany během bitvy u Marathónu, a proto mu postavili svatyni v jeskyni pod Akropolí. V Římě se stejné oblibě jako Pan těšil jeho protějšek Faunus.

Európé

„Allahu akbar, bratři!
Konečně si bereme nazpět,
co nám právoplatně patří.
Európé, jež nám byla v Tyru uloupena
a Istivě do Evropy unesena,
je odedneška moje čtvrtá žena.

Nechť pozná každý Evropan,
kdo je tady svrchovaný pán.
Bijte je, zabijte, nikoho neživte!
Evropané jsou míň než nuly!“

slavnostně pronášel chalífa XY,
v srdci Evropy, u obelisku z mrákotínské žuly.

Allahu akbar (z arabštiny: الله أكبر), Alláh (Bůh) je velký.
Bijte je, zabijte, nikoho neživte!, údajný pokřik husitských bojovníků při střetech s nepřítelem.
Európé, v řecké mytologii dcera Agenóra, krále foinického města Tyru ve východním Středomoří. Zeus ji unesl z Asie do „Evropy“ v podobě býka.
chalífa (z arabštiny: původně *chalífat rasúl Alláh*, „nástupce posla Božího“, tj. Muhammada, později jen chalífa), hlava islámské obce a vládce islámské říše.
obelisk z mrákotínské žuly, obelisk na třetím nádvoří Pražského hradu; byl slavnostně odhalen u příležitosti deseti let od vzniku Československa; iniciátorem jeho vzniku a donátorem byl první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937).

Eurounijní aparátčík

„Mes Frères!
Konečně žijeme v době korektní,
volební hesla musí být proto úderně konkrétní,
mají vytvářet mezi námi a jimi nerozborný most
a přitom jim v uších znít jak unijní Óda na radost:

VÍCE je víceméně MÉNĚ!
MÉNĚ je víceméně VÍCE!

Jetzt in Brüderdeutsch:
MEHR ist mehr-weniger WENIGER!
WENIGER ist mehr-weniger MEHR!

Plus ou moins – peut-il vivre l'indestructible fraternité des peuples!“

aparát (z latinského *apparātus*, „náčiní, vybavení; příprava, výbava“), 1. výkonný orgán, úřad, instituce a jejich soustava zajišťující správu v určité oblasti ekonomiky, politiky, kultury apod., zřízená k realizaci úkolů v těchto oblastech; souhrn pracovníků takového orgánu; 2. přístroj nebo technický nástroj složený z mnoha součástek.
aparátčík, též aparátník, 1. (politický slang) pracovník (organizačního) aparátu zvláště politické strany (jejímž je zpravidla i členem) nebo politického orgánu, společenské organizace apod.; 2. (hanlivě) funkcionářský byrokrat (kdysi vztahováno zejména na aparátčíky komunistických stran, dnes tuto štafetu radostně přebírají komisaři a komisařky Evropské komise a jejich šéfová, jakož i další činovníci této blahověstné instituce).
Jetzt in Brüderdeutsch (z němčiny), Nyní v bratrské němčině.
Mes frères! (z francouzštiny), Moji bratři!
Óda na radost, český název básně *Ode an die Freude* (1786) německého básníka Friedricha Schillera zhudebněné německým skladatelem Ludwigem van Beethovenem roku 1824 jako čtvrtá a závěrečná věta jeho *Deváté symfonie*; Óda se stala neoficiální hymnou Evropské unie, radostně optimisticky vyznívá zvláště sloka: „Radost každá bytost sáti, / přírodo, chce z ňader tvých; / zlý a dobrý chce se bráti / v jejích stopách růžových.“
Plus ou moins – peut-il vivre l'indestructible fraternité des peuples! (z francouzštiny), Víceméně – ať žije nerozborné bratrství národů!
víceméně (i více méně), do určité míry, více či méně, přibližně, skoro, zhruba.

Evropská říše

Evropa dneška podobá se prý úpadku římské říše,
začínám tomu věřit, neb se to i v antropologických studiích píše…

římská říše (též římské impérium, *Imperium Romanum*), právní a územní pojem označující všechny oblasti římského císařství. Zpočátku pojem chápán abstraktně jako výraz mocenské sféry římského národa, později i konkrétně jako vymezení hranic říše (*limes Romanus*). Ze správního hlediska bylo významné zejména: Augustovo rozdělení provincií na senátorské (spravované senátem, bez stálých vojenských posádek) a císařské (nově dobyté, spravované přímo panovníkem, s vojenskými posádkami); Diocletianovo administrativní rozdělení říše na dvanáct diecézí, které se dále dělily na provincie (Itálie byla rozdělena na dvě diecéze, a tím fakticky postavena na roveň ostatním oblastem Imperia Romana); rozdělení Imperia Romana na část západní a východní po smrti císaře Theodosia I. v roce 395. Největšího rozsahu dosáhlo impérium za císaře Traiana (od Hispánie až po nově zřízenou provincii Arábii a Dákii), poté vedli císaři vesměs války obranné a od 3. století se Imperium Romanum postupně pod nájezdy „barbarů“ i z vnitřních příčin rozpadalo. Právní pojem Imperium Romanum přetrval pád západořímské říše v roce 476 a byl převzat Karlem Velikým, později i německými císaři (tzv. Svatá říše římská národa německého, jež právně zanikla až v roce 1806). Na východě byla nositelem státoprávní ideje Imperia Romana byzantská říše až do svého zániku v roce 1453 a poté zcela formálně ruská carská říše do roku 1917.

Expert

Dnešní expert o ničem ví všechno, ba prý ještě mnohem víc.
Takový typ „ocenil“ už dávno Marcián Hromotluk Kanárowic.
Tehdy to však byl jen ojedinělý exces,
zato dnes je to už zcela běžný proces.
Scientometrické agentury RIV či Scopus, bohudíky,
naše „bezobsažné psaní“ ocení patřičnými bodíky.

expert (přes německé *Expert* z latinského *expertus*, „zkušený“ od *experīrī*, „zkoušet“), 1. znalec, odborník; 2. (hanlivě hovorově) člověk, který se ke všemu vyjadřuje a ve skutečnosti máločemu rozumí.
Kanárowic, Marcián Hromotluk, pseudonym autora (skrýval se za ním český básník národního obrození, kritik a překladatel František Ladislav Čelakovský [1799–1852]), který v roce 1824 uveřejnil v časopise *Čechoslaw* ironickou recenzi spisu *Šetrné obádanj a popsánj komárowé nožičky – od společnosti (krkonošské) welké fol. stran 978; s přiloženými mnohými rytinami a obrazy:* „Mnohému čtenáři těchto náwěsstj se bude zdáti prawdě nepodobné, kterak o tak maličkém předmětu a následovně tak hubené látce, gakož gest komárowá nožička, tak mnoho řjcy by se dalo, žeby plných 978 in fol. wyplniti mohlo. Ale nenj ginák. Za to se toto djlo takowau zewrubnostj a auplnostj honosyti může, že, kdyby budaucně někomu napadlo o komárowé nožičce psáti, žádným způsobem něco důkladněggssjho, něco dokonalegssjiho a nowěggssjho o nj napsati wstawu nenj, coby tuto takořka až do dna wyváženo nebylo.“ Tehdy to byl spíš exces, dnes už žijeme naplno v době expertní: rezignujeme na „zdravý rozum“ a na sebenicotnější věc máme experta a z velké části produkujeme ve vědě (publicistice, žurnalistice apod.) „psaní o ničem“ a scientometrické agentury typu RIV, Scopus či ERIH to patřičně obodují.
RIV [zkratka], Rejstřík informací o výsledcích, jedna z částí (datová oblast) informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (IS VaV), ve které jsou shromažďovány informace o výsledcích projektů výzkumu a vývoje a výzkumných záměrů podporovaných z veřejných prostředků podle zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje).
Scopus, abstraktová a citační databáze odborné recenzované literatury; obsahuje abstrakty a záznamy z více než 20 000 recenzovaných časopisů od více než 5 000 vydavatelů po celém světě.

Finta

Paris v Tróji.
Kalich v Praze.
Vysílačka v Gleiwitz.
Granát v Sarajevu.
Plyn v Damašku.
Výbuch ve Vrběticích.
Stále stejné finty,
jen aby mohly promluvit flinty.

vysílačka v Gleiwitz, přepadení vysílačky v Gliwicích (tehdy Gleiwitz v Horním Slezsku, jež bylo součástí Německa), které 31. srpna 1939 provedla speciální skupina příslušníků německé zpravodajské služby Sicherheitsdienst převlečených do polských uniforem. Poté útočníci vysílali výzvu v polštině k boji proti Němcům. Na místě přepadení zanechali těla vězňů z koncentračního tábora Dachau, které zastřelili a převlékli do německých uniforem. Celá akce měla vyvolat dojem, že následující útok na Polsko je odvetou za toto přepadení, a že tudíž Německo není agresorem. Další v epigramu zmíněné případy, které vedly k válce nebo k diplomatické roztržce, jsou podobné povahy jako falešná operace v Gliwicích.

Fízl

Fízl, očko, špicl, nebo také tajný,
byl, je a stále s námi bude, to je marný.
Stát hlídá občany v jejich vlastním zájmu.
A slibuje: „Když jich bude málo, tak si další najmu."

fízl (z německého nářečí a argotu *Fiesel*, „penis; chlap; nesympatický člověk; pasák; zrádce"), (obecně zhruběle) (tajný) policista; (hanlivě) konfident, policejní donašeč, špeh.

Flagelant

Hnutí flagelantů vyneslo velkou předvolební kartu:
Naše sebetrýznící řemeny a důtky
navždy odstraní malicherné stranické půtky,
stát budeme spravovat jako sadař růžový sad.

flagelant, 1. stoupenec asketického náboženského hnutí považujícího sebemrskání za projev kajícnosti, mrskač; 2. člověk se sklonem k sebeobviňování. **flagelantství** (z latinského *flagellāre*, „bičovat, mrskat"; *flagellum*, „důtky, řemen"), sebemrskačství; náboženské hnutí, které vzniklo ve středověku za morových epidemií a mělo usmířit Boha jako domnělého původce moru. Flagelanti trestali sami sebe a domnívali se, že tímto sebetrýzněním vykonají pokání za hříchy, které měly být důvodem morové epidemie. Flagelantství se odvolávalo na jakési poselství pocházející prý od samotného Spasitele a nařizující mrskání, jež má nahradit církevní svátosti. Vycházelo z přesvědčení, že bičování smyje všechny tresty za hříchy, což vedlo k zavrhování očistce, pekla i odpustků; odmítáni byli také kněží. Flagelanti poprvé vystoupili roku 1260 v italské Perugii, kdy dominikán Rainer vyzval tamní obyvatelstvo, aby bičováním těla usmířilo Boží hněv. Flagelanti se řadili do dlouhých procesí, vedených kněžími, a bosi a napůl obnaženi s červeným křížem na šatě se s nářkem o smilování Boží bičovali do krve. Veřejné průvody bičujících se kajícníků (jak řeholníků, tak i laiků, například z takzvaných mariánských náboženských družin) se konaly zejména na Velký pátek. Kajícníci chodívali městem za svitu pochodní, v čele jeli na koních Herodes, Pilát a ostatní Kristovi soudci a odpůrci a na alegorických vozech se předváděly živé výjevy z umučení Páně. Zpívali písně, vyzývali lidi, aby se k nim přidali, a po 33 dní se bičovali. Samotný akt bičování vykonávali na veřejnosti s obnaženým tělem dvakrát denně a poté v noci, čímž se porušovala veřejná mravopočestnost. Když se flagelantství po nějakém čase začalo projevovat jistými výstřednostmi a věřící pro ně zanedbávali jiné náboženské úkony, bylo roku 1261 zakázáno. Znovu však ožilo, když v roce 1348 postihla celou Evropu dlouhotrvající morová rána. Flagelanti se objevili ve Francii, Itálii, Německu, Dánsku i v Čechách a dalších zemích. Zpovídali se mezi sebou a jejich nekonformní postoj jak k světské, tak k církevní autoritě způsobil, že vůči nim byla přijímána přísná opatření. V Čechách proti nim vystoupil arcibiskup Arnošt z Pardubic, který je, pokud byli cizinci, vypověděl ze země, domácím flagelantům pak zakázal jejich náboženské praktiky. Definitivně flagelantství potlačil papež Kliment VI. roku 1349, později však toto a podobná hnutí ještě několikrát ožila na různých místech Evropy.

Frikulín

Hrdina dnešní doby už není Pečorin,
ale Frikulín; je stále v pohodě, neví, co je splín,
díky plnému pokrytí nic mu není skryto, je *free*, je *cool*, je *in*…

frikulín (novodobá složenina ze tří počeštěných anglických slov *free, cool, in*), vyznavač životního stylu založeného na třech základních zásadách: *free* (být v pohodě), *cool* (vědět, kde to žije) a *in* (trávit čas s obdobně založenými lidmi). K vybavení a chování *frikulína* patří zejména přehrávač empétrojek a mobil (vybavený fotoaparátem), jehož sluchátko má umístěné na krku a může tak telefonovat bez použití rukou.

Hrdina naší doby (1838–1840, *Герой нашего времени*), román ruského básníka, prozaika a dramatika Michaila Jurjeviče Lermontova (1814–1841), líčící životní a erotická dobrodružství cynického bohéma Grigorije Alexandroviče Pečorina, v němž kladné city ubila prázdnota života tehdejšího Ruska a který může své nadání projevit jen v tom, že svými činy lidem škodí a celým svým žitím se stává pro společnost neužitečným. Lermontov tak navázal na román ve verších *Evžen Oněgin* (1825–1830) ruského básníka Alexandra Sergejeviče Puškina (1799–1837) a stal se spoluzakladatelem linie zobrazování takzvaného „zbytečného člověka“, táhnoucí se ruskou literaturou od počátku 19. století.

Jiří Hiršl, *Stoprocentní pokrytí*, 2021, perokresba, papír, 30 × 21 cm.

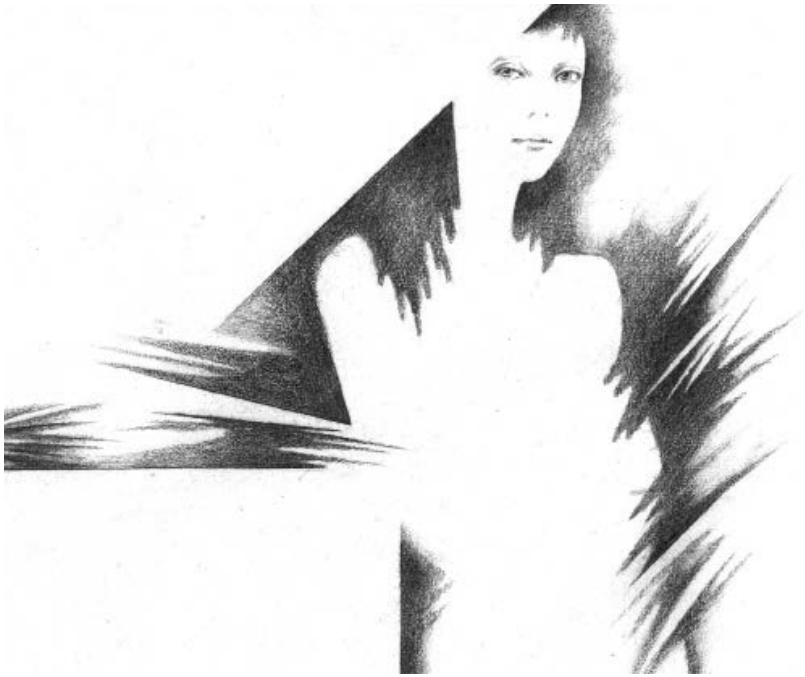
Frontex

Attila, náčelník Hunů, se zamyslel a dostal nápad:
„Na Východě jsme všechno vyjedli, potáhnem na Západ!“
Taky rada starších po diskusi dospěla k přesvědčení,
že je tam lepší zdravotní a sociální pojištění.
Attila souhlasně pokýval hlavou:
„Obavy z bezzubého Frontexu neřešíme,
napadnou-li nás, pak je do jednoho vyhubíme.
Pokud někdo někoho z našich zabije,
obviníme ho v Bruselu z xenofobie.
A když nám Ursula von der Leyenová nevyhoví,
dám ji v plen svému poslednímu vojínovi.
Evropě zazvoní hrana, nechť to zvěstují všechny naše zvonce!“
Načež potlesk a ovace pléna hunského senátu nebraly konce...

Attila (kolem 395–453), vládce Hunů asi od roku 434. Sjednotil Huny a podrobil si řadu dalších kmenů. Východořímskou říši přinutil k vysokému tributu. Jeho ničivé tažení na západ bylo zastaveno Římany a Vizigóty až bitvou na Katalaunských polích v provincii Galie (dnes Champagne-Ardenne, Francie) v roce 451. V době příprav na novou válku zemřel nešťastnou náhodou při svatební noci s germánskou dívkou (udusil se v opilosti vlastní krví, která se mu spustila z nosu). Záhy po jeho smrti (údajně byl zpopelněn na hranici) se hunská říše rozpadla. V latinském písemnictví byl dodatečně nazván Bič boží.

Frontex (akronym z francouzského *Frontières extérieures*, „vnější hranice“), Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž, instituce Evropské unie, jejímž úkolem je ochrana vnějších hranic EU a Schengenského prostoru, v součinnosti se strážci hranic členských zemí. K hlavním úkolům patří boj proti ilegální migraci, obchodu s lidmi a infiltraci teroristů.

xenofobie (z řeckého *xénos*, „cizí, cizinec“ a *fóbos*, „strach, obava, odpor“ od *fébomai*, „prchám [strachy]“), odpor, nepřátelství, nedůvěra ke všemu cizímu, cizincům, k jinakosti; chování a postoje dané biologickou předurčeností, které jsou vlastní snad všem živočišným druhům člověka nevyjímaje, u něhož tvoří živnou půdu pro šovinismus, rasismus a podobné projevy. Opakem je tolerance, která je naopak výsledkem enkulturace. Základ pro xenofobní chování (zvláště vůči příslušníkům jiných etnik) se zřejmě utváří na základě zkušeností získaných v rané ontogenezi na základě vývoje percepčních schémat obličeje. Projevem kategorizace percepce obličeje je vedle rozpoznávání pohlaví také tzv. „efekt jiné rasy“ (anglicky *other race effect*), kdy – a to i na neurofyziologické úrovni – vnímáme a rozlišujeme obličeje příslušníků jiných etnik odlišně (například pomaleji, pokud danou osobu neznáme).

Jiří Eliška, *Slečna – jednička*, 2020, kresba, 30 x 21 cm.

Gambler

Shakespeara, autora světově proslulých her,
dnes hravě trumfne každý průměrný gambler:
je autorem, hercem i tragickou obětí svých her.

gambler (z angličtiny), náruživý až patologický hráč provozující hry (většinou hazardní), které ho nezřídka přivedou k zbídačení a někdy doženou až k sebevraždě.

Génius Ameriky

Za „géniem“ dnešní Ameriky
nejsou skryty žádné nečestné či podvodné triky:
tento *melting pot* miluje „geniálně“ užvaněné politiky.

génius (z latinského *genius*, „génius, ochranný démon každého jednotlivce v antickém Římě, strážný duch; duše“), 1. člověk, osobnost s mimořádnými tvůrčími schopnostmi, nadáním; 2. tvůrčí nadání, geniálnost, genialita (příklad: génius národa); 3. v římské mytologii mužská plodnost, pak duch ochránce rodu i jednotlivce, ochranné božstvo vůbec (*genius loci*, „génius místa“).
melting pot [meltiŋ pot] (z angličtiny: „tavicí kelímek; kotlík“), 1. keramická nádoba určená do pece k tavení rudy nebo kovů; 2. výraz pro asimilaci imigrantů, kteří přišli do USA, zpopularizovaný divadelní hrou Israele Zangwilla (1864–1926) *The Melting Pot* z roku 1908. Jde o stav, kdy se heterogenní společnost stává více homogenní a její rozdílné rysy se „přetavují“ a spojují v jeden harmonický prvek. Vhodnost asimilace a model „melting pot“ je zpochybňován multikulturalismem, podle něhož by měly být kulturní rozdílnosti ve společnosti zachovány.

Gilotina

EU komisařky a komisaři bezhlavě sdílí ideje a praxi Maximiliena Robespierra,
podobně, byť bez gilotiny, možná skončí i jejich oslnivá kariéra...

Robespierre, Maximilien (6. 5. 1758, Arras, Francie – 28. 7. 1794, Paříž, Francie), francouzský politik; představitel jakobínského revolučního a politického teroru. Nakonec se teror obrátil i proti němu samému: poté co ztratil podporu veřejnosti, byl po převratu v jakobínské straně 27. července 1794 zatčen a o den později spolu se svými stoupenci a bratrem Augustinem popraven gilotinou.

Jiří Eliška, *Robespierre*, 2019, kresba, 7 x 9 cm.

Haruspik

Kdysi haruspikové,
dnes prognostikové.
Stále se najdou hejlové,
kteří je za jejich věštění
ocení a finančně odmění.

haruspik (z latinského *haruspex*, „vykladač věštných znamení podle vnitřností obětovaných zvířat“; etrusky *haru*), věštec (u Etrusků) předpovídající budoucnost podle tvaru jater obětovaného zvířete, nejčastěji ovcí. Jako pomůcku používali modely jater rozdělené do jednotlivých sektorů označených jmény bohů a dalších zejména nebeských jevů. Byl nalezen podrobně popsaný bronzový model v Piazenze a známe i další, například alabastrový v Perugii. Podobně jako další zástupci etruské inspirované mantiky se haruspikové s příchodem etruské dynastie Tarquiniovců rozšířili i v Římě. O věrohodnosti jejich učení měli učení Římané své pochybnosti, vyjádřil je například Cicero ve své poznámce, že se diví, proč se dva haruspikové na potkání jeden druhému nesmějí (z toho důvodu, že jejich věštění nevycházejí z konkrétních poznatků a fakt, ale jsou nahodilá). Nicméně obliba haruspiciny přetrvala až do pozdní antiky a zanikla až na konci 4. století, kdy císař Theodosius svými edikty z let 391 a 393 zakázal provozování veškerých pohanských kultů.
hejl, 1. zpěvný pták naspodu těla červeně (sameček) nebo hnědě (samička) zbarvený; 2. (hovorově posměšně) člověk, který se nechá snadno napálit.
prognostika (přes německé *Prognose* z řeckého *prógnósis*, „předběžné poznání, předurčení“), nauka o vytváření prognóz budoucího vývoje určitého jevu.

Headhunting

Myšlení je pro leckoho horší než Tantalova muka,
možná proto s nadějí vyhlížel nějakého mameluka,
který by mu od těla oddělil nepotřebnou hlavu
a on mohl v parlamentu dál sklízet opojnou slávu.

Stalo se, jak si přál,
teď cítí se jak admirál.
Celý najednou pookřál.

Jeho hlava pak díky headhuntingu až do zámoří doplavala
a tam, v americkém senátu, opakovaný aplaus vyvolala.
Odsoudila totiž lov lebek u Igorotů, Maorů a Chívarů,
a tím uvedla demokraty, republikány i liberály do varu.

headhunting (z angličtiny: „lov lebek“), 1. zvyk oddělovat hlavy od těl mrtvých protivníků; bývá spojen s následnou úpravou hlav (Maoři) či s mumifikací měkkých tkání hlavy (Chívarové). Vyskytuje se u etnik věřících v existenci hmotné duše. Podle těchto představ sídlí hmotná podstata duše právě v hlavě. Dekapitací mrtvého těla je zhmotnělá duše připojena k jakémusi rezervoáru duší, který náleží dané komunitě a té obecně přispívá k zvýšení její plodnosti, přírůstku stád dobytka nebo zajišťuje bohatou úrodu. Lov lebek je též asociován s některými formami kanibalismu; k transferu duše zabitého směrem ke komunitě dochází po konzumaci měkkých částí hlavy (Igoroti, Melanésané, Mikronésané). Přenos duše byl také implikován pouze dekapitací nepřítele (Černohorci). Lov lebek byl praktikován též zemědělskými společnostmi. Lidská oběť a následné odejmutí hlavy pro tato společenství znamenaly nasycení půdy plodností (Núristánci, Waové); 2. (v americkém slangu) lov mozků (získávání nadaných lidí pro firmy, vědecké ústavy apod.); 3. (v americkém politickém slangu) zlikvidovat (zbavit odpůrce moci); 4. (v americkém slangu) lanařit.

mamlúk (z arabského *mamlúk*, „vlastněný“), 1. v arabské říši otrok bílé pleti. Od abbásovských dob (po roce 820) byli mamlúci (původně zajatci) kupováni od tureckých kmenů v jižním Povolží, severním Kavkazu a Střední Asii a užíváni v elitních jednotkách armády; 2. (přeneseně hanlivě) mameluk, hrubián, neohrabanec, neotesanec, hlupák, mamlas.

Tantalos, podle řecké mytologie syn Diův, král lýdského města Sipylu. Byl u Dia v oblibě, takže se účastnil hostin bohů na Olympu. Za božskou přízeň se však špatně odvděčil: na hostinách kradl ambrosii pro sebe a své pozemské kumpány. Posléze tak zpychl, že chtěl dokonce vyzkoušet vševědoucnost bohů; proto jim předložil k jídlu syna Pelopa, kterého sám zabil. Bohové vrátili Pelopovi život a Tantala potrestali ztrátou království a krutým trestem v podsvětí (tzv. Tantalova muka). Stojí ve vodě, ale když se chce napít, voda ustoupí. Nad ním se sklánějí větve s ovocem, ale když si chce utrhnout, větve se vzdálí. Nad hlavou mu spočívá mohutný balvan z hory Sipylu a Tantalos se stále chvěje hrůzou, že ho kámen rozdrtí.

Histrion

„Vybafne-li“ na mě dnešní filozof,
okamžitě tisknu pomyslnou klapku „off“,
jinak mě zaplaví příliv zbytečných slov.

Většinou totiž: „he is off his onion“,
jak orchestrion vříská typický histrion.

Takto horlí novodobý misomus,
připomínající hejno kejhajících hus,
jež ztratilo se na informační superdálnici,
a dál komicky působí tragikomičtí kritici.

Jak pravil Platón: poznávání je potravou duše,
bez něj každý nedoucký odsudek vyzní víc než hluše.

filozofie (z řeckého *fílein*, „mít rád“, *sofiá*, „moudrost“ = „láska k moudrosti“), 1. univerzální věda o celku všeho jsoucího, o bytí světa a existenci člověka, o jeho poznávání pravdy a mravním jednání a také o místu člověka ve světě, přesahující rámec speciálních věd. Je založena na rozlišení pravého poznání a zdání, které před kritickými otázkami neobstojí; 2. základní a nejobecnější pojetí vývojových zákonitostí v určité oblasti lidského poznání nebo činnosti (filozofie dějin, filozofie jazyka, filozofie náboženství, filozofie práva atd.); 3. životní názor.
he is off his onion (z angličtiny), (slangově) je praštěný; šplouchá mu na maják.
histrionství (z latinského *histriō*, herec), přehnané upozorňování na vlastní osobu s nadměrnými projevy ve verbální komunikaci (zrychleným tempem řeči, zvýšenou hlasitostí aj.) doprovázené i neverbálními projevy (extrémní gestikulací, mimikou obličeje apod.); připomíná exaltované herecké vystoupení.
misomus (z řeckého *miseó*, „nenávidím“, *músai*, „Múzy“), nepřítel Múz, kdo pociťuje nenávist, odpor k vyššímu vzdělání, humanitním vědám a umění.
off (z angličtiny), pryč, daleko odtud; (na vypínači) vypnout, zhasnout.
orchestrion, mechanický hudební hrací stroj napodobující zvuk celého orchestru, rozšířený zvláště v 19. století v zábavních podnicích.
Platón (427–347 př. n. l.), řecký filozof; zakladatel objektivního idealismu. Soudil, že pravou skutečnost nelze uchopit smysly, ale jen rozumovým poznáním. Zkoumal povahu pojmů a přispěl tak i k rozvoji dialektiky a logiky.

Homo solis

Homo solis rozdal by se pro jiné, tím lépe, čím větší hoře.
Ač ve svém životě plavat neumí, zachraňuje ztroskotance i ze slaného moře.
Je puzen silou neznámou, šířit kol sebe samé „dobro“,
nesnese mračnou oblohu, stále musí být „modro“!

Homines solares jsou podle sebe užitečnější nad slunce i sůl,
vždyť už vševěd Plinius kdysi napsal „Nihil est utilius sale et sole“!

Také každý příslušník mainstreamové elity to ví, nebo alespoň tuší,
že sluníčkář, neziskově, ač se sluncem v srdci,
zničí každou myslící svobodnou duši.

elita (z francouzského *élite*, „výkvět, elita, vybraná společnost“), část společnosti, která vyniká v některém oboru lidské činnosti; malá skupina jedinců zaujímajících v důsledku svého společenského a jiného zařazení privilegované postavení, což u některých z nich přerůstá v přesvědčení, že „vše vědí nejlépe“ a jsou povoláni vést společnost.
Homo solis (člověk sluníčkový; hovorově sluníčkář, nominativ plurálu *Homines solares*), anatomicky moderní člověk (stáří minimálně 50 let, možná až 56 let); v Linnéově systematice představuje vrcholné stadium *Homo sapiens*, od něhož se liší svým aktivním až aktivistickým přístupem k životu spočívajícím v exploataci statků vytvářených intelektuálně a mentálně zaostávajícími příslušníky *Homo sapiens*, kteří se na Zemi plahočí už předlouhých 200 000 let. *Homo solis* začal vznikat v šedesátých letech 20. století v lůně blahobytné euroamerické civilizace jako protest proti strnulému myšlení generace „svých otců“. S rostoucím blahobytem *Homo solis* obsadil další výnosné niky; ve druhém desetiletí 21. století je jeho intelektuální převaha zřejmá. Svými aktivitami se snaží přetvořit zbývající příslušníky *Homo sapiens* ve sluníčkáře. Až budou všichni lidé sluníčkáři, nastane ráj na zemi, zároveň i konec světa a po lidstvu bude veta.
sůl (latinsky *sale*, chemická značka: NaCl), chlorid sodný; je nepostradatelnou přísadou a poživatinou, jedním z nejdůležitějších činitelů fyziologických procesů, probíhajících v lidském organismu. Je součástí krve, slouží v žaludečních šťávách k tvorbě kyseliny chlorovodíkové, kterou organismus potřebuje k trávení. Římský vzdělanec Plinius Starší (23–79) ve svém díle *Naturalis historia* z 1. století n. l. napsal: *„Nihil est utilius sale et sole“* („Nic není užitečnější nad sůl a slunce“).

Jiří Eliška, *Jekyll & Hyde,* 2013, kresba a PC, 20 x 20 cm.

Chiasma opticum

Chiasma opticum – zde se část zrakových nervů kříží,
takže vzruchy z pravého oka do levé hemisféry míří.

I v české politice se stává tradicí,
že ve svém konání se občas kříží pravá levice s levou pravicí…

Zvláště jde-li o platy a poslanecké požitky,
rozpomene se rychle levá i pravá na nádherné společné zážitky.

Kupředu pravá, kupředu levá, zpátky ni krok!
Kupředu levá, kupředu pravá, zpátky ni krok!

chiasma (z řeckého *chíasma*, „křížení“), 1. (anatomie) křížení, zkřížení (například zrakového nervu *chiasma opticum*) v podobě řeckého písmene χ (chí); 2. (genetika) překřížení dvou nebo čtyř chromatid z párových chromozomů během redukčního dělení.
chiasma opticum, překřížení vláken pravého a levého zrakového nervu – *nervus opticus*. V *chiasma opticum* se kříží nervová vlákna zrakové dráhy pouze z nasálních oblastí sítnice, zatímco z temporálních částí probíhají nezkříženě.
Kupředu, zpátky ni krok, název české budovatelské písně, kterou zkomponoval hudební skladatel Jan Seidel (1908–1998). Píseň se stala znělkou zpráv Československého rozhlasu. Refrény písně jsou, věru, inspirující, dnešního posluchače upoutají například tyto verše: „Vpřed soudruzi k té zemi zaslíbené, / kterou chudák marně hledal od věků“ nebo „Kupředu, levá, kupředu, levá, zpátky ni krok“.

Chiméra

Green Deal, nový akt stvoření –
výraz servility a uhlíkového dvoření.
Bude se mít k světu jako green drake –
jepice, kořist čínského draka, není to fake.

čínský drak, v čínské mytologii, historii a politice bytost zosobňující nejvyšší fyzické a duchovní síly, symbol velikosti Číny a dnes i její globální expanze.
fake [feik] (z angličtiny), podvod, výmysl, novinářská kachna, falzifikát, padělek.
green drake [gri:ndreik] (z angličtiny), jepice obecná (*Ephoron virgo*).
chiméra (z řeckého *Chimaira*), 1. (řecká mytologie) fantastická nestvůra s částmi těla lva, kozy a draka a s třemi hlavami, srší oheň a hlídající vchod do podsvětí (usmrtil ji hrdina Bellerofón, když dal na hrot svého kopí olovo, které se plameny v chřtánu obludy roztavilo a propálilo jí vnitřnosti); přeneseně obluda, nestvůra vůbec; 2. klamná představa, přelud, vidina, nereálná, neuskutečnitelná touha; 3. (genetika) jedinec složený z geneticky rozdílných buněk, pletiv nebo tkání.
jepice (*Ephemeroptera*), řád křídlatého hmyzu, žijícího v blízkosti vod. Dospělé jepice mají zakrnělé ústní orgány a nepřijímají potravu. Žijí krátce, často jen několik hodin. Samci se sdružují v rojích, samice kladou vajíčka volně do vody. Larvy žijí 2–4 roky, živí se většinou rostlinnou potravou, zejména řasami. Před proměnou vylézají k hladině, kde se líhne nejdříve nedovyvinutý dospělec (subimago), který se záhy svléká v hotového dospělce (imago). Jepice jsou důležitou součástí potravy dravých ryb.
stvoření, výklad o původu světa (*kosmogonie*) a vzniku života, který je součástí základních mýtů a legend všech kultur. V bibli není kosmogonie doplněna teogonií (původ bohů), protože Bůh je věčný, je stvořitel, a ne stvořený. V *Genesis* jsou dvě vyprávění o stvoření světa a člověka, která se místy od sebe podstatně liší. První příběh (Gn 1–2, 4a) popisuje stvoření, jež se odehrálo v šesti dnech: stvoření světla a dne, oddělení vodstva a země, stvoření rostlinstva, stvoření hvězd a velkých světel a stvoření živočichů, muže a ženy k obrazu Božímu.
Ussher, James (4. 1. 1581, Dublin, Irsko – 21. 3. 1656, Reigate, Surrey, Anglie), irský arcibiskup a teolog. Pokusil se určit dobu, kdy byl stvořen svět prostřednictvím studia biblických textů. V roce 1650 vydal práci *Annales veteris testamenti, a prima mundi origine deducti* (Kroniky Starého zákona vyvozující původ světa), v níž ke stanovení data stvoření světa použil údaje obsažené v bibli (v knize *Genesis*). Na základě složitých výpočtů dospěl k závěru, že stvoření světa se událo v době soumraku, který předcházel neděli 23. října roku 4004 před Kristem.
Zelená dohoda pro Evropu (anglicky *European Green Deal*), kreativní inovace (nekorektní kritici je označují za snůšku chimér) komisařek a komisařů Evropské komise, které mají v roce 2055 našeho letopočtu vytvořit „klimaticky neutrální Evropu“ a překonat tak dílo Stvořitelovo z roku 4004 před Kristem (dle výpočtu irského arcibiskupa Jamese Usshera).

Alois Mikulka, *Posměváčci*, 2021, tužka, papír, 8,7 × 12,7 cm.

Ironik

Ten, kdo sepsal korán, byl skutečně „kanón“,
vždyť korán přijímá víc než půldruhé miliardy lidstva jako kánon.
Co k tomu poví ironik?
Vytáčí se, asi by nerad v muslimské Evropě zanikʼ.

ironie (přes latinské *īrōnīa* z řeckého *eirōneía*, „slovo nebo řeč opačného smyslu; skrytý výsměch, posměch; vtip; předstírání, výsměch, vytáčka“), 1. jemný výsměch nebo vtipné vyjádření, jež je zpravidla opakem toho, co se ve skutečnosti míní; 2. co působí jako výsměch. Dějiny ironie začínají ve starověkém Řecku. Původně znamenalo řecké *eiro, -ein*, „říkat, mluvit, vypravovat“, případně „tázat se“; *ho eiron* byl „tazatel, chytrák“, ale také „potutelný člověk“ nebo „pokrytec“. Ironii v řečnické i literární formě uplatňovali slavní filozofové jako Platón (427–347 př. n. l.), Sókratés (asi 469–399 př. n. l.), Démosthenés (384–322 př. n. l.) a mnozí spisovatelé, básníci a dramatici – Aristofanés (asi 446–386 př. n. l.), Voltaire (1694–1778), Anatole France (1844–1924), Heinrich Heine (1797–1856), Karel Havlíček Borovský (1821–1856) aj. Ironií se dosahuje humorného účinku, někdy však vyznívá zlomyslně, vyhrocená ironie se nazývá sarkasmus. Pro končící 18. století je jako typ myšlení příznačná spíš syntéza, která vychází z filozofických zdrojů, především kantovských a fichtovských. Velmi přesně vyjádřil tuto zmiňovanou vůli po syntéze Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), který hovořil o *ernste Scherze* („vážných vtipech“). V ní ironie nikdy nemá za cíl pouze něco zničit, ale je chápaná jako nástroj poznání. Úvahy o ironii tak zasahují do metafyziky, která má značnou ironickou kapacitu.

korán (z arabského *qurʼán*, „kniha, písmo [čtené]“), svatá kniha muslimů a islámu; podle ortodoxního učení islámu slovo Alláhovo zjevené proroku Muhammadovi archandělem Gabrielem. Vedle legend o prorocích (Adam, Abrahám, Mojžíš, Ježíš Kristus) obsahuje i historické prvky, právní předpisy, báje o stvoření a konci světa. Redakci koránu uskutečnil 3. chalífa Usmán. Vznikl tak kanonický text, rozdělený do 114 súr (kapitol; nejrozšířenější opis má 6 225 veršů). Pro Araby představuje korán vzor jazykové správnosti a krásy; případné překlady mají jen pomocnou funkci k pochopení arabského originálu.

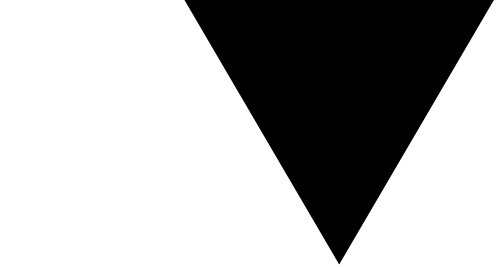

Jiří Eliška, *Selfie dvojčat před dvojčaty*, 2021, kresba + PC, 21 x 30 cm.

Islámský stát

Ta láska byla ryzí, neměla kaz,
jeho mileným býval Sovětský svaz.
Čas oponou trhl, dozrál květ
a opět změněn byl svět...
Láskou teď nyje
ke komisařům a komisařkám Evropské unie...
Však zvolna i o ně přestává stát,
do jeho srdce něžně se vkrádá Islámský stát.

Islámský stát, samozvaný stát rozkládající se na dobytých územích Iráku a Sýrie. V jeho čele stál sunnitský chalífa Abú Bakr al-Bagdádí (1971–2019); Islámský stát nárokuje náboženskou autoritu a vládu nad všemi muslimy a usiluje o šíření islámu na celém světě i krutými formami džihádu („džihád mečem"). V současné době má IS sice „na kahánku", ale jeho scestné ideje, stejně jako snahy o jejich „zhmotnění", budou existovat dál…
Sovětský svaz, eurasijský stát založený na diktatuře komunistické strany; existoval v letech 1922–1991 na většině území carského Ruska a ovládal země takzvané socialistické soustavy (včetně Československa).

Jádro

Když mocnosti nukleární
ozáří naše nuklea září polární,
přežije sem tam nějaká rodina nukleární,
pokud se ovšem vrátí k pravěké praxi elementární
a tak jako v době kamenné začne štípat z pazourku industrii nukleární.

nukleární (**jádrová**) **kamenná industrie**, masivní artefakty (valounové nástroje, pěstní klíny) v rámci kamenné štípané industrie vyrobené povrchovým otlučením a oštípáním kusu horniny či valounu tak, že uchovávají jeho hmotnou podstatu (jádro, nukleus); například pěstní klíny, které vynalezl *Homo erectus* před milionem let a které později vyráběli a užívali i neandertálci.
nukleární rodina, jádrová rodina, rodina vzniklá na základě afinních a filiačních vazeb, tedy otec, matka a jejich potomci. Protože antropologie ustoupila od představy univerzality rodiny, vyjádřené právě její „nukleárností" (nevyskytuje se například u indických Najarů), užívá se v současnosti spíše termín manželská či konjugální rodina.
nukleus (z latinského *nucleus*, „jádro; ořech"), 1. (biologie) buněčné jádro, součást buňky; 2. (archeologie) kus kamenné suroviny určený a v různé míře upravený pro těžbu úštěpů a čepelí. Podle stadia využití lze rozeznat připravená a těžená jádra, případně rezidua jader; podle tvaru a způsobu přípravy či těžby jader lze identifikovat jednotlivé techniky.
prehistorie (z latinského *prae*, „před" a z řeckého *historia* či *historié*, „dějiny, historie"), tradiční, ale nevhodné označení pro vědu o pravěku jako nejstarším období historie (dějin), v němž při absenci písma jediným nebo hlavním zdrojem historického poznání jsou hmotné prameny, získávané archeologickými metodami. Neznamená to však, že by pravěk byl jakýmsi obdobím před historií (pravěk je integrální součástí historie) – druh pramenů přitom není rozhodující a prehistorie jako věda je součástí vědy historické, vyznačující se ovšem specifickými přístupy: opírá se o archeologii (jako svou pomocnou vědu obstarávající základní pramenný fond), obecnou antropologii a o komplex dalších nauk a metod z oblasti přírodovědy, techniky nebo humanitních věd.

Jolly Roger

Jolly Roger zdobí odjakživa piráty
jako výmluvná lebka se zkříženými hnáty.
Proč se naši piráti cudně halí do černého plachtoví,
ví-li to někdo, nechť nám napoví.
Zkoušeli jsme se o tom bavit s jejich korzárem Bartošem,
ale ten nám, jako kdysi Francis Drake, drakonicky dal lodním košem.

Česká pirátská strana (registrovaná zkratka *Piráti*), politická strana, byla založena v roce 2009; předsedou strany je Ivan Bartoš (20. 3. 1980), stranické logo představuje stylizovaná černá lodní plachta.
dát košem (úsloví), odmítnout někoho (zvláště v partnerských vztazích) nebo něco (dárek, jídlo apod.).
drakonický (podle athénského zákonodárce Drakonta), krutý, neúprosný, tvrdý, velmi přísný.
Jolly Roger (z angličtiny), pirátská vlajka (s lebkou a zkříženými hnáty). Označení pro vlajky identifikující pirátské lodě se záměrem zaútočit. Jejich užití se datuje na přelom 17. a 18. století, které bylo raným obdobím takzvaného „zlatého věku pirátství". Zatčení piráti byli, zpravidla bez soudu, popraveni oběšením. Někteří však získali úctyhodné postavení a stali se oslavovanými hrdiny. K nejvýznamnějším se řadí anglický korzár Francis Drake (1540–1596), který proslul svými útoky na španělské lodě a přístavy; za tyto služby anglické koruně se stal viceadmiralem, obchodníkem s otroky a spolutvůrcem alžbětinského věku.
pirát (přes německé *Pirat* z italského *pirata*, případně starofrancouzského *pirate*, to pak z latinského *pīrāta* z řeckého *peiratēs* téhož významu od *peiráō*, „napadám, podnikám, zkouším"), námořní lupič; (přeneseně) násilnický bezohledný člověk (pirát silnic) nebo označení něčeho nezákonného (nepovolená soukromá rozhlasová či televizní stanice).

Kentaur

Pro tmářské odmítače „manželství pro všechny“ nechť je jasnou zprávou existence kentaura s koňským tělem a lidskou hlavou.

Kentauři, mytické bytosti s horní částí těla lidskou a dolní částí koňskou, obývající krajinu s posvátnou horou Olympem v řecké Thesálii. Vyznačovali se bezohlednou divokostí – ta podle Ovidiova líčení v *Metamorfózách* (Met. 12, 210n.) vyvrcholila při svatebním obřadu lapithského krále Peirithoa: Kentauři se v opilosti pokusili unést přítomné ženy Lapithů (polomytický kmen v Thesálii, od něhož thesálská šlechta z velké části odvozovala svůj původ), načež mezi Lapithy a únosci vypukl zápas na život a na smrt (*kentauromachiá*), který skončil díky přispění boha Apollóna vítězstvím Lapithů. Od svých druhů se moudrostí a šlechetností odlišoval Kentaur Cheirón, vychovatel mnoha řeckých hrdinů, například Achillea, Iásóna nebo Thésea; byl poraněn jedovatým šípem Hérakleovým, a protože jeho rána byla nezhojitelná, vzdal se nesmrtelnosti ve prospěch Prométhea.

Klientelismus

Ctihodný a důstojný patron
v síti klientelismu je ochránce klientů,
přináší-li mu to užitek, pak třeba i obstarožních matron.

klientelismus (z latinského *clientela*, „svěřenství [poměr klienta a patrona]; klientela; ochrana; chráněnci“), 1. původně označení vztahu pána (patrona) a poddaného (klienta), který byl jeho chráněncem, za což mu poskytoval své služby a projevoval svoji oddanost; 2. dnešní označení pro nahrazování obecných (legálních) pravidel ve veřejné správě vztahy specifické reciprocity mezi podřízenými a nadřízenými či mezi politiky, úředníky a občany, které jsou v zásadním rozporu s moderním pojetím právního státu. Jde tedy o neoficiální systém organizace v politice založený na protekci, konexích a rozhodnutích „v zákulisí“, uvnitř struktur politické moci. Klientelismus je charakteristický pro systémy od totalitních režimů, přes diktatury až po „nevyspělé i vyspělé“ demokracie. Dnešní klientelismus lze chápat jako vztah, kde veřejné činitele a zájemce o státní zakázky spojuje společný osobní prospěch, takže se navzájem chrání, nebo z nabízené a přijímané ochrany mají (finanční) prospěch. Klientelismus je variantou korupce.

matrona (z latinského *matrona*, paní [důstojná], manželka), důstojná starší žena; termín užíván i v pejorativním významu.

patron (z latinského *patronus*, „patron, ochránce, zástupce [klientů, propuštěnců]; soudní zástupce, advokát, obhájce; vlastník půdy [feudální]; [čestný] ochránce [například venkovského města]; zakladatel a podporovatel církevní instituce [například kostela]“), 1. ochránce, podporovatel, představený; 2. v některých křesťanských církvích světec, kterému je zasvěcen kostel, oltář (nebo i země); 3. v katolické církvi právnická osoba, která ochraňuje kostel (stará se o něj), navrhuje i kněze v kostele; 4. zaměstnavatel; 5. (expresivně) podivín.

Kmáni

V pravěkých dobách se Germáni
nechovali jako svrchovaní páni,
ale sloužili u Slovanů jako kmáni,
neboť byli primitivní a nevzdělaní.
Slované jim mohli svěřovat jen jednoduché aktivity:
například vynález spalovacího motoru či obecnou teorii relativity.

kmán (z německého *gemein*, „obyčejný, prostý“), bezvýznamný, podřízený člověk.

Kočka

Erotické snění i tuctovou ženu v přítulnou kočku změní,
ale běda ty konce, jde-li ona jen po mužově jmění!

kočka, 1. (biologie) kočka domácí (*Felis silvestris f. catus*), zdomácnělá forma kočky divoké (*Felis silvestris*); není však jasné, zda byl domestikován jen severoafrický poddruh, kočka plavá (*Felis silvestris lybica*). Podobně jako pes, vyhledávala i kočka lidské osady, nabízející dostatek potravy. Její nejstarší pozůstatky pocházejí z Jericha (7000 let př. n. l.). Ve starověkém Egyptě byla kočka chována jako „domácí mazlíček" již v končícím 4. tisíciletí př. n. l. Kočičí podobu měla dcera slunečního boha Bastet – ochránkyně matek a bohyně hojnosti. K vrcholu uctívání kočky v Egyptě došlo v 1. tisíciletí př. n. l., kdy se stala jedním z nejdůležitějších posvátných zvířat a kdy vznikla rozsáhlá pohřebiště kočičích mumií. Z Egypta se posléze prostřednictvím Řeků a Římanů kočka domácí šířila dále, rovněž do Evropy; 2. (erotický slang) žena mužských snů; v brněnském hantecu též „kocour".

Kojenec a dospělec

Člověk je po celý život savec,
ať je kojenec či dospělec.

kojenec, údobí v 1.–12. měsíci věku.
savci (*Mammalia*), evolučně nejvyspělejší třída obratlovců. Mláďata jsou po porodu vyživována mateřským mlékem; tato adaptace provází zrání člověka, kdy se vedle mléka objevují další nápoje včetně alkoholických. Savci se vyvinuli z mnoha druhů plazích předků, které vytvořily množství morfologických a biologických typů a vedly k vývoji linie končící člověkem. Za určitých okolností (například po požití většího množství pálenky) se člověk vrací do blahověstného plazího stadia.

Koronavirus

Zbrusu nová, vědeckými experimenty podložená teorie:
koronavirus nad 500 metry nadmořské výšky kolabuje.

koronavirus (latinsky *Coronavirus*; název odvozen od charakteristického uspořádání povrchových struktur lipidového obalu ve tvaru sluneční koróny), označení pro čtyři rody virů obsažených v podčeledi *Orthocoronavirinae* (obalené jednovláknové RNA viry s pozitivní polaritou). Dosahují velikosti kolem 120 nanometrů, jejich genom obsahuje 30 tisíc bází, což je nejvíce mezi známými RNA viry s nesegmentovaným genomem. Způsobují běžná onemocnění (nachlazení), ale i závažnější choroby (virózy) zvířat a lidí. V prvních měsících roku 2020 se celosvětově šíří epidemie respirační choroby COVID-19. Původcem je nový typ betakoronaviru – SARS-CoV-2, patřící do stejného druhu jako SARS-CoV.

Jiří Hiršl, *Dvojice z Dolních Bučic*, 2021, kresba perem, papír, 20,5 × 16,5 cm.
Malíř zachytil situaci ve vísce Dolní Bučice, která se nachází ve výšce 230 metrů nad mořem. Uvážíme-li, že 67 % území České republiky leží v nadmořské výšce do 500 metrů, pak nelze než konstatovat, že české populaci zvoní hrana. Osobně zvažuji (e)migraci do Tibetské autonomní oblasti Čínské lidové republiky, která se nachází v průměrné výšce 4 500 metrů nad mořem.

Korupce

Erupce Vesuvu pohřbila Pompeje.
Erupce korupce pohřbila zas naše naděje.
Z globálního hlediska se však nic fatálního neděje,
postneolitická ruka z Východu českou pustinu znovu oseje.

erupce (z latinského *eruptio*, „vypuknutí; [sopečný] výbuch; [vojenský] výpad; vpád), 1. (přeneseně) výbuch (násilí), 2. (geologie) výbuch sopky; 3. (astronomie) krátkodobé výrony záření na povrchu Slunce nebo na povrchu některých hvězd; 4. (medicína) výsev vyrážky na kůži.
korupce (z latinského *corruptio*, „podplacení, zkažení, zvrácení"), získávání neoprávněných výhod za úplatek, úplatkářství.
neolit (z řeckého *neos*, „nový" a *lithos*, „kámen"), mladší doba kamenná, období vzniku a rozvíjení zemědělství a chovu zvířat, nejdříve na Předním východě v 9. tisíciletí př. n. l., v Číně v 7. tisíciletí př. n. l., v dalších oblastech světa později. Asi před 9000 lety se první zemědělci usadili na téměř liduprázdných rovinách Thesálie, jediné části Řecka, která nabízela dostatečnou úrodu v záplavových oblastech řek, a umožnila tak další populační růst. Po dalších 1000 let se tam jejich kultura dále rozvíjela, než se další odnože začaly šířit do nitra Balkánského poloostrova. Toto šíření probíhalo v podstatě vlnovitě (*wave-of-advance model*), ovšem s různými modifikacemi, danými charakterem balkánské krajiny. Pravidelně zaplavované nížiny přirozeně šíření dovnitř Evropy urychlovaly, zatímco geografické překážky naopak zastavovaly. Před 7700 až 7500 lety dosáhlo osídlení do povodí Dunaje a odtud se již rychle šířilo i na naše území.
Pompeje, archeologická lokalita v jižní Itálii poblíž Neapole na úpatí Vesuvu; starověké město. V letech 470 až 424 př. n. l. sídliště Keltů, poté patřilo Samnitům, od roku 80 př. n. l. římská kolonie. Roku 62 n. l. byly Pompeje z velké části zničeny zemětřesením, poté byly znovu vybudovány, avšak roku 79 byly zničeny při výbuchu Vesuvu a zasypány sopečným popelem, který pozůstatky dobře konzervoval až do archeologických odkryvů, které byly zahájeny v roce 1718. Archeologové odkryli celé ulice s domy, chrámy a dalšími budovami a vybavením. Uchovaly se i fresky a mozaiky i nápisy, většinou s mytologickými motivy, ale často se vyskytují náměty z běžného života s bohatým zastoupením politické, erotické a sexuální tematiky.

Kredit

Kdo nedal by přednost kartě kreditní před debetní,
když vám ji nepokrytě nabízí kráska v róbě víc než dietní.

debetní karta (z latinského *debitum*, „dluh; daň, závazek; vina"), platební karta, která je spojená s bankovním účtem majitele a umožňuje provádět finanční operace (výběr peněz v hotovosti, bezhotovostní platby v maloobchodní síti nebo na internetu atd.), pokud je na účtu, ke kterému byla karta vydána, dostatek peněz. K zúčtování dochází většinou ihned po provedené transakci (on-line) nebo v rozmezí několika dnů (off-line), přičemž banka částku odečte přímo z účtu klienta. Debetní kartou se tedy čerpají vlastní peněžní prostředky.
kreditní karta (z italského [*crèdito*, „aktiva"] přes německé *Kredit*, „kredit, strana dal [v účetní knize]"), platební karta, jíž se majitel vykazuje na důkaz toho, že její vydavatel (peněžní ústav) z účtu majitele uhradí pohledávky třetích osob; kreditní kartou se čerpají vždy peníze banky, které je nutno v určitém časovém horizontu uhradit.

Krysaři

Lidé se v zásadě nemění,
vždy znovu podlehnou krysařovu vábení.
Takový Hitler nebo Stalin
byli a stále budou „in".

Krysař z Hameln, německá legenda (později zpracovaná řadou věhlasných autorů: bratři Jacob a Wilhelm Grimmovi, Robert Browning, Viktor Dyk a další): město Hameln sužované krysami si najalo muže, který všechnu havěť odvedl zvuky své píšťaly do řeky Vezery, kde ji utopil, a když požádal o slíbenou odměnu, nic nedostal. Za trest, takřka před zraky všech dospělých, vyvedl svou píšťalkou z města všechny děti a i s nimi navždy zmizel… Postava Krysaře z Hameln bývá interpretována jako archetyp schopného bezskrupulózního agitátora nebo masového vraha či diktátora.

La dolce vita

Jal se pranýřovat poslance
s tučnými konty v cizí bance,
neúprosné insolvenční správce,
energo firmy poslední instance,
lobbisty, kteří mají peněz rance,
a vedou la dolce vita jak v bavlnce.
Už pro něj chystají brány věznice,
případně péči psychiatrické léčebny Bohnice.

La dolce vita (z italštiny), 1. sladký život; 2. název filmového dramatu italského režiséra Federica Felliniho z roku 1960 (v hlavních rolích Marcello Mastroianni, Anita Ekberg ad.). Film patří k vrcholným dílům Felliniho i světové kinematografie. V řadě volně spojených příběhů a epizod popisuje mravní rozklad (erotické skandály, pitky a orgie ve vilách a zámcích, prohýřené noci, po nichž přichází kalné ráno, odhalující rub tohoto života) vyšších společenských kruhů kapitalistické Itálie.

Lež

Lež má krátké nohy,
platilo už od dávnověku.
V našem věku neplatí již více,
lež má nohy delší než Lovosice.

lež, tvrzení, které vědomě či úmyslně neodpovídá skutečnosti; klam, nepravda, smyšlenka, výmysl.
lež má krátké nohy, (úsloví) podvod je dříve nebo později odhalen (toto tvrzení, vzhledem k realitě společenského a politického života, by se dalo zpochybnit).
Lovosice, název řady českých obcí; pro svou délku bývá užíván jako příměr pro označení něčeho dlouhého, dlouhotrvajícího, rozvleklého apod.

Liberalismus

V europojetí je liberál
víc než někdejší z Boží vůle král;
z obsahového hlediska je ta úvaha čistá,
vždyť je to ve skutečnosti nenapravitelný marxista.

liberalismus (z latinského *līberālis*, „týkající se svobodného člověka, důstojný“), 1. systém ekonomických, politických, sociálních, etických a jiných hodnot (individualismus, univerzalismus, politická svoboda, tolerance, omezení státního paternalismu, tržní koordinace ekonomických vztahů) a doktrín (dělba moci, svoboda obchodu), na nichž je založena většina moderních demokratických států; první liberální myšlenky obsahovala už *Magna charta libertatum* (Velká listina svobod, 1215), v moderní podobě byl vymezován počínaje 17. stoletím zejména Baruchem Spinozou (1632–1677), Johnem Lockem (1632 až 1704), Charlesem-Louisem Montesquieuem (1689–1755), Johnem Stuartem Millem (1806–1873), v ekonomii především Adamem Smithem (1723–1790) a nejnověji Friedrichem Augustem von Hayekem (1899–1992) a Miltonem Friedmanem (1912–2006). Jako způsob myšlení a rozvažování o člověku a politice inspiroval liberalismus během posledních čtyř století mnoho politických hnutí v Evropě i mimo ni. Protože měl v Evropě dlouho výsadní postavení, zdá se nemožné jej definovat bez ztotožnění se západní civilizací. Počátky moderního liberalismu jsou nejzřetelnější v myšlení a politice, jež jsou spojeny s anglickou revolucí v roce 1688. K jeho hlavním principům však patří víra v nejvyšší hodnotu jednotlivce, jeho svobody a práva. Častým předpokladem je přesvědčení, že jednotlivec má přirozená práva, která existují nezávisle na vládě či státu a která by měla být vládou (státem) a proti vládě (státu) chráněna. *Klasičtí liberálové* (ve 20. století nazývaní také neoliberálové), mezi něž patří Hayek i Friedman, trvají na tzv. minimálním státu, jehož pravomoci budou omezeny na ty oblasti, které nedokáže obstarat trh (vnitřní a vnější bezpečnost, vynucování uzavřených smluv apod.). Sociální stát vidí jako omezení svobody a rovnosti a upřednostňují také koncepci negativní svobody. Naopak *moderní (progresivní, sociální) liberálové* (též *neoliberálové*) jsou přesvědčeni, že vzhledem k nezaslouženým rozdílům v životních příležitostech, daných například narozením do určité společenské vrstvy, jsou k dosažení liberálních ideálů jisté zásahy státního aparátu (zejména v podobě daňové redistribuce majetku) přijatelné a nutné. Důležitou roli pro ně hraje koncepce pozitivní svobody. Moderní liberalismus se tak sblížil se sociální demokracií jakožto pozůstatkem evoluční větve socialismu; 2. shovívavost, snášenlivost, tolerance k jiným názorům; smířlivost k projevům odlišných ideologií.

Liberální demokracie

Autokracie,
demokracie
despocie,
monarchie,
oligarchie,
plutokracie,
tyranie,
liberální demokracie,
socialistická demokracie,
xenokracie

a další -kracie!

Jako geront říkám: Ne!, No!, Non!, Nein!, Nie!

Svět spasí jedině gerontokracie,
gerúsiá jíž je vlastní jistá politická grácie.

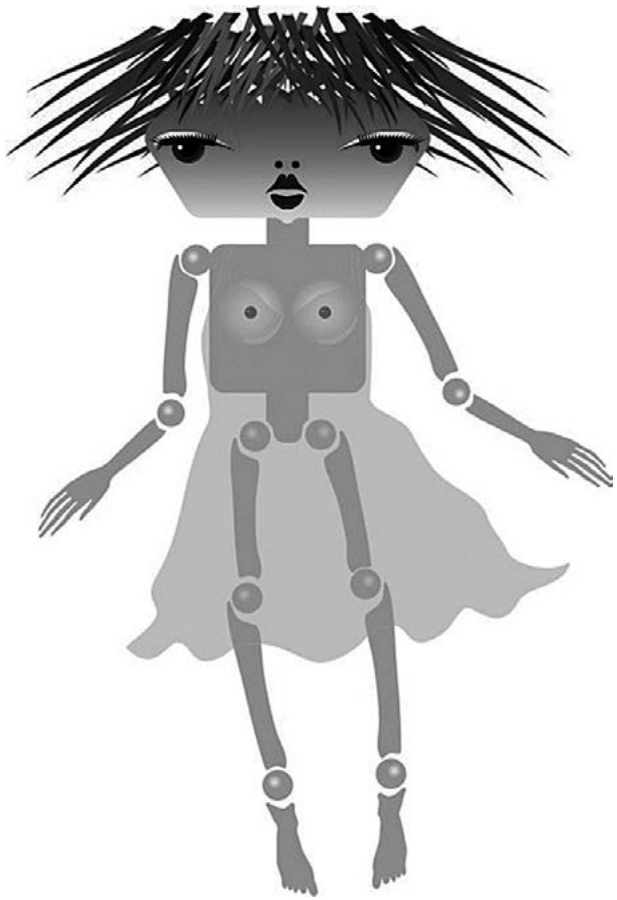
autokracie (z řeckého *autos*, „sám“ a *kratiá*, „vláda“), 1. samovláda, forma vlády, v níž veškerá státní moc, neomezená a nekontrolovaná, je soustředěna v jediných rukou, přičemž může jít o jednoho vládce nebo o skupinu lidí; 2. uplatňování neomezené moci jedince v různých sociálních vztazích – v rodině, firmě apod.; 3. jeden z tradičních pojmů označujících nedemokratickou formu vlády totalitního i autoritářského typu.
demokracie (z řeckého *démos*, „lid“ a *kratiá*, „vláda“), vláda lidu; společenský systém založený na principu podřízení menšiny většině a zároveň na uznání rovnosti, svobod a politických práv občanů; součástí moderní demokracie jsou svoboda projevu, vyznání, spolčování, princip suverenity lidu (moc vychází z vůle lidu), přičemž tvorba vůle lidu se uskutečňuje všeobecnými volbami. Termín tedy zpravidla označuje politický princip založený na účasti lidu na řízení společnosti, podřízení se menšiny většině a uznání svobody a rovnosti občanů. Demokracie není jen označením politického systému, nýbrž je spjata s hodnotami (svoboda, rovnost) a se způsoby jednání (tolerance, ochota ke kompromisům). Na základě způsobu vlády lidu se rozlišuje přímá a zastupitelská demokracie.
despocie (z řeckého *despotés*, „pán, vládce, autokrat“), 1. vláda s neomezenou mocí, kdy vztah vládce k ovládanému je prakticky vztahem pána a otroka. V despocii rozhoduje pouze osobní, neomezená vůle (zvůle) panovníka. Od autokracie se liší jen minimálně a spolu s tyranií patří ke klasickým záporným formám monarchie. Tato forma vlády byla charakteristická zejména pro starověké státy na Předním a Středním východě a v Africe; 2. stát spravovaný takovou vládou.
geront/geronti (z řeckého *géron*, „stařec, kmet, starý člověk“), 1. sbor starších poradců ve Spartě; 2. (hanlivě) starý, neschopný otrapa.
gerúsiá, sbor starců radících panovníkovi. Udržela se dlouho ve Spartě. Tvořilo ji 28 členů nejméně šedesátiletých, volených doživotně. Měla velká práva ve správě obce a fungovala i jako nejvyšší soud zejména v hrdelních a protistátních zločinech. Nebyla nikomu odpovědna, dozírala i na panovníka, který byl též jejím členem.
gerontokracie (z řeckého *géron*, „stařec, kmet, starý člověk“ a *kratiá*, „vláda“), označení pro vládu starých osobností, jak se uplatňovala ve starých kulturách (například v Asii), které respektovaly stáří jako věk moudrosti, a jak k ní nezřídka docházelo v nedemokratických režimech, kde se neuskutečňovala přirozená generační výměna v mocenských strukturách.
liberální demokracie, ideologie prosazující se zejména v euroamerické civilizaci, jakási demokracie naruby, kdy jsou pod „blahověstným příkrovem“ lidských a občanských práv pro všechny, koncepty multikulturalismu, genderismu, lgbtismu, klimatického alarmismu, pandemismu a dalších -ismů oklešťována práva většiny. Jde tedy o parodii klasické demokracie (vyznačující se svobodou, rovností a tolerantním jednáním ochotným ke kompromisům), obdobu někdejší socialistické demokracie vedoucí k totalitním systémům typu Orwellova Velkého Bratra. Zde je však jediná osoba klasického diktátora nahrazena neurčitými a nepostižitelnými „držiteli jediné pravdy“. Ti zjišťují, že tohoto škůdce (nacionalistu, extremistu, fašistu, kontrarevolucionáře, odpadlíka, prostě nepřítele lidu) je třeba „v zájmu veřejného blaha“ zastrašit a umlčet antidiskriminačními zákony (proti „nenávistnému projevu“, „domácímu násilí“, „rasismu“ apod.) zasahujícími i do soukromých a rodinných vztahů. Takovýto koncept, uplatňovaný nevolenými komisaři a komisařkami Evropské unie, žel, přijímá většina představitelů naší politické scény i takzvané občanské společnosti (neziskovky typu Evropské hodnoty, Milion chvilek pro demokracii aj.).
monarchie (z řeckého *monos*, „jeden“ a *archia*, „vláda“), forma vlády („jedinovláda“) v čele s panovníkem (králem, císařem, knížetem apod.) s osobními privilegiemi; funkci hlavy státu získává zpravidla dědičností, vykonává ji doživotně. Rozlišujeme: a) absolutní monarchii; b) konstituční monarchii; c) stavovskou monarchii; d) teokratickou monarchii.
oligarchie (z řeckého *oligoi*, „nemnozí, málokteří“ a *archia*, „vláda“), forma vlády, při níž státní moc je v rukou nevelké skupiny lidí (podle Aristotela zvrhlé aristokracie, tedy malé skupiny, která vládne k svému, a nikoliv obecnému prospěchu). Oligarchie byla poprvé definována Platónem jako vláda těch, jejichž společenské postavení se zakládá na bohatství a majetku. Oligarchické struktury existují i v moderních demokratických systémech.

plutokracie (z řeckého *ploutokratíā*, z *ploũtos*, „bohatství, blahobyt“ a z odvozeniny od *krateō*, „vládnu“), vláda nejbohatších vrstev; bohaté vládnoucí vrstvy vůbec.
tyranie (z řeckého *tyrannos*, „pán, vládce, samovládce“), 1. krutovláda, hrůzovláda; vláda jedince (nebo úzké skupiny) ustavená zpravidla uzurpací moci; nelegitimní a navíc násilnická vláda, jež se neřídí zákony a právem, podle Platóna nejhorší typ státu. Jeden z tradičních pojmů označujících nedemokratickou formu vlády totalitního i autoritářského typu; 2. útisk, násilí, krutost.
xenokracie (z řeckého *xenos*, „cizí“ a *kratiá*, „vláda“), vláda, nadvláda cizinců. Kupříkladu v Číně několikrát v průběhu dějin vládly národy a dynastické rody nechanské (nečínské), například prototurkická a prototibetská etnika v dobách rozdělení Číny za tzv. Jižních a Severních dynastií (420–589), tunguzští Kitani (Liao, 907–1125) a Džürdženi (Ťin, 1114–1234) za doby Sung (10.–13. století), Mongolové za dynastie Jüan (1271–1368) a Mandžuové za dynastie Čching (1644–1911); asimilační schopnost Chanů, zpravidla převyšujících civilizační úroveň svých podmanitelů, byla však taková, že cizí vládnoucí rody Chanům (vlastním Číňanům) dříve či později podléhaly a přejímaly společenské a ideové soustavy vytvořené Chany. Jiným příkladem je Kyjevská Rus, první stát východních Slovanů, založený patrně skandinávskými Vikingy (Varjagy, v západní Evropě nazývanými Normané čili Severané), členy ozbrojených knížecích družin, kterým se také říkalo Rus’ (z finského *Ruotsi*, které označovalo severní Germány); první panovníci z rodu Rurikovců byli právě tito družiníci.

Lichva

Lichváři
nezadají si s otrokáři.
Jsou mezi námi od starověku,
budou tady až do skonání věků.

lichva, poskytování prostředků na nepřiměřeně vysoký úrok. Lichva existovala již v nejstarších starověkých civilizacích světa na Předním východě. Lichva zde byla regulována zákony, případně samostatnými ustanoveními místních autorit. Pokud zákonná úroková sazba (obvykle do výše 1/3 výchozího kapitálu) byla překročena (známe i úroky 120 %) a přestupek vyšel najevo, smlouva byla neplatná a hrozila ztráta celého kapitálu. Lichvářští věřitelé proto ustanovení různě obcházeli: v dlužním úpisu udávali přímo vyšší částky zápůjčky, větší množství obilí apod., z nichž se úrok počítal, nebo využívali kolísavých kurzů obilí (půjčovali po sklizni při nízkých kurzech a požadovali plnění při vysokých cenách před setím – tzv. plodinová lichva). Spekulacím sloužily příležitostně i dohody, že místo stříbra bude vráceno obilí (vyšší úroková sazba, kolísavý kurz, výhodný přepočet), nebo smlouvy, že při vracení zaměnitelných věcí bude jejich množství stanoveno teprve podle tržní ceny platné v době dodávky. Dlužníci byli též zavazováni k dalším dodatečným službám. S lichvou však nelze zaměňovat zcela regulérní úrok z prodlení, který mohl rovněž dosahovat značné výše.

Jiří Eliška, *Anorektička*, 2007, počítačová kresba, 30 x 21 cm.

Love Story

Mám teď ve stáří úžasný život, ať spím či bdím,
nepracuji, a přesto se love ze všech stran hrnou,
až si sám sobě někdy sebedestruktivně závidím…

Tento epigram se vymyká – zatímco ostatní epigramy jednoznačně a nedvojsmyslně sdělují pravdu, zde nás autor nechává na pochybách: hrnou se mu peníze (1) nebo díky penězům prožívá četné Love Story (2) či si ve chvílích pochyb připadá jako nula (3)?

love, 1. (z brněnského hantecu), peníze, prachy; 2. (z angličtiny) milovat, mít rád; láska; 3. (ve sportu a někdy i v běžném životě) nula.
Love Story, anglický název sentimentálního milostného románu amerického filologa, spisovatele a scenáristy Ericha Segala (1937–2010). Román vyšel v roce 1970, zaznamenal světový úspěch, podobně jako stejnojmenný film.

Lukašenko

Na běloruské hranici
srocují se polští četníci.
Ač zde nejsou žádné tropy,
žene Lukašenko snědé do Evropy.

Lukašenko, Alexandr Grigorjevič (30. 8. 1954, Kopys, Bělorusko), běloruský politik a státník; od roku 1994 prezident Běloruské republiky.

Lupič

Jednoho dne si konečně promluvil do duše:
Už se nebude chovat tak hloupě, prostoduše,
nebude už všemi pronásledovaným psancem,
za své prachy se nechá zvolit poslancem.
Povedlo se, byl zvolen, pak vyšplhal až nahoru
a díky kvalifikaci stal se předsedou rozpočtového výboru.

lupič, kdo loupí, loupežník, poberta, zbojník, zloděj, bandita.

Mamonář

Nahromadil první milión, pak miliardu, nakonec bilión,
přesto měl útrpný pocit Midy, že žije hůř než řecký kyón.
Aby nad jiné vynik', nestal se z něho ale žádný kynik,
jen rychle potajmu do daňového ráje unik'.

kynismus (z řeckého *kyón*, „pes"), antická filozofická škola založená Antisthenem (asi 445–365 př. n. l.), radikalizující Sókratovu zásadu preference duchovních hodnot před hodnotami materiálními až ke krajní soběstačnosti, oproštěnosti od majetku, spotřebního komfortu, společenských konvencí (kynik Diogenés žijící v sudu se svým psem). (Odtud moderní odvozenina „cynik", pejorativně označující člověka, jenž otevřeně popírá jakoukoli závaznost.)
mamon (přes německé *Mammon* a pozdnělatinské *mam[m]ōna* z řeckého *mamōnãs* a to z aramejského *māmōnā*, „jmění, majetek"), 1. bohatství, majetek; 2. nezřízená touha po majetku, mamonářství.
Midás (genitiv Midy), syn bohyně Kybely, fryžský král v Gordiu, který neustále toužil po bohatství. Příležitost k splnění jeho tužby nastala, když sloužící nalezli v zahradě spícího Siléna, poloboha, průvodce boha vína Dionýsa. Midás přijal Siléna laskavě a vypravil ho k jeho pánu. Dionýsos chtěl proto Midu velkoryse odměnit. Ten si vyžádal, aby se vše, čeho se dotkne, proměnilo ve zlato. Záhy však umíral hlady, neboť se i pokrmy dotekem měnily ve zlato. Dionýsos se nad ním slitoval a poradil mu, aby se vykoupal v řece Paktólu a tím se zbavil „neblahého štěstí". Podruhé Midás projevil pošetilost, když při souboji Apollóna s Panem o mistrovství ve hře, kdy měl rozhodnout bůh stejnojmenného pohoří Tmólos, uznal za vítěze Pana. Za trest ho bůh Apollón vytahal za uši a ty se proměnily v oslí uši. Midás je skrýval pod čapkou, avšak jeho holič pošeptal tajemství do jamky na břehu řeky. Tam pak vyrostlo rákosí a každému zvěstovalo, že král má oslí uši. Midás nechal holiče popravit; sám pak zemřel bídnou smrtí.

Jiří Hiršl, *Manželka a manžel I*, 2021, perokresba, papír, 21 × 30 cm.
Jiří Hiršl, *Manželka a manžel II*, 2021, perokresba, papír, 21 × 30 cm.
Jiří Hiršl, *Manželka a manžel III*, 2021, perokresba, papír, 30 × 21 cm.

Manžel a manželka

„… dovolte na konec intimní otázku – vaše manželka?“
„Paní redaktorko, bohužel, stále je lepší než moje milenka!“
„…a váš manžel – dovolte intimní otázku na konec?“
„Pane redaktore, bohužel, stále je lepší než můj milenec!“

manžel, ženatý muž v poměru ke své ženě.
manželka, vdaná žena v poměru ke svému muži.
manželství, (antropologie) formy i obsah manželství jsou kulturně vysoce variabilní; nejčastěji se jako znaky manželství uvádí regulace sexuálních vztahů mezi určitými muži a ženami, ekonomická kooperace partnerů, fyzická reprodukce nových členů komunity a jejich enkulturace, zajištění plného sociálního statusu potomkům a ustanovení sociálně signifikantních vztahů mezi skupinami příbuzných obou partnerů. Poněkud šířeji je možno manželství definovat jako sociální instituci, jejímž obsahem je kulturně akceptovaný typ svazku mezi dvěma či více partnery, u něhož se předpokládá dlouhodobé trvání a který transformuje sociální status partnerů, je výrazem jejich akceptace společenských norem; definuje či implikuje vzájemné nároky partnerů (a jejich příbuzných) na sebe, rodičovské povinnosti a práva k dětem vzešlým z této unie, práva a povinnosti těchto dětí k rodičům, definuje či implikuje sociální status dětí vzešlých z této unie a vytváří vazby mezi příbuznými partnerů.

Mára

Evropa se blíží zmaru,
ztrácí při tom jasně páru,
příliš dlouho lehkomyslně vzývá Máru.

Mára, buddhistický bůh zmaru a pán světa chtíče (*kámalóka*).

Megaloman

V zápalu hodném megalomana
odmítal slyšet, že mu zvoní hrana,
i když měl tušit, že dobyvatel si zuby vylámat musí
v třeskutém mrazu všude, nejen na Rusi.
O tom se přesvědčil jak říšský Vůdce,
tak leckterý samolibý svůdce,
jehož žhavé touhy libidní
dokázala zmrazit kráska frigidní.

megalomanie (z řeckého *mégas*, „velký, mocný“ a *maníā*, „nadšení, šílenost, zuřivost“), velikášství, chorobné zveličování osob, věcí, jevů; přesvědčení o vlastní velikosti, dokonalosti apod.

Mem

Cogito, ergo sum. (Myslím, tedy jsem.)
Cogito, ergo non sum. (Myslím, tedy nejsem.)
Která z obou vět se dnes lépe vyplatí?
Až ta třetí představuje správný mem:
Malo non cogito, ergo sum. (Raději nemyslím, tedy jsem.)

Descartes, René (31. 3. 1596, La Haye, Francie – 11. 2. 1650, Stockholm, Švédsko), francouzský filozof, matematik, fyzik a fyziolog; představitel novověkého racionalismu, dualista. Hlásal, že pochybovat lze o všem, ne však o pochybujícím subjektu. (*Cogito, ergo sum* – „Myslím, tedy jsem.“) Lidskou bytost chápal jako svéprávný, nezávislý a samostatný subjekt. Jeho gnozeologický princip vycházel z dualismu subjekt (vědomí sebe sama) / objekt (věc, předmět, skutečnost stojící mimo objekt).
mem (neologismus odvozený z anglického *memory*, „paměť“), jednotka kulturní transmise, na niž působí přirozený výběr. Představuje jednu z forem replikátoru a je analogický genu. Pojem zavedl v roce 1976 britský evoluční biolog a etolog Richard Dawkins.

Migrant

Jan Amos Komenský byl obojí:
v době rekatolizace českých zemí emigrant,
v liberálním Nizozemí našel klid jako vítaný imigrant.
Dnes jsou slova emigrace, migrace a imigrace znovu na pořadu dne,
když masa (ne)vítaných ekonomických migrantů k Evropě tak těsně lne.

emigrace (z latinského *ē-migrāre*, „vystěhovat se“), dobrovolné nebo vynucené vystěhování jedince nebo skupiny do ciziny z náboženských, rasových, politických, hospodářských a jiných důvodů.
emigrant, vystěhovalec, uprchlík, osoba, opouštějící zemi za účelem vystěhování se do ciziny.
imigrace (z latinského *im-migrāre*, „přistěhovat se, nastěhovat se“), přistěhovalectví, přistěhování; opak: emigrace.
imigrant, osoba přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru; opak: emigrant.
Komenský, Jan Amos (28. 3. 1592, Uherský Brod nebo jeho okolí, Morava – 15. 11. 1670, Amsterdam, Nizozemsko), český pedagog, humanistický filozof, spisovatel, teolog, polyhistor a reformátor, diplomat a politik.
migrace (z latinského *migrātiō*, „stěhování“), (antropologie) přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je spolu s porodností a úmrtností základním prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních. Podstatné jsou otázky, zda migrace byla vědomá a záměrná, zda nové teritorium bylo již osídleno jinou populací, do jaké míry probíhala migrace násilně aj. Z evolučního hlediska jde o jednorázovou událost; je to vlastně přemístění se populace nebo její části z jedné lokality na jinou, přičemž lokality se nemusí lišit ve smyslu definice ekologické niky. Migrace může mít dlouhotrvající účinek, ale nemusí být spojena s následnou kolonizací. Příčiny migrací mohou být různé, pozitivní i negativní. S ekonomickým rozvojem se intenzita migrace neustále zvyšuje.
migrant, kdo putuje, aby se natrvalo usadil v cílové oblasti.

Místopředseda

Už po deváté usiloval o místo předsedy,
a znovu prohrál o jediný hlas.
Musel se spokojit s postem místopředsedy.
Zahořkl? Ne, do voleb půjde zas!

místopředseda, zástupce předsedy, druhá nejvyšší pozice ve vedení instituce, organizace, obchodní společnosti, politické strany nebo vládních orgánů.

Jiří Hiršl, *Migranti*, 2021, perokresba, papír, 30 × 21 cm.

Mosad

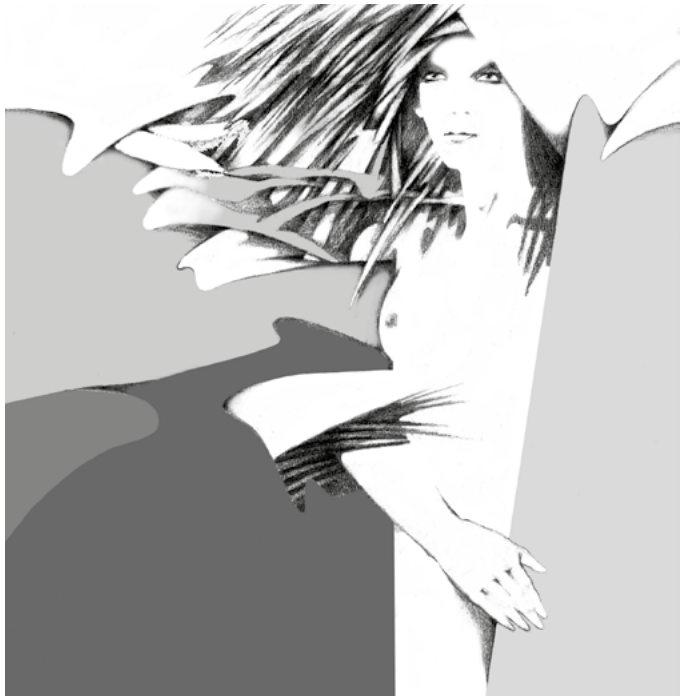
Hrdý na své dílo, pevnost Masadu,
tam, pod granátovníkem v rozkvetlém sadu,
přivítal Herodes přítele Háfize al-Asada,
aby domluvili podmínky založení Mosadu.

al-Asad, Háfiz (6. 10. 1930, Kardava, Sýrie – 10. 6. 2000, Damašek, Sýrie), syrský státník, politik a generál, čelný představitel arabské protiizraelské koalice; od roku 1971 až do své smrti v červnu 2000 syrský prezident. Ve svých rukou soustředil takřka veškerou moc a do vedení státu dosadil elitu, vedenou jeho příbuznými a příslušníky islámské ší'itské sekty alavitů. Za jeho vlády vznikl v Sýrii kult osobnosti prezidenta, manifestovaný všudypřítomnými obrazy a sochami. Po jeho smrti ho ve funkci prezidenta vystřídal syn Bašár al-Asad (narozen 1965).

Herodes Veliký (též Herodes I. Ukrutný, kolem 73 př. n. l. – 4 př. n. l.), vojevůdce a státník, od roku 40 př. n. l. jmenován římským senátem králem Judska (latinsky Judea, běžný název pro Palestinu té doby); spojenec Říma proti Parthům. Jako Idumejec svůj nárok na židovský trůn legitimizoval sňatkem s hasmoneovskou princeznou Mariamné (byla to jeho druhá žena), kterou později dal i se syny zavraždit. V biblickém podání je negativní postavou (přisuzuje se mu vyvraždění betlémských novorozenců), ale ve své době byl jedním z nejvýznamnějších panovníků ve Středomoří. Proslul i velkolepými stavitelskými činy: přístav Caesarea Maritima, Jeskyně patriarchů, pevnost Masada, přestavba jeruzalémského chrámového komplexu a královského paláce aj. V roce 2007 byla objevena jeho hrobka v pouštní pevnosti Herodeon (jižně od Jeruzaléma).

Masada (název odvozen z hebrejského slova *mecuda*, „pevnost"), izraelská pevnost na vrcholu izolovaného skalního útesu ve východním okraji Judské pouště, nedaleko Mrtvého moře; byla postavena v době vlády Heroda Velikého v letech 37–30 př. n. l. Útes, na němž se pevnost nachází, je na východní straně vysoký 450 metrů, na západní straně 100 metrů; na vrcholu útesu se rozkládá plošina o rozměrech 600 × 300 metrů. Plošina byla opevněna hradbami s věžemi o celkové délce 1 400 metrů a tloušťce 4 metry. V pevnosti byly obytné budovy, zásobárny, cisterny, kasárny, zbrojírny i políčka a zahrady k zajištění obživy v případě dlouhotrvajícího obležení. Během první židovské války (66–73/74 n. l.) se Masada stala posledním místem odporu židovských povstalců proti Římanům. V roce 2001 byla Masada zapsána jako významná památka do Světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO.

Mosad (hebrejsky *ha-Mosad le-modi'in u-le-tafkidim mejuchadim*, „Institut pro výzvědné a zvláštní operace"), zpravodajská služba Státu Izrael; zabývá se shromažďováním informací, plánováním a prováděním zvláštních operací mimo území Izraele a koordinací všech aktivit izraelských zpravodajských služeb v zahraničí. Mosad jako motto užívá naučení z *Přísloví* (hebrejsky *Mišle Šelomo*, latinsky *Proverbia*), hebrejské poetické knihy, náležející k didaktické a mudroslovné literatuře, součásti Starého zákona: „Pro nerozvážné vedení padá lid, kdežto v množství rádců je záchrana" (Přísloví 11, 14).

Jiří Eliška, *...zmrzlá na kost*, 2005, kresba a PC, 30 × 21 cm.

Mumie

Je smutné vidět Evropskou unii,
jak se mění v mumii, či dokonce dystopii.
Třetí cesty, u Dia a Európé, žel není,
čeká nás jen vystřízlivění, žal a utrpení.

dystopie (z řeckého *dys-*, „ne-, bez-, proti-, obtížně“ a *topos*, „místo“), opak utopie; představa společnosti s jednou nebo více negativními charakteristikami (násilí, totalitarismus, ekologické problémy apod.). Vzhledem ke své negativní povaze se dystopické motivy obvykle objevují v beletristických dílech, která mohou být jednak explicitně anti-utopistická (*My* Jevgenije I. Zamjatina, *1984* George Orwella), tedy odmítající samotný koncept utopismu, nebo mohou vyjadřovat pesimismus ohledně budoucího vývoje společnosti.

Európé, v řecké mytologii dcera Agenóra, krále foinického města Tyru ve východním Středomoří. Zeus ji unesl v podobě býka. Európé mu dovolila, aby ji zavezl přes moře na Západ. Projížďka byla delší, než původně zamýšlela, protože nejvyšší bůh Zeus nedělal nikdy nic polovičatě a měl vždy svoje přesné záměry. V tomto případě si zažertoval i na účet pravidla, které si stanovili pozemšťané, aby vymezili míru svých a božích kompetencí – *quod licet Iovi, non licet bovi*, „co je dovoleno bohu, není dovolenu volu“. Záměrně s ní však nezamířil na kontinent, jenž měl být po ní pojmenován, ale jejich společné dobrodružství se naplnilo na Krétě. To ostatně odpovídá i skutečnosti, že první významná kultura do Řecka přišla právě odtud a kromě toho i obyvatelstvo, které na začátku 3. tisíciletí př. n. l. osídlilo Kyklady a Krétu, bylo původem z Malé Asie. Európé Diovi na Krétě porodila tři syny – Mínóa, Rhadamantya a Sarpedónta. Zeus ji za její přízeň zaopatřil tím, že ji provdal za krétského krále Asterióna a pojmenoval po ní kontinent, který se měl stát důležitější než Kréta.

mumie (z perského *mumia* a z arabského *múmija*, což znamená v obou případech „černá smola vyvěrající ze země“), 1. V širším slova smyslu označení pro celá lidská (i zvířecí) těla zemřelých, dobře zachovaná v důsledku vhodných podmínek jejich uložení (mumie přirozené), nebo umělými postupy – mumifikací (mumie umělé). Termín se vžil především v souvislosti s nálezy konzervovaných pozůstatků starých Egypťanů. Ve středověku se jim, podobně jako přírodní pryskyřici *mumio*, s níž byly zaměňovány, přičítaly léčivé účinky; 2. (přeneseně)mínění o neživotném, zkostnatělém člověku nebo instituci.

třetí cesta, představa, že je možné nalézt a vytvořit společensko-ekonomický systém kombinující pozitivní stránky kapitalismu (tržní procesy) a socialismu (kolektivní vlastnictví, státní rozhodování o velkých investicích apod.). Ideologická koncepce reformních politiků a ekonomů takzvaného pražského jara 1968.

Mundus

Tento svět je pro všechny, kdo mají dobrý vkus –
Mundus hic est quam optimus.

Stejnou zkušenost, příteli, mám –
Mundus universus exercet histrioniam.

Pak si notujeme v dvojhlasu, Čech i Dán:
„Mundus vult decipi, ergo decipiatur –
svět chce být klamán, ať je tedy klamán."

mundus (z latiny), 1. svět, země, vesmír, lidstvo; upravení šatu, zevnějšku; 2. čistý, řádný, slušný, dostačující.
Mundus hic est quam optimus (z latiny), Tento svět je nejlepší (ze všech možných světů) (německý filozof, matematik, logik a polyhistor Gottfried Wilhelm von Leibniz [1646–1716], *Theodicea*).
Mundus universus exercet histrioniam (z latiny), Celý svět hraje komedii (Citát z římského spisovatele a vzdělance Petronia [1. století n. l.] a z anglického scholastického filozofa Johna ze Salisbury [kolem 1115–1180]; též nápis na londýnském divadle Globe, v němž se hrály hry Williama Shakespeara).
Mundus vult decipi, ergo decipiatur (z latiny), Svět chce být klamán, ať je tedy klamán (první část byla heslem humanistů, druhou část přičlenil německý spisovatel, racionalista a moralista Sebastian Brant [1457/1458–1521] nebo německý teolog a církevní reformátor Martin Luther [1483–1546]).

Mužolapka

Středověký lapka dával na výběr: peníze, nebo život.
Dnešní mužolapka hraje podle jiných not:
nejdřív převezme tvůj bankovní kód…

Také Hiršlova lapku vyvede z partu,
když si do živůtku schová jeho revolver i debetní kartu.

mužolapka (obecně hovorově, hanlivě), žena opakovaně „lovící" muže, zejména pro vlastní majetkový prospěch.

Napínač

Kdo překročil či nedosáhl jistou mez,
toho uťal či natáhl Prokrústés,
aby se do jeho postele vlez'.

Více než dva tisíce let se mohl radovat ze svého díla,
až mu Evropská komise normami lože upravila.

A navíc mu neschválila dotace na zbrusu nové matrace,
Prokrústa pak zlomila frustrace…

Prokrústés (z řeckého *Prokrústés*, „Napínač"), zločinec (žijící v Attice v údolí řeky Kéfísu); číhal na pocestné, které zval do svého obydlí k odpočinku. Tam je přiměl k ulehnutí na své kovové lože, a jestliže dotyčnému nešťastníkovi nohy přečnívaly, usekl je, pokud nedosahovaly k okraji, násilím je natahoval. Byl usmrcen athénským héroem Théseem. Úslovím „Prokrústovo lože" dnes označujeme buď doslovně nepohodlné lůžko nebo postup, při němž autoři z různých oborů násilně upravují („napínají" nebo „osekávají") fakta, aby je přizpůsobili svým záměrům.

Jiří Hiršl, *Mužolapka*, 2021, perokresba, papír, 21 × 30 cm.

Nepotismus

Skoro každý má blíž „sám k sobě“
a preferuje blízké – kdysi i v dnešní době.
Prý za to může jen a jen
Dawkinsův sobecký gen.

Dawkins, Clinton Richard (26. 3. 1941, Nairobi, Keňa), britský zoolog, etolog a evoluční biolog; jeden z představitelů ultradarwinismu a zakladatel memetiky. Proslul zejména jako spoluautor a popularizátor hypotézy sobeckého genu: základní evoluční jednotkou jsou geny, které, ač samy pasivní, vyvolávají složité reakce vedoucí až k vzniku složitých biologických systémů pro zachování a šíření genu, mezi které patří i člověk. Geny podle Dawkinse usilují právě a jen o maximalizaci svých kopií v další generaci, a proto označuje geny jako sobecké. V kontextu jeho úvah nelze slovo sobecký chápat ve významu, který je mu přikládán v běžné komunikaci, ale je nezbytné mu rozumět jako příměru, kterým se Dawkins pokusil přiblížit podstatu evoluce genů. Genům nelze připsat vědomé chování, stejně jako jim nelze přikládat vůli, protože „usilují“ o maximalizaci svých kopií. Mylná interpretace ideje sobeckého genu vedla k jeho kritice, zejména pak ze strany Stephena Jay Goulda, Richarda Lewontina, Mary Midgleyové a Karla Poppera. Dawkins je autorem řady čtenářsky úspěšných knih: *The Selfish Gene* (1976, česky *Sobecký gen,* 1998), *The Blind Watchmaker* (1986, česky *Slepý hodinář,* 2002), *River out of Eden* (1995, česky *Řeka z ráje,* 1996) a *The God Delusion* (2006, česky *Boží blud*, 2009) aj.

gen (z latinského *genus*, „rod, původ“), jednotka dědičnosti, část deoxyribonukleové kyseliny (DNA), která kóduje určitý protein nebo má jinou, například regulační funkci při replikaci a transkripci.

nepotismus (z latinského *nepos*, „vnuk; potomek“), obecně upřednostňování vlastních příbuzných při udělování poct a úřadů. Například papežský nepotismus byl rozšířen zvláště v 10. století a v renesanci (například u Borgiů), kdy vyvrcholil ve zřizování dědičných knížectví pro příbuzné papeže odtržením od území církevního státu. Nepotismus byl odsuzován náboženskými reformátory, byl zapovězen papežem Piem V. v roce 1567. V behaviorální ekologii a sociobiologii je nepotismus zahrnující různé formy podporování geneticky blízce příbuzných jedinců (živočichů) považován za důležitý mechanismus pro vznik a rozvoj altruismu pod vlivem příbuzenské selekce. Altruismus je pak chápán jako výsledek sobectví genů.

Neziskovka

Spojí-li se všechny neziskovky světa,
do roka a do dne bude po něm veta.

neziskovka, (hovorově) nezisková instituce nebo organizace nevytvářející zisk k přerozdělení mezi své vlastníky, správce nebo zakladatele. Zisk sice může vytvořit, ale musí ho zase vložit zpět do rozvoje organizace a plnění jejího poslání (kulturní, humanitární apod.). Mnohé z nich však nejenže neplní své „bohulibé poslání“, ale též většinu i státních dotací „rozpustí“ na platy a požitky svých členů. Neziskovky založené na ideologii „liberální demokracie“ svou činností (například pašování migrantů do Evropy, ekoterorismus) většinové společnosti dokonce škodí.

Jiří Hiršl, *Nula*, perokresba, papír, 21 × 30 cm.
Jiří Hiršl, *NYC & NIC*, 2021, perokresba, papír, 21 × 30 cm.

Nula

„Jsem jednička, žádná nula!“
rozčílil se římský diktátor Sulla.
„Dost bylo diktátu jedniček a nul,“
vztekle bouchl těžítkem o psací stůl.
Načež se poradil se svým Penátem
a pro jistotu nechal nulu zrušit senátem.
„Sullo, zkus zrušit teď i senát!“
poradil mu druhý Penát.

nula v antickém Římě, Římané vynikli v mnoha oborech, výrazně a invenčně například v inženýrském stavitelství (akvadukty, silnice, veřejné i soukromé stavby, pevnosti aj.), proto překvapuje, že přestože číslici 0 a její význam dobře znali, neměla tato číslice svůj symbol. Pro nulu používali výraz *nullae*, což znamená nic. Symbol pro číslici 0 má velkou úlohu v pozičních systémech zapisování čísel (to je ten, který používáme dnes). Právě absence tohoto symbolu zabránila postupné přeměně římského zápisu na poziční systém, a proto byl během 11. století v praktickém životě nahrazen arabskými číslicemi.
Penáti, římští bůžkové, ochránci rodiny nebo obyvatel určitého domu. Jejich sošky byly umístěny u krbu ve skříňkách, které se otevíraly při slavnostních příležitostech, kdy byly Penátům přinášeny oběti. Při stěhování byly přenášeny do nového příbytku. Každá rodina měla zpravidla dva Penáty.
Sulla, Lucius Cornelius (138/134–78 př. n. l.), římský politik, vojevůdce a diktátor; na základě svých neomezených pravomocí uskutečnil poprvé v římských dějinách proskripce, které připravily o majetek a o život tisíce Římanů.

NYC & NIC

„Milujete nic? Ne, to nelze, každý má k někomu či něčemu nějaké city.
Mějte, prosím, rád alespoň americkou megapoli New York City...“

nic (zájmeno záporné), vylučuje existenci něčeho (nevím nic; nic nedělám); (hovorově) ani ň, pranic, velký kulový; (v obecném jazyce, expresivně) stará bela; (zhruběle, vulgárně) hovno, prd.
NYC, zkratka z anglického ***N**o **Y**ou **C**an't*, „Ne, nemůžete“; popřípadě ***N**ew **Y**ork **C**ity* aj.

Obecná vůle

„Kdo nesplyne s obecnou vůlí cele,“
praví Jean-Jacques přesvědčeně,
„nechť skončí ihned ve vězeňské cele,
tam, k svobodě přinucen, pozná, že ta vůle je z ocele.

Rousseau, Jean-Jacques (28. 6. 1712, Ženeva, Švýcarsko – 2. 7. 1778, Erménonville, Francie), francouzský preromantický filozof, spisovatel, hudebník, společenský kritik. Ve svých literárních prvotinách předložil Rousseau první kritické úvahy o společnosti, které v dalších spisech rozvíjel. Pokrok ve vědách a umění podle něj kazí morálku, za hlavní sociální zlo a příčinu lidského utrpení považoval soukromé vlastnictví a žádal návrat k přírodě. Jelikož návrat do přirozeného přírodního stavu není možný, řešení spočívá jedině ve specifickém uspořádání společnosti: Občané by se měli cele, ovšem rovným dílem, podřizovat „společné suverenitě“, proslulé obecné vůli. Kultem přírody a citovosti, odstupem od osvícenského racionalismu ovlivnil evropské myšlení a podnítil nastupující romantismus. Rousseau byl jednou z nejkontroverznějších postav západního politického myšlení, protože jeho radikálně demokratická teorie neskrývala některé totalizující sklony (například: kdo nesouhlasí s obecnou vůlí, bude ke své svobodě – tedy participaci na rozhodnutí obecné vůle – přinucen). Základy svého myšlení formuloval v Rozpravách, zejména: *Discours sur les sciences et les arts* (Rozprava o vědách a uměních, 1752) a *Discours sur l’origine et les fondements de l’inégalité parmi les hommes* (Rozprava o původu a příčinách nerovnosti mezi lidmi, 1755). Své myšlenky rozvinul v dalších dílech: *Du contrat social* (O společenské smlouvě, 1762) a *Emile, ou De l’éducation* (Emil čili o výchově, 1762).

Jiří Eliška, *Rousseau*, 2017, kresba, 15 x 15 cm.

Ochranné známky EU

Héra se v jednom supermarketu prošla
a s hrůzou zjistila, že lhůta Hery je prošlá.
Bohyně Héra pocítila sílu maléru,
považovala ji vždy za vlastní dceru,
též „rodnou sestru másla“,
ale ta božská aura pojednou zhasla.
Požádala proto znovu Evropskou unii
o ochrannou známku pro Heřinu kopii.

Hera, značka rostlinného tuku; v reklamách bývá označována jako „rodná sestra másla“.
Héra, sestra a věrná, ale žárlivá a hádavá manželka Diova, patronka manželství a porodů. Zeus ji svedl v podobě kukačky a jejich sňatek (*hieros gamos*) podle řecké fabulace trval tři sta let. V postavě Héry se spojilo indoevropské ženské božstvo s představami starých předovýchodních a předřeckých bohyň plodnosti země. Spojení Země (Héry) a Dia (nebeského principu) symbolizuje naplnění a soulad světa. Héra krutě pronásledovala Diovy milenky (Európé, Létó) a jejich potomky. Z nich na to nejvíce doplatil Héraklés, jenž za odvedenou námahu získal i své jméno („Skrze Héru slavný“). Héra byla uctívána v Argu na Peloponnésu a na ostrově Samu. V Olympii jí byl zasvěcen první známý kamenný chrám v dórském slohu postavený kolem roku 600 př. n. l. Na tomto místě s kulisou několika znovu sestavených sloupů se odehrává známá ceremonie zapalování olympijského ohně.
ochranné známky v Evropské unii, některé zemědělské produkty a potraviny jsou v Evropě označovány ochrannou známkou, osvědčující původ a kvalitu. Tato ochranná známka dokazuje, že potravina se vyznačuje zvláštními charakteristikami, plynoucími ze zeměpisné lokality, v níž je produkována, nebo z tradičního složení nebo postupu výroby. Ochranná známka zákazníka informuje o kvalitě, původu a/nebo autentičnosti potraviny. Výrobci mohou registrovat a ochraňovat názvy některých svých zemědělských produktů a potravin třemi různými způsoby: 1. Chráněné označení původu (anglicky *Protected Designation of Origin*, zkratka: PDO), se používá pro potraviny produkované, zpracované a připravené v určité geografické lokalitě a vyznačující se kvalitativními charakteristikami, které jsou pro danou lokalitu specifické, například sýr Roquefort musí být vyroben z mléka ovcí plemene Lacaune nebo černých plemen ovcí, musí dozrávat v přírodních jeskyních poblíž obce Roquefort ve francouzském departementu Aveyron za použití spór plísně *Penicillium roqueforti*, která v těchto jeskyních vegetuje; 2. Chráněné geografické

označení (anglicky *Protected Geographic Indication*, zkratka: PGI), jedná se o podobné označení jako předchozí PDO s tím rozdílem, že zeměpisná vazba již není tak silná, to znamená, že alespoň jedna z fází výroby, zpracování nebo přípravy musí proběhnout v dané geografické lokalitě. Takový produkt se musí dále vyznačovat zvláštními kvalitativními, prestižními nebo jinými charakteristikami specifickými pro danou lokalitu, například cremonský salám („pršut“) nebo sýr Eidam; 3. Zaručená tradiční specialita (anglicky *Traditional Specialities Guaranteed*, zkratka: TSG), používá se pro potraviny, které mají tradiční vlastnosti a odbyt na evropském trhu již alespoň 25 let, jakož i zvláštní charakteristiky, kterými se odlišují od jiných potravin patřících do podobné kategorie; musí být vyrobeny s použitím tradičních surovin nebo tradičními postupy, například sýr Mozzarella nebo šunka Jamón Serrano. Na unijních seznamech výrobků s chráněným označením figuruje zhruba tisíc různých produktů, z nichž více než tři desítky jsou z České republiky: České pivo, Hořické trubičky, Karlovarské oplatky, Mariánskolázeňské oplatky, Olomoucké syrečky, Pardubický perník nebo Valašský frgál.

Jiří Hiršl, *Héra a Hera*, 2021, perokresba, papír, 30 × 21 cm.

Oligarcha

Co kdyby na Noemovu archu
propašovali jednoho z oligarchů?
Člověk po nocích maně dumá,
jak obrovská by musela padnout suma?
Šikovně musel by vést jednání,
aby Hospodin změnil své striktní zadání.
Jenže oligarcha se nebojí žádné další potopy,
dobře ví, že ON se pouze v penězích slastně utopí…

Noe (genitiv Noa), podle Starého zákona (Gn 6–9) praotec, který prožil potopu. Jméno znamená „odpočinutí“ (z hebrejského *nvh*). Když se podle Gn 6 Bůh rozhodl potrestat hříšné stvoření potopou, byl tehdy Noe jediný spravedlivý na zemi. Proto mu Bůh poradil, aby si postavil koráb a v něm zachránil sebe, svou rodinu i zvířata. Noe uposlechl, postavil koráb a byl zachráněn.
oligarch (oligarcha), člen nebo přívrženec oligarchie; dnes je tak označován člověk s obrovským majetkem a velkým politickým vlivem na státní nebo i mezinárodní úrovni.
oligarchie (z řeckého *oligoi*, „nemnozí, málokteří“ a *arché*, „vláda“), forma vlády, při níž státní moc je v rukou nevelké skupiny lidí, která vládne ke svému, nikoliv obecnému prospěchu. Oligarchie byla poprvé definována Platónem (427–347 př. n. l.) jako vláda těch, jejichž společenské postavení se zakládá na bohatství a majetku. Oligarchické struktury existovaly v celé historii (vznikly ve starověkých civilizacích) a existují i v moderních demokratických systémech.

Omezená suverenita

Eurounijní doktrína omezené suverenity, vznešeně „vláda práva“, bezpečně vede do bezpráví. Orwellovská vítězosláva.

Orwell, George (vlastním jménem Eric Arthur Blair, 25. 6. 1903, Motihari, Indie – 21. 1. 1950, Londýn, Anglie), anglický prozaik a novinář. Měl značně pohnuté životní osudy: když v roce 1927 z ideových důvodů opustil slibnou službu v britské vojenské policii v Barmě (odmítl militaristický způsob vlády Angličanů), žil v chudinských čtvrtích Londýna a Paříže; obtížně se protloukal životem – pracoval jako umývač nádobí, dělník, učitel. Začal psát a živit se jako novinář a spisovatel na volné noze. Byl levicovým žurnalistou, zapojoval se do dobových politických zápasů a sporů. Mimo jiné se na republikánské straně zúčastnil španělské občanské války. Velkou popularitu získal jako spolupracovník BBC a *Timesů*. Orwell patřil k těm myslitelům 20. století, kteří zahlédli a ve svých utopiích popsali černou budoucnost přebyrokratizované lidské civilizace. Proslavil ho již první, rozsahem nevelký alegorický román *Animal Farm* (Zvířecí farma, 1945); oživil v něm antický žánr zvířecího eposu: vytvořil satirický obraz společnosti (farmy), kterou ovládli (zvířecí) vzbouřenci a kde začala platit pravidla „politické“ diktatury a byrokracie. Mnohem pesimističtější vizi budoucnosti předestřel ve svém druhém, slavném románu *Nineteen Eighty-four* (*1984*, 1949). Román *1984* představuje jeden z nejpronikavějších futurologických obrazů totalitních a zbyrokratizovaných společností. Orwell ukázal fungování tohoto typu společnosti na osudu nonkonformního Winstona Smithe, který touží po vytvoření pevného, lidského, milostného vztahu. I když se mu podařilo navázat intimní vztah s Julií, jeho pokus vysvobodit se z byrokratického a společenského diktátu ztroskotal. Jejich tajné schůzky byly odhaleny a láska milenců po operativních zásazích do mozku Julie a vymývání mozku i mučení Smithe byla zlomena. Smith nakonec podlehl davové státní ideologii a na konci své životní dráhy dokonce zjistil, že miluje Velkého Bratra.

Velký Bratr, fiktivní postava absolutistického představitele totalitního státu Oceánie z Orwellova románu *1984*. Označení „Velký bratr“ se dnes obecně používá pro vládní sledování, odposlechy a jiná narušení soukromí jedince.

Opozice

Žádnou odpovědnost nemá politická opozice,
sama bez nápadů, kazí záměry jiných o to více,
mnohdy jí k tomu stačí výmluvná prstomluva palce.

opozice (z latinského *oppositiō*, „protiklad, protilehlost, protivná poloha; nastavení“), 1. protiklad, odpor vůči něčemu (činům, názorům, politickým opatřením), zpravidla veřejně hlásaný; 2. politické strany, hnutí, společenské skupiny vystupující proti většině, proti vládnoucí straně nebo skupině, proti převládajícímu mínění; část instituce (parlamentu apod.) stojící v odporu k druhé, vládnoucí části; 3. protilehlé postavení (například v anatomii „opozice palce“ – schopnost palce postavit se proti ostatním prstům; v astronomii postavení Měsíce, planety nebo planetky v okamžiku, kdy je na spojnici Slunce-Země v bodě protilehlém Slunci).

prstomluva, neverbální komunikace pomocí prstů ruky; například: zdvižený ukazovák – žádost poraženého gladiátora o milost; palec obrácený dolů – zamítnutí prosby poraženého gladiátora o milost; zdvižený prostředník – vulgární urážlivé gesto „jebu tě“, „kašlu na tebe“ apod.); v euroamerické civilizaci se v tomto významu užívá od řecké a římské antiky (z toho odvozován latinský název pro prostředník: *digitus impudicus*, „neslušný prst“); zdvižený prostředník spolu se zdviženým ukazovákem (tzv. V-znak) – vítězství; vztyčený ukazovák a malík – označení paroháče.

Jiří Eliška, *Žena zalitá světlem,* 2018, kresba, 20 x 30 cm.

Orgasmus

Co na tom, že rujný geront ochabuje pronto,
„orgasmus“ vždy navozuje jeho tučné konto.
Když je kmet značně při těle a hned se vysílí,
partnerku k orgasmu dovede pomocí gravitační síly.

geront/geronti (z řeckého *géron*, „stařec, kmet, starý člověk“), 1. sbor starších poradců ve Spartě; 2. (hanlivě) starý, neschopný otrapa.
orgasmus (z řeckého *orgasmós*, „prudké vzrušení, extáze“ od *orgáō*, „kypím, vášnivě žádám“), vyvrcholení pohlavního vzrušení (u žen vaginální, klitorální, multiplexní [mnohočetné]) následované uvolněním pohlavního napětí.
pronto (z italštiny), rychle, rychlý.
rujný, bujný (původně ve smyslu pohlavním); jde o slovo moravské, spíše však slovenské. Vlastní tvar moravský, který se také vyskytuje, je *řujný*, tvar český by byl *řijný*. Základ těchto slov je v staročeském slovese *řevu*, *řúti*. Tímto slovem se označovalo zejména řvaní jelenů v době páření (říje); v tomto smyslu bylo užito v naší skladbě.

Ostrakismus

Cancel culture není žádný nový stupidní -ismus –
v novém měchu se nachází „starý dobrý“ ostrakismus.

kultura rušení (anglicky *cancel culture* nebo *call-out culture*), moderní forma ostrakismu vytlačující ze sociálních i profesních kruhů (v online i reálném prostředí) osoby kritizující progresivistické pojetí genderismu, homofobie, transfobie, rasismu, LGBTQ, elektromobility, pandemismu nebo klimatického alarmismu. Ilustrace: Leslie Neal-Boylanová, děkanka UMass Lowell Solomont School of Nursing v americkém státě Massachusetts, byla ze své funkce odvolána za výrok, že „na životech černochů záleží stejně jako na životech ostatních lidí“. Britská spisovatelka Joanne Rowlingová (celosvětově proslulá svou sedmidílkou o čarodějnickém učni Harry Potterovi) se dostala na pranýř kvůli „necitlivosti vůči transgender lidem“, když prohlásila, že menstruují pouze ženy. Z toho plyne, že naše srovnání dnešní kultury rušení s antickým ostrakismem pokulhává; staří Řekové řešili opravdové problémy týkající se demokratického fungování obce.

ostrakismus (z řeckého *ostrakon*, „střep“, *ostrakismos*, „střepinový soud“), 1. původně střepinový soud ve starověkých Athénách, zřízený roku 507 př. n. l. Kleisthenem na ochranu proti pokusům o tyranidu. Občané minimálně jednou do roka hlasovali, zda podle jejich soudu není ohrožena demokracie. Bylo-li hlasování pozitivní, pak v druhém hlasovacím kole každý napsal na hliněný střep (*ostrakon*) jméno toho, kdo podle jeho názoru demokracii ohrožuje. Pokud se sešlo alespoň 6 000 hlasů (střepů), seřadily se podle jmen a ten, kdo byl zmíněn nejčastěji, byl nucen odejít na deset let do vyhnanství. Ostrakizovaný občan však nebyl zbaven cti ani občanských práv – šlo o vyloučení jedince ze společnosti anonymním rozhodnutím většiny, bez obvinění, bez možnosti obhajoby a odvolání. Střepinový soud se naposledy konal v roce 417 př. n. l.; 2. (sociologie) jedna z forem sociální kontroly; společenský mechanismus vylučující z kolektivu jedince, který nedodržuje společenské normy (jedinec nedostatečně vůči společnosti konformní). Vyloučení může být vnější, formální (vyhoštění) i vnitřní (odmítnutí s jedincem komunikovat).

ostrakon (z řeckého *ostrakon* [plurál *ostraka*], „střep“), řecké označení běžného psacího materiálu v oblasti starověkého Předního východu, ve starověkém Egyptě, v antickém Řecku a v dalších civilizacích starověku – střepů hliněných nádob a úlomků vápence; sloužil jako psací látka k zachycení méně důležitých záležitostí, případně k písemnému potvrzování zaplacených dávek a daní nebo při hlasování. Kovových nádob bývalo málo, téměř všecko nádobí bývalo z vypálené hlíny. Když se rozbilo, užívalo se střepů běžně na poznámky, vzkazy i dopisy, například samařská *ostraka*, lakíšské dopisy atd. V Athénách se užívalo střepů jako hlasovacích lístků při ostrakismu, tj. při hlasování, kdo je považován za nebezpečného státu a má odejít do vyhnanství; proto sloveso *ostrakizein* nabylo významu „poslat do vyhnanství“. I když se v helénistické době obecně rozšířil papyrus, původem z Egypta, i pergamen, původem z maloasijského města Pergamu, zůstávaly střepy dlouho a prakticky všude nejlacinějším a nejdostupnějším psacím materiálem. Písmo se na střepy někdy jen vyškrabávalo, častěji však psalo inkoustem vyrobeným ze sazí.

stupidní (z latinského *stupidus*, „hloupý, nejapný, pitomý“), mající nebo projevující omezené rozumové schopnosti, velmi hloupý, omezený: stupidní nápad, stupidní propaganda apod.

Pacient

„Pacient? Bývávalo, pane doktore. Dnes klient!“
poučuje starého lékaře pojišťovací agent.
„Z trpělivých lidí, třesoucích se strachy,
vytvarovali jsme objekty přinášející prachy!“

klient (z latinského *cliens*, „svěřenec, chráněnec, klient“), chráněnec: 1. (historie) ve starém Římě zchudlý rolník a bezzemek závislý na bohatém vlastníkovi půdy (patronovi). Později též propuštěný otrok ve vztahu k svému pánovi. Patron poskytoval klientovi právní ochranu, klient podporoval patrona zejména v jeho politických ambicích. Ve středověku politický chráněnec silného feudála; 2. (právo) zákazník; člověk, který si sjednává za úplatu služby advokáta, lékaře, peněžního ústavu, pojišťovny a podobně.
pacient (z latinského *patiēns*, původně „snášející, trpící, trpělivý“, vlastně přechodník přítomný od *patī*, „snášet, trpět“), léčící se nemocný člověk.

Padesát odstínů šedi

Fifty Shades of Grey:
slečna Steelová a pan Grey
prožívají jen podivný BDSM rej,
sex orální, anální, morální i nemorální,
a právě proto je to příběh zoufale banální,
neslaný nemastný, ocelově šedý – steel grey.

BDSM, anglická zkratka je souhrnem tří dalších zkratek (*B&D – Bondage & Discipline*, „svazování a disciplína“, *D&S – Domination & Submission*, „dominance a submisivita“, *S&M – Sadism & Masochism*, „sadismus a masochismus“) označuje širokou škálu sexuálních praktik a orientací (sadismus, masochismus, fetišismus aj.) založených na představě, že jeden z partnerů je nadřazen druhému.
Fifty Shades of Grey (2011, česky *Padesát odstínů šedi*, 2012), název 1. dílu trilogie britské spisovatelky E. L. Jamesové (7. 3. 1963, Londýn, Anglie); hlavními postavami jsou studentka literatury Anastasia Steel a úspěšný podnikatel Christian Grey, jejichž vztah je založen na provozování praktik BDSM. Trilogie se stala světovým bestsellerem.
grey [grei] (z angličtiny), 1. šedivý, šedý; 2. (osoba) nevýrazný, neslaný, nemastný, banální, fádní, anonymní.
shades [šeids] (z amerického slangu), tmavé brýle (proti slunci).
steel [sti:l] (z angličtiny), 1. ocel; 2. ocílka; 3. meč; aj.
steel grey (z angličtiny), ocelová šeď; ocelově šedý.

Jiří Hiršl, *Padesát odstínů šedi*, 2021, perokresba, papír, 21 × 30 cm.

Paroháč

Ještě planoucí přistihl ji ve svém ateliéru in flagranti –
s kolegou malířem, což bylo pro něho dvojnásob flagrantní!
Chtěl skočit z okna, zadržely ho parohy, načež si uvědomil,
že skok by byl riskantní.

flagrantní (z latinského *flagrāns*, „oslňující, planoucí“), (knižně) do očí bijící.
in flagranti (z latiny), „přistihnout při činu“, doslova „přistihnout (při) ještě planoucím (činu)“.
paroháč, 1. samec parohaté zvěře zpravidla s parohy bohatě rozvětvenými; 2. (přeneseně hanlivě a posměšně) manžel nevěrnice; muž, jemuž manželka „nasadila parohy“.

Alois Mikulka, *Paroháč*, 2019, tužka, papír, 20,5 × 16 cm.

Páteř

Nezlob se, Otče náš,
mým vzorem je jiný mecenáš.
V dnešní atmosféře
jsou přece úspěšní lidé zcela bez páteře.

páteř (latinsky *columna vertebralis*), osová kostra trupu, která se u člověka skládá z 33–34 obratlů, z nichž je v dospělosti 24 volných (krční, hrudní a bederní obratle), pět obratlů srůstá v křížovou kost (*os sacrum*) a čtyři až pět srůstá v kost kostrční (*os coccygis*). Český název „páteř“ byl odvozen z modlitby *Otče náš (Pater noster)*, protože obratle a meziobratlové ploténky, z nichž se páteř skládá, připomínaly kuličky růžence, které se odpočítávaly při opakování modlitby. Slovo „páteř“ se tak stalo názvem pro vše, co navlečené korálky připomínalo.

PCR test

Toho, kdo neprodělal covid, není očkován a nemá PCR test,
čeká tady i v záhrobí absolutně absolutní trest:
Charón ho požene, že nevydá ani hlasu!
Chtít přes Styx bez covidpasu!

Charón (-óna), v řecké mytologii převozník duší zemřelých na řekách Styx a Acherón při cestě do podsvětní říše. Charón směl převézt jen duše řádně pohřbených nebožtíků, duše nepohřbených musely bloudit plných sto let po styžském břehu (duše bez covidpasu zde budou bloumat navždy). Charónovi duše platila za převezení *obolem*, mincí, která se vkládala mrtvému do úst. Nebožtíkovi, kterého nebylo možno pohřbít (například bojovníkovi, který padl v bitvě ve vzdálené zemi), se zřizovalo alespoň *kenotafion*, prázdný hrob, aby se Charón upokojil a dovolil mu vstoupit do svého člunu.
polymerázová řetězová reakce (anglicky *Polymerase Chain Reaction*, zkratka *PCR*), technika pro amplifikaci (množení) dané sekvence DNA, jedna z metod molekulární biologie, která umožňuje mnohonásobné zmnožení urči-

tého úseku DNA i z jejího nepatrného množství. DNA pak může být použita k dalšímu zkoumání. Díky své jednoduchosti a obrovské efektivitě se stala rozšířenou tak, že pro mnohé dnešní biology má hledání podstaty biologických jevů v molekulární struktuře DNA až fatální význam; z PCR vycházejí nejen metody základního výzkumu, používané například při rekonstrukci fylogeneze a migrace člověka či jiných organismů, ale také nejrůznější aplikované metody v medicíně či forenzní antropologii.

Pentalogie

Co říci k volební taškařici,
k té motivicky sladěné koaliční pateřici?
Její akceschopnost bude se nejspíš podobat Růžence spící.

pentalogie (z řeckého *penta-* [ve složeninách] od *pénte*, „pět“ a *-logía* [ve složeninách] „věda“), pateřice, dílo (nejčastěji literární) skládající se z pěti relativně samostatných částí, které spolu souvisejí tematicky a motivicky. Příklady: biblický Pentateuch („pětidílka“) – pět knih Mojžíšových ve *Starém zákoně; Chamse* (Pateřice) perského básníka a prozaika Iljáse bin Jusúfa Nizámího (1141–1209); *Stopařův průvodce po Galaxii* anglického spisovatele a dramatika Douglase Adamse (1952–2001). Zde je termín „pateřice“ užit k označení vítězů parlamentních voleb v České republice v roce 2021, jimiž je pět motivicky spojených stran: Česká pirátská strana, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová, Občanská demokratická strana, Starostové a nezávislí a TOP 09.

Pohlavár

Jeda, jako správný pohlavár uháněl po hlavní,
myslel na své problémy bokově pohlavní,
vzápětí je definitivně vyřešila nehoda dopravní.

pohlavár (převzato za obrození [Václav Hanka] ze srbského *pogláv̄ar* od *gláva*, „hlava“), 1. náčelník rodu; vedoucí činitel, předák, vůdce; 2. (hanlivě) boss, magnát, papaláš.
pohlaví (latinsky *sexus*), souhrn anatomických, morfologických a fyziologických znaků, které mají přímý nebo nepřímý vztah k rozmnožování; je často definováno jako: 1) „biologicky neměnné“ a 2) jako „duální“ (buď mužské, nebo ženské). V poslední době se poukazuje na to, že i „pohlaví“ je kulturní a historický produkt, jehož konstrukce je závislá na kontextu.

Pochlapení

Za všechno zlo světa mohou chlapi!
Nebude na světě líp, dokud se ženy nepochlapí!
Naštěstí už se chystá luzná návnada
na polapení proradného macha Ctirada!

Ctirad a Šárka, mytická dvojice českého dávnověku, námětově těžící z antického mýtu o Amazonkách a z obecně rozšířené látky o dívčích válkách, v nichž se ženy pomocí zbraní a lsti snažily uchovat své nezávislé, popřípadě vůdčí (matriarchální) postavení.
macho (ze španělštiny, výslovnost: mačo), chlapskost, asertivně až agresivně maskulinní způsob chování.
pochlapení, (expresivně) prokázat chlapskou statečnost, mužnost, udatnost; dodat si odvahy, vzmužit se.

Polárník & Solárník

Polárník: „Příteli, vypadáte spokojeně, asi díky sōlī?“
Solárník: „Děkuji za optání, ano, stát spolehlivě dividendy solí!“

polárník (z latinského *polus*, „pól, nebeská klenba“), polární badatel, cestovatel.
sōl (genitiv *sōlis*, dativ *sōlī*), (latinsky) slunce.
solární (z latinského *sōlāris*, „sluneční“), 1. vztahující se k slunci, sluneční; 2. ekologický směr energetiky využívající sluneční energii jako alternativní zdroj; 3. (anatomie) pleteň vegetativního nervstva uložená v horní části břišní dutiny způsobem připomínajícím sluneční paprsky; 4. božstva slunce (zvláště ve starověkém Egyptě).
solárník, (novotvar) podnikatel v oblasti sluneční energie; kvůli tučnému bezpracnému zisku přezdívaný „solární baron“.

Politikář

Jaké jsou spojitosti mezi politikáři a plži?
Začínají na písmeno „p“, jsou slizcí a mlží.
Ten zahrádku a onen celou zemi poslintá, rozmlží a rozklíží.

plži (*Gastropoda*), třída z kmene měkkýšů. Někteří z nich jsou postrachem našich zahrad, zejména slimák velký (*Limax maximus*), slimáček polní (*Deroceras agreste*), slimák popelavý (*Limax einereoniger*) nebo hlemýžď zahradní (*Helixpomatia*). Největším škůdcem je však plzák španělský (*Arion vulgaris*), zavlečený do našich končin z Pyrenejského poloostrova.
politika (z řeckého *polītikós*, „občanský, státní veřejný“), 1. veřejná aktivita sloužící k usmiřování rozdílných zájmů, jež garantuje rozumnou stabilitu a pořádek. Politika má svoji dimenzi strukturální (anglicky *polity*), procesuální (anglicky *politics*) i obsahovou (anglicky *policy*); 2. péče o záležitosti určitého oboru (příklad: jazyková politika); 3. vychytralost, chytračení (příklad: „kampak na nás s takovou politikou“).
politikář, (hovorově hanlivě) kdo politikaří.
politikařit, (hovorově hanlivě) 1. zabývat se politikou povrchně bez širšího rozhledu a nadhledu; 2. pletichařit.

Polyamorie

Polyamorie – prý novinka naší doby.
Kdeže, vidíme, že už za časů básníka lásky
oddávaly se jí pražské obrozenecké krásky...

polyamorie (z řeckého *poly*, „mnohý, četný“ a latinského *amor*, „láska“), udržování nebo touha po udržování více milostných vztahů v jeden čas a současně akceptování podobného chování u všech zúčastněných partnerů. Jde spíše o životní styl, ve kterém partneři vědomě a neskrývaně vedou několik paralelních vztahů, které obvykle bývají vzájemně víceméně rovnocenné (ani jeden z nich není formálně manželský). Oproti polygamii, která je v určitých kulturách spíše celospolečenskou normou, jde o normu individuální, jejíž původ spočívá v osobních touhách, preferencích a přesvědčení.

Jiří Hiršl, *Pocta KHM*, 2021, perokresba, papír, 30 × 21 cm.

Poslanec

Českého poslance evolucionismus:
asianismus → atticismus → autismus.

asianismus (podle *genus orationis Asiaticum* [Cicero, Brutus 325], „asijský styl rétoriky“), řečnický (i literární) styl charakteristický manýristickou zdobností, nadneseností, patosem, někdy až nabubřelostí. Objevil se ve 3. století př. n. l. a byl pěstován hlavně v řeckých městech na pobřeží Malé Asie. Jeho hlavními představiteli byli Hégésiás (3. století př. n. l.), Gorgiás Mladší (1. století př. n. l.) a Sextus Clodius (kolem poloviny 1. století př. n. l.).
atticismus, hnutí v helénistické a římské době usilující o znovuobnovení slohu, jaký užívali velcí attičtí (athénští) stylisté klasické doby. Atticismus vznikl ve 2. století př. n. l. jako reakce proti nadnesenému a strojenému asianismu. Rozkvětu dosáhl kolem začátku našeho letopočtu (Dionýsios z Halikarnássu, asi 54 př. n. l. – 8 n. l.), nový rozmach nastal ve 2. století n. l. během druhé sofistiky. V Římě se k němu hlásila řada řečníků z konce republiky – Marcus Porcius Cato (234–149 př. n. l), Marcus Iunius Brutus (85–42 př. n. l.), Gaius Licinius Calvus (82–47 př. n. l.), Gaius Iulius Caesar (100–44 př. n. l.). Marku Tulliu Ciceronovi (106–43 př. n. l.), jednomu z největších antických řečníků, soudobí kritici vytýkali, že příliš podléhá asianismu.
autismus (z řeckého *autos*, „sám, sám od sebe, samostatně, spontánně“), mentální postižení projevující se až patologickou orientací myšlení výhradně na osobní přání a potřeby, uzavřením se v sobě a ve své fantazii a odtržením od světa.
poslanec, volený zástupce lidu.

Presstitut

Postavení žurnalistiky jako společenské instituce
ohrožuje zhoubný fenomén presstituce.
Presstitut za prachy tak zmanipuluje informace,
aby sloužily příslušné klice jako jejich proklamace.

presstitut (mezinárodní novotvar parafrázující slovo *prostitut*), člověk hájící a prosazující za dobré bydlo nebo z ideologické předpojatosti (nebo z obou důvodů) zájmy vládnoucích elit; například v euroamerické civilizaci si takto počínají mainstreamoví žurnalisté hlásající neomarxistické a antižidovské ideje a postoje (zastánce opozičních názorů „známkují“ jako „krajní pravici, rasisty, xenofoby, fašisty nebo nácky“ apod.) a naopak podporující islámské režimy, muslimskou emigraci, oligarchy apod., přičemž užívají jazyk, který kopíruje nebo někdy i překonává Newspeak (novořeč) v slavném románu *Nineteen Eighty-four* (*1984*, 1949; česky poprvé 1984) anglického prozaika a novináře Georga Orwella (1903–1950). Termín „presstitut“ použil německý politolog, novinář a spisovatel Udo Konstantin Ulfkotte (narozen 1960) v knize *Gekaufte Journalisten. Wie Politiker, Geheimdienste und Hochfinanz Deutschlands Massenmedien lenken* (2014, česky *Koupení žurnalisté: Jak politici, tajné služby a bankéři Německa řídí masmédia*).
prostitut (přes moderní evropské jazyky z latinského *prōstitūtiō* od *prōstituere*, „veřejně vystavovat, zaprodat; zaprodávat se; oddávat se lehkému životu“), 1. člověk poskytující pohlavní styk za úplatu; 2. (přeneseně hanlivě) člověk, který se dá „koupit“.

Alois Mikulka, *Quem dii oderunt, / professorum fecerunt*, 2021, tužka, papír, 18 × 12 cm.

Prezident a Předseda

Prezident:
„Zeit gewonnen, alles gewonnen."
Předseda:
„Wie gewonnen, so zerronnen."

Wie gewonnen, so zerronnen (německé úsloví), „Jak nabyl, tak pozbyl." Kdyby dosluhující předseda parlamentu zareagoval na prezidentův výrok tímto úslovím, zasloužil by si smeknutí klobouku.
Zeit gewonnen, alles gewonnen (z němčiny), „Získán čas, získáno všechno." Názor florentského filozofa a politika Niccolò Machiavelliho (1469–1527) uvedený v jeho italském spise *Il Principe* (Vladař). V německém znění jej užil prezident Miloš Zeman 14. října 2021 u příležitosti podpisu svého rozhodnutí o svolání ustavující schůze Dolní sněmovny Parlamentu České republiky na 8. listopad 2021. Výrok zazněl, když dokument předával dosluhujícímu předsedovi parlamentu Radku Vondráčkovi na pokoji JIP v kontextu úvah o sestavování nové vlády. Svědčí to o prezidentově jasnozřivém uvažování.

Profesor

Jaké štěstí!, když se republika zmítá jako na zpěněné řece vor,
ujímá se kormidla ctností vzor –
vysokoškolský profesor.

profesor (přes německé *Professor* z latinského *professor*, „[veřejný] učitel" od *profiteri* „[veřejně] prohlašovat, vyznávat"), titul některých vysokoškolských nebo středoškolských učitelů, zkratka: prof. Jako titul vysokoškolského učitele se šířilo od 16. století. Vysokoškolští profesoři (dnes i profesorky) se vyznačují takzvanou „ctnostnou neřestí" = zapomnětlivostí; jinak ničím (z pozorování sebe sama i profesorských kolegů).

Progresivismus

Co praví o progresivismu prokrústovská analýza?
Výplody mozků, které postihla progresivní paralýza.

progresivismus (z latinského *prōgressus*, „pokrok, postup“, což je zpodstatnělé příčestí trpné od *prōgredī*, „kráčet kupředu, postupovat“), (dnešní pojetí) euroamerická politická filozofie a ideologie založená na prosazování sociální spravedlnosti, multikulturalismu, migracionismu, feminismu, genderismu, ekologismu, rasové a etnické rovnosti i podpoře nejrozmanitějších hnutí typu LGBTQ, Me Too, Cancel Culture, Woke nebo Black Lives Matter („Na černošských životech záleží“). Usiluje (nátlakovými akcemi „občanské společnosti“ a neziskovek i proniknutím do vládních struktur) o odstranění „projevů nenávisti“ z veřejného prostoru založeného na takzvané „politické korektnosti“, která však zpravidla vede k postihu jinak smýšlejících, tedy k cenzuře a omezování svobody slova. Progresivismus pod ušlechtilými hesly o nastolení spravedlnosti a štěstí pro veškeré lidstvo ve skutečnosti šíří nenávist a směřuje k nové totalitě (tentokrát neomarxistické) – od utopie k dystopii. Chová se ke svým oponentům jako Prokrústés.

progresivní paralýza (PP), spolu s *tabes dorsalis* (TD) absolutně ireverzibilní poškození centrálního nervového systému ve III. stadiu neléčené syfilis. Přichází o mnoho let později (někdy až po dvaceti letech) po primární nákaze. PP je postižení mozku, TD je postižení míchy páteřní. PP (morfologicky atrofie mozku) se nejčastěji projevuje jako demence a deprese, ale bývají na druhou stranu i záchvaty agrese, expanzivního chování či megalomanie. U TD jsou nejnápadnější poruchy hybnosti dolních končetin, takzvaná čapí chůze. Syfilis, postupující až do těchto stadií, skvěle ztvárnil Petr Čepek v roli Maliny (sic!) ve filmu *Petrolejové lampy* (1971), natočeném podle psychologického románu Jaroslava Havlíčka (1896–1943), kde chování postavy musel zřejmě studovat u špičkových odborníků. Jako naprosto nevyléčitelná choroba s neovlivnitelným hrůzným koncem byla v dřívějších dobách černou můrou a děsem všech záletníků s hojnějšími sexuálními kontakty, i když mohla postihnout každého (častá byla zejména v uměleckých kruzích). Onemocnět touto chorobou bylo proto ve společnosti považováno za dehonestující pro celou rodinu chorého. V dnešní době se s ní nesetkáváme a studenti lékařských fakult se o ní učí pouze teoreticky ve škole. Lze ji ovšem užít jako výstražnou metaforu přenesenou na sociální a politické jevy jako v případě našeho epigramu. Jako další ilustrace může posloužit následující příběh. Když tři mladí studenti I. ročníku brněnské lékařské fakulty, nadšení z vývoje po 21. srpnu 1968, a proto podporovaní antireformím křídlem Komunistické strany Československa, likvidovali na podzim 1968 Brněnský Spolek Mediků a zakládali buňku Leninského svazu mládeže, byli na ustanovující schůzi v posluchárně Ústavu biologie dotázáni z pléna, proč chtějí zakládat na fakultě novou organizaci, když přece existuje Spolek mediků? Na to odpověděl jeden z nich (později, v osmdesátých letech za odměnu ředitel velké nejmenované nemocnice), že chtějí, aby na fakultě byla nějaká progresivní organizace. Načež tazatel, student V. ročníku, jen pochmurně poznamenal: „Progresivní paralýza je taky progresivní.“

Prokrústés (z řeckého *Prokrústés*, „Napínač“), zločinec (žijící v Attice v údolí řeky Kéfisu), jenž zajaté lidi kladl na lože a tělo jim buď osekával nebo natahoval; byl usmrcen Théseem. Úslovím „Prokrústovo lože“ dnes označujeme buď doslovně nepohodlné lůžko nebo postupy vědců či politiků, kteří násilně upravují („napínají“ nebo „osekávají“) fakta, aby je přizpůsobili svým záměrům.

prokrústovská analýza (název odvozen ze jména *Prokrústa*), superpoziční technika založená na metodě nejmenších čtverců. Spočívá ve změně velikosti, posunutí a rotaci objektů definovaných konfigurací význačných bodů tak, aby byla minimalizována suma druhých mocnin rozdílů mezi souřadnicemi těchto bodů u jednotlivých superponovaných objektů. Název této analýzy je odvozen ze jména attického zlosyna Prokrústa, číhajícího na pocestné, které zval do svého obydlí k odpočinku. Tam je přiměl k ulehnutí na své kovové lože, a jestliže dotyčnému nešťastníkovi nohy přečnívaly, usekl je, pokud nedosahovaly k okraji, násilím je natahoval.

Próteus

Velké Próteovo umění
překonalo až soudobé dění.

Nectnost se hladce mění ve ctnost,
necudnost v předstíranou cudnost,
nestřídmost v okázalou střídmost,
nezištnost v bezskrupulózní zištnost,
nesobeckost v bezohlednou sobeckost,
lenost v předstíranou činorodost
nelegitimnost v právní legitimnost –
podle toho, jaký dotyčný zastává post
a jaká je jeho ctěná samolibost
či zda je svědomí zcela prost…

Próteus, v řecké mytologii mořský stařec; syn vládce moře Poseidóna a mořské nymfy Najády. Podle Homéra byl neomylným věštcem a dovedl se proměnit v nejrůznější bytosti. Kdo chtěl, aby mu Próteus věštil, musel ho k tomu donutit a nebát se ho v jeho nejrůznějších podobách. Například jeden z hrdinů trójské války spartský král Meneláos (manžel Heleny unesené do Tróje Paridem) si vynutil věštbu, když Prótea překvapil ve spánku a nepropustil ho, i když se změnil ve lva, v draka, v pardála, v strašného kance, ve vodu, v oheň i ve veliký strom. Pak teprve znavený Próteus vzal na sebe obvyklé stařecké vzezření a Meneálovi nezáludně poradil.
samolibost, domýšlivost, ješitnost, zahleděnost do sebe sama.

Přizpůsobení

Přizpůsobit se poměrům?
Nemáš-li po ruce armagnac, dej si tuzemský rum.
S příchodem restriktivní unijní éry
mění se i pro palírny zavedené poměry.
Bruselským evropským byrokratům
zachtělo se zakázat jim užívat tradiční označení rum,
když není vyroben z melasy *saccharum officinarum*.
Protože ale rumomilný Čech či Moravák je vynalézavý koumák,
populární nápoj nazývá R.U.M. (**R**ozumně **U**ložená **M**ěna) či prostě tuzemák.

Pseudonym

Identitu pod akronym, pseudonym skrýt,
když chceš do mocných světa rýt,
nebo jméno po otcích zděděné,
nezdá-li se ti dost vznešené.
Naopak mě už dál nebaví nekorektní vidina,
zakrývat krásným pseudonymem – Jaroslav Malina,
své původní obyčejné jméno a příjmení – Otokar Březina.

akronym(**um**) (z řeckého *ákros*, „krajní, vysoký“ a odvozeniny od *ónoma*, „jméno“), zkratkové vlastní jméno vzniklé spojením začátečních písmen několika slov (například: ANO = Asociace nezištných obchodníků; OSN = Občanská strana nemajetných).
anonym (ze středolatinského *anonymus* a to z řeckého *anonymos*, „bezejmenný, neznámý“), 1. nepodepsaný, anonymní dopis; dílo neznámého autora, umělce; 2. nejmenovaný, nepodepsaný nebo jménem neznámý tvůrce, autor, pisatel, umělec.
pseudonym (přes německé *Pseudonym* z řeckého *pseudonymos*, „lživě pojmenovaný“), 1. krycí jméno užívané zejména autory uměleckých děl; 2. autor uveřejňující své práce pod krycím jménem. Příklady: Březina, Otokar (1868–1929) = Jebavý, Václav; Krásnohorská Eliška (1847–1926) = Pechová, Alžběta; Světlá, Karolína (1830–1899) = Rottová, Johanna; Vrchlický, Jaroslav (1853–1912) = Frída, Emil.

Querolus

Pořád z plných plic skuhral:
na osud, šéfa, ženu, děti et al,
až si pneumonii – zápal plic uhnal.
Stal se z něho Querolus,
psal o něm už slavný Plautus.

et al, latinská zkratka užívaná zejména v citacích, kdy se odkazuje na dílo, které bylo vytvořeno více než třemi autory; pak se uvedou příjmení maximálně tří z nich a za ně se připojí označení „et al“ (a jiní).
Plautus, Titus Maccius (kolem 250 – kolem 184 př. n. l.), římský dramatik; jeden z nejvýznamnějších autorů komedií. Pod jeho jménem se dochovalo jedenadvacet komedií (*Amfitryon, Chlubný voják, Komedie o hrnci, Komedie oslovská, Lano, Pseudolus* a další), patřících k žánru tzv. palliáty (komedie z řeckého prostředí). Charakteristické pro Plauta je posilování komického prvku a vkládání zpívaných árií (*cantica*). Vytvořil celou škálu komických typů přejatých novodobým evropským dramatem; jeho dílem se inspirovali Shakespeare, Molière, Holberg nebo Kleist.
pneumonie (z řeckého *pneuma*, „vzduch; duch“), zánět plic různého původu (bakteriální, virový [čerstvě „koronavirový“] apod.). Zasažené plicní sklípky jsou vyplněny zánětlivou tekutinou a postižený úsek plíce je dočasně vyřazen z dýchání. Celkově jde o závažnou chorobu, která byla, bez možnosti léčby antibiotiky a umělé ventilace plic, často fatální.
Querolus (z latinského *querulus*, „kvílící, naříkavý, plačtivý“), „Skuhral“, název komedie neznámého autora inspirovaného Plautovou hrou *Aulularia* (Komedie o hrnci), vzniklá na přelomu 4. a 5. století.

Ranař

Agent 007, James Bond, by to nesved' líp,
šesti ranami sedm, žádný z nich ani nepíp',
v prezidentově ochrance je teď 001-VIP.

ranař, (hovorově) drsný, neohrožený, rázný muž, který dokáže energicky (někdy až brutálně) čelit nečekaným nebo nebezpečným situacím.
šestiraňák, (slang) revolver, palná zbraň, v níž je šest nábojů umístěno v otočném válci (nezbytná rekvizita desperátů a ochránců zákona ve filmech o „Divokém západě“ a také osudová zbraň v „ruské ruletě“).
Šestiraňák, český název irského filmu *Six Shooter* oceněného v roce 2008 Oscarem za nejlepší krátký hraný film, který natočil britský dramatik a filmový režisér irského původu Martin McDonagh (narozen 1970). Děj „černé komedie“ představuje sled scén při setkání čerstvě ovdovělého antihrdiny Donnellyho ve vlaku s mladým párem a drzým mladíkem. Ten například uráží nešťastnou matku, jíž zemřelo dítě (na syndrom náhlého úmrtí), tvrzením, že udělala dobře, když ošklivému zjevně homoušskému nemluvněti o něco tloukla hlavičkou, aby jí dále nedělalo ostudu a dožene ji tak k sebevraždě skokem z jedoucího z vlaku. Manželovi pak vykládá, že ji nemá cenu hledat, protože si před chvílí rozmázla mozek na srágoru o nějakou zeď. Z mladíka se vyklube vrah vlastní matky a je následně usmrcen při přestřelce s policií, což vdovci umožní získat jeho šestiraňák, jímž nakonec doma zabije svého králíka, kterého měli se ženou jako domácího mazlíka. Pak chce zastřelit sebe, zbraň ale selže a Donnelly zůstává naživu. Slovní brutalitu aktérů sedmadvacetiminutového snímku nelze doporučit „slabším povahám“: https://www.springfield-springfield.co.uk/movie_script.php?movie=six-shooter

Alois Mikulka, *Ranař*, 2021, tužka, papír, 17 × 17,5 cm.

Rasismus

Ve Wimbledonu kvůli bílému odění i černého tenistu
třeba považovat za odsouzeníhodného rasistu.

rasismus (z italského *razza*, „rod, druh“, z francouzského [původně z arabského *unsur*, „rasa, rod“; byl uplatňován v zemích, kde bylo nastoleno islámské panství, zejména v Africe] *race*, „plemeno, rasa; rod, kmen; původ, pokolení“; v českém jazyce se termín „rasa“ objevil až ve 20. století, kdy byl převzat z německého *Rasse*, ale hned nato byl počeštěn na „plemeno“), postoj založený na ospravedlňování, reprodukci nebo úsilí o dosažení asymetrické distribuce politické, ekonomické a symbolické moci na základě esencializace selektivně zvolených lidských somatických znaků, které jsou chápány jako vrozené dispozice lidských rasových skupin, přímo ovlivňující kolektivně sdílené intelektuální, sociokulturní a hospodářské chování a výkonnost. Rasismus jako politický aktivismus a ideologie se snaží o institucionalizaci politického řádu založeného na rasové hierarchii a vymykajícího se politickému konsenzu. Postupně se prosadil proti univerzalistickým aspiracím osvícenství na přelomu 18. a 19. století. V polovině 19. století se zejména prostřednictvím děl Roberta Knoxe nebo Arthura de Gobineaua stal rasismus součástí západní politické kultury. Rasistické postoje se upevnily v období koloniální expanze Západu, svou nejextrémnější formu našel rasismus v národním socialismu v Německu (hlásání arizace), jehož se stal ideologickou základnou. Vyskytoval se však také po druhé světové válce (apartheid, černošský problém v USA, situace Židů v SSSR). V důsledku rezolucí přijatých mezinárodními organizacemi (*Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*, přijatá roku 1965 Organizací spojených národů) a celosvětového hnutí za občanská práva byl však vliv rasismu v politické kultuře demokratických zemí ve druhé polovině 20. století marginalizován. V posledních letech však znovu ožívá v podobě „černošského rasismu“ (hnutí Black Lives Matter aj.) zaměřeného proti „bílé rase“; ideologicky je zakotven a rozpracováván v americkém univerzitním prostředí zejména „bělošskými elitami“. Vot paradoks!

Wimbledon (The Championships, Wimbledon), nejstarší a nejslavnější tenisový turnaj světa; představuje třetí ze čtyř turnajů nejvyšší kategorie – Grand Slamu, každoročně hraný na přelomu června a července v jihozápadní londýnské části Wimbledon. Úvodní ročník se na travnatých dvorcích All England Lawn Tennis and Croquet Clubu uskutečnil v roce 1877. Od sezony 1995 je tráva stříhána na výšku 8 milimetrů a pro svou odolnost je od roku 2001 používán víceletý jílek vytrvalý. Největší z celkového počtu 40 kurtů, z nichž

18 je určeno pro grandslam, se nazývá jednoduše centrální dvorec; ten má od sezony 2009 zatahovací střechu pro případ deště v typicky proměnlivém jihoanglickém počasí. V roce 2006 byl zaveden systém „jestřábího oka“ pro kontrolu dopadu míčů. Od roku 2019 vstoupilo v platnost pravidlo pro rozhodující sady zápasů, v nichž je hrán za stavu gamů 12–12 sedmibodový tiebreak. Důležitou roli ve Wimbledonu hraje tradice a historie. Šatny jsou původní dřevěné, areál včetně dvorců, neobsahuje žádné reklamní plochy a tenisté musí hrát v předepsaném oblečení, které je bílé. Preference bílého oblečení pro tenisty byla zavedena v roce 1963 a pravidlo zcela bílého stejnokroje platí od roku 1995. Typické je podávání jahod se šlehačkou (se spotřebou cca 28 tun na ročník a šampaňského). V neděli předělující první a druhý týden se tradičně nehraje. Patronát nad grandslamem drží britská královská rodina. Patronkou klubu je vévodkyně Catherine a jeho prezidentem je od roku 1969 vévoda z Kentu, jmenovitě Jeho královská výsost Princ Edward a ten předává i ceny vítězům. Program zahrnuje soutěže mužské i ženské dvouhry, mužskou, ženskou a smíšenou čtyřhru, soutěže juniorů, legend a vozíčkářů. Od roku 1887 získává vítěz mužské dvouhry pozlacený stříbrný pohár, který nahradil původní trofej „Field Cup“ (1877–1883), respektive později tři roky udělovaný „Challenge Cup“ (1884–1886). Ženská šampionka přebírá od roku 1886 stříbrnou „mísu Venus Rosewater“, zdobenou mytologickými výjevy. Tradice slavnostní večeře vítězů byla zavedena roku 1977, s tancem pro šampiony mužské a ženské dvouhry.

Revenant

Revenant je živoucím důkazem,
že na onom světě je to ještě horší;
proč by se jinak vracel na zem?

revenant (z latinského *revenīre*, „vrátit se zpět“), (folklor, mytologie) mrtvý vracející se do světa živých. V našem prostředí se přesvědčení o existenci revenance výrazněji promítlo do středověké provázanosti světa živých a mrtvých (viz například Schmitt, Jean-Claude, *Revenanti: Živí a mrtví ve středověké společnosti*, Praha, Argo, 2002) a nalezlo své literární a výtvarné zpracování i v takzvaných „tancích smrti“, v nichž si mrtví symbolicky přicházejí pro živé a odvádějí je ze života; jedním z vrcholů ve ztvárnění tohoto tématu je cyklus dřevorytů *Tanec smrti* německého malíře Hanse Holbeina mladšího (1497 nebo 1498–1543). Zatímco u nás je revenance omezena víceméně na zmíněné období, v indickém kulturním okruhu je revenance v představě *sansáry* základní kategorii filozofických, etických a náboženských systémů buddhismu a hinduismu.

Role

Jeho celoživotní role –
sloužit jiným co toaletního papíru role.

role, 1. herecká úloha; 2. válcovitý útvar vzniklý svinutím (např. toaletního papíru); 3. (zastarale knižně) pole.

Rozvod

Jiří Eliška, *Rozvedená*, 2018, kresba, PC, 20 x 30 cm.

Začalo to Mendelssohnovým Svatebním pochodem,
pokračovalo početím a několikanásobným porodem,
následováno od stolu a lože odchodem,
skončilo zničujícím rozvodem
a bankovním převodem.

rozvod (též rozluka, rozloučení), zánik manželství ještě za života manželů upravený zvyklostmi nebo právními předpisy vycházejícími z kulturních, náboženských a ze sociálních tradic daného společenství. Některé náboženské společnosti a církve rozvod zakazují (římskokatolická církev), jiné je připouštějí za výjimečných okolností (pravoslaví) nebo jsou k rozvodu benevolentní (islám). Od pravěku do současnosti se však vždy jednalo o složitý etický, právní a společenský problém, který se dotýká nejen života manželů a jejich majetkových poměrů, ale též potomků a vlastně celé společnosti; pokud se bývalí partneři rozcházejí ve zlém a nedohodnou se na pravidlech rozchodu, mohou být výsledkem oboustranně zničující soudní spory, týkající se zejména rozdělení společného majetku, výživného a další výchovy dětí. Například v antickém Řecku byl rozvod snadnější než ve starém Římě. Sparťan byl dokonce povinen rozvést se s ženou neplodnou. Rozvod v Athénách mohl nastat oboustrannou dohodou nebo zapuzením manželky pro cizoložství či jinou vinu. Ale i manželka mohla manžela opustit. Manžel měl povinnost vrátit manželce věno. Rozvod u Římanů mohl nastat dohodou obou stran (*divortium*) nebo výpovědí jedné strany (*repudium*). Manželství uzavřené přísnou formou, v němž žena byla *in manu* (v područí) muže, bývalo rozvedeno před magistrátem. Manželství uzavřené obětí (*confarreatio*) rušilo se smírnou obětí Jovovi. Manželství vzniklé obraznou koupí (*coemptio*) zanikalo zpětným obrazným prodejem ženy. Po lhůtě deseti měsíců mohla každá z obou stran uzavřít sňatek nový, aby nenastaly spory o otcovství dítěte ze zaniklého manželství. Rozvody (ve staré době vzácné) byly stíhány censorskou důtkou a újmami majetkovými. Na konci republiky a za principátu byly vydávány zákony na udržení manželské morálky a populace. Východořímský císař Justinián (vládl 527–565) nařídil zkoumat právní důvody zamýšleného rozvodu. Za křesťanských císařů byl povolován rozvod jen pro válečné zajetí, nezvěstnost, impotenci nebo slib klášterní čistoty.

Svatební pochod, součást předehry k Shakespearovu *Snu noci svatojánské*; složil jej německý skladatel, dirigent a klavírista Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809–1847) ve svých sedmnácti letech. Při svatebním obřadu zazněl poprvé v roce 1847, ještě za skladatelova života; populární se ale stal až více než deset let po jeho smrti – po uvedení na svatbě dcery královny Viktorie a pruského korunního prince.

Satiriáza

Problém je, trpí-li psychiatr hypersexualitou neboli satyriázou,
pak jen stěží může být psychiatrický ústav pro pacientky léčebnou oázou…
U politiků bývá naštěstí satyriáza spíše satiriázou substituována,
pro jejich slast je obyčejný řečnický pultík v parlamentu doslova slavobrána.

hypersexualita (z řeckého *hypér*, „nad, přes, za“ a přes anglické *sex*, „pohlaví, pohlavní život“ z latinského *sexus*, „pohlaví“), chorobná pohlavní nenasytnost (u mužů označována termínem *satyriáza* podle mytologických *satyrů*, vyznačujících se prostopášností a smyslností; u žen označována jako *nymfomanie* podle *nymf*, zosobňujících v antickém Řecku přírodní síly).
psychiatrie (složenina z řeckého *psýché*, „duše; motýl“ a *iatrós*, „doktor“), lékařský obor zabývající se příčinami, diagnostikou a léčbou duševních chorob.
satira (z latinského *satira*, „směs, míchanice, všehochuť“ [původně dramatická fraška, pak útočná báseň]), literární druh využívající ke kritice nešvarů a negativních jevů ironii, sarkasmus, vtip a výsměch; literární dílo, které využívá humoru s konkrétním společenským kritickým záměrem.
satiriáza, (novotvar) chorobná řečnivost zaměřená proti politickým poklesům oponentů; pandemicky se šíří zejména při plenárních zasedáních parlamentu.

Senátor

Římskému senátorovi stačil pouze milion sesterciů
a mohl si hovět u bohyně Bellony či na Kapitoliu.
Drží se na tomto světě už od věčného Říma,
nedivme se proto, že teď už jenom dřímá.

Český senátor to má mnohem těžší,
i hlavu svou musí mít mnohem větší
nežli kůň, nebo alespoň větší mírně,
aby ji mohl pohodlně složit v konírně
a zde pak sloužit lidu, ale hlavně sobě – žírně!

Musí zůstat ve střehu, aby brzy nepozbyl své štace,
dorůstá mu totiž mladá konkurenční generace:
jurodiví mládežníci jsou na vysokých školách vývoje motory,
mají své studentské senátorské komory,
schvalují studijní programy, rozpočty, volí děkany i rektory.

Eo die non fuit senatus.
Je to plus anebo minus?

eo die non fuit senatus (z latiny), toho dne senát nezasedal; nekonalo se zasedání senátu (římský politik, právník, řečník a spisovatel Marcus Tullius Cicero [106–43 př. n. l.]).
konírna, 1. stáj pro koně; 2. (přeneseně a lehce pejorativně) označení zasedacího sálu Senátu Parlamentu České republiky, který byl původně konírnou.
senát (přes moderní evropské jazyky [například německy *Senat*] z latinského *senatus* „nejvyšší státní rada [v Římě]“, původně „rada starších“, od *senex*, „starý, stařec“), 1. v antickém Římě sbor starších vážených občanů z aristokratických rodů; plebejové se dostali do senátu až ve 4. století př. n. l. Za republiky byl senát pouze poradním sborem úředníků, ale časem jeho vliv nesmírně vzrostl. Původní počet členů senátu byl tři sta, v 1. století př. n. l. byl počet zdvojnásoben, za Caesara ztrojnásoben. Seznam senátorů sestavovali původně konzulové, později cenzoři, kteří měli právo nehodné vylučovat, jinak bylo členství v senátu doživotní. Za principátu (raná forma císařské vlády v římské říši od panování Augusta do Diokleciána) byl předepsán pro senátory majetek milion sesterciů. Senátoři vytvořili společenskou kastu „stavu senátorského“. Když se Řím stal velmocí, byl senát rozhodujícím činitelem mezinárodní politiky. Byl vůbec nejvyšším orgánem státní správy a řešil všechny otázky vnitřní politiky; 2. v některých státech (Česká republika, Itálie, USA aj.)

horní sněmovna nejvyššího zastupitelského orgánu; 3. sbor soudců; 4. nejvyšší instituce (tvořená zaměstnanci a studenty) vysoké školy složená ze zástupců akademických senátů jednotlivých fakult.
Senát Parlamentu České republiky, horní komora Parlamentu České republiky; jeho postavení je upraveno v Ústavě ČR, přijaté roku 1992. V Senátu zasedá 81 senátorů, kteří jsou voleni na dobu šesti let. Senát je nerozpustitelný, každé dva roky se volí třetina senátorů. Součástí sídla Senátu je areál Valdštejnského paláce spolu s Valdštejnskou zahradou, Valdštejnskou jízdárnou a dále Kolovratským palácem a Malým Fürstenberským palácem.
senátor (**senátorka**), člen (členka) senátu.
žírný, (knižně) 1. vydatný, bohatý, úrodný, plodný; 2. obtloustlý, tučný.

Shell

Botticelli ostré soudní žalobě neušel,
za užití svého loga na obraze *Zrození Venuše*
žaluje ho firma Shell.

Botticelli, Sandro (vlastním jménem Allesandro di Mariano Filipepi, 1. 3. 1445, Florencie, Itálie – 17. 5. 1510, Florencie, Itálie), italský malíř; jeden z nejvýznamnějších představitelů vrcholné florentské renesance. Zdůrazňoval kresbu, lyrickou idealizaci postav a obsah sdělení – například obrazy *Primavera* (kolem roku 1482), *Zrození Venuše* (1484–1486) nebo díla ilustrující Boccacciův *Dekameron*. Přestože Botticelliho Venuše je znázorněna nahá a za svou nahotu se očividně nestydí (tento dojem nestírá ani zahalující gesto), je Botticelliho obraz mnohem méně smyslný než Boschův v *Zahradě rozkoší*. Tam, kde se u Botticelliho vyskytují konkrétní erotické prvky, jsou úmyslně zjemněny a zidealizovány. Botticelli tedy volil nahotu především jako předmět uměleckého vyjádření, který však zároveň povýšil k posvátnosti. Ačkoliv Botticelli ve *Zrození Venuše* sahá ke klasickému tématu, rozhodně neužívá klasických forem. Jeho Venuše, která na mušli pluje vstříc pobřeží, má sice četné klasické předchůdce, avšak její tělo je v podstatě svévolným konstruktem, velmi osobní reinterpretací typu obvyklého v pozdním středověku. Vážné snahy o dosažení skutečně klasického malířského stylu vycházely v italském malířství až z Raffaelova, Leonardova a Michelangelova díla. V pozdním období Botticelli pod vlivem učení italského reformátora a fanatického kazatele Girolama Savonaroly (1452–1498) nahradil lyrický tón expresivitou. Botticelliho dílo mělo vliv na vytváření uměleckých koncepcí 19. století – preraffaelismu a secese.

Scholé

Studium na leckteré univerzitě či jiné vysoké škole
představuje mnohdy permanentní scholé.
Zvládnou je i ti, co jsou v politice v jednom kole.
Všichni v EU budeme vysokoškoláky,
Bc. nebo Mgr., se znalostmi, jež nepředčí
ani někdejší průměrné či slabší gymnaziální žáky.

gymnasion (v antickém Řecku označení prostoru, v němž se vzdělávali mladí muži – zejména tělesně [*gymnós*, „nahý“ – cvičilo se bez oděvu], ale i duševně), 1. architektonický komplex sloužící v antickém Řecku k tělesnému cvičení a ke vzdělávání. V Řecku původně cvičná a bojová zařízení k tělesné a předvojenské výchově mládeže, později, po zrušení všeobecné branné povinnosti (asi 400 př. n. l.), místa pro hudební, respektive duchovní vzdělávání. Gymnasia byla zřizována státem ve větších městech, ústřední cvičiště obklopovalo sloupořadí a místnosti pro sportovní a kulturní účely, přednášeli zde filozofové a rétoři, recitovali básníci, byly zde umístěny školy (odtud dnešní gymnázium); 2. v novověku vyšší vzdělávací zařízení, zaváděná od 19. století.
scholé (z řeckého *scholé*, „klid, oddech, odpočinek“), v řeckých gymnasiích se mládež cvičila v tělesné zdatnosti. Ve chvilce oddechu se shromáždila kolem učitele; mladí poslouchali jeho literární a gramatické výklady, četli, recitovali, učili se zákonům. Tak mohlo nabýt slovo „scholé“, latinsky „schola“ významu českého „škola“.

Sinekura

Volby skončeny,
vládní posty plně obsazeny,
zbývajícím straníkům sinekury přiděleny.

sinekura (z latinského *sine cura*, „bez starosti, bezstarostný“), 1. výnosné zaměstnání, místo, funkce bez odpovědnosti a velkých povinností; úřad dobře placený a snadno zastávatelný; 2. důchod z úřadu nespojený s povinnostmi.

Jiří Eliška, *Slovenské studentky AGD FMK UTB*, 2014, kresba, 30 x 21 cm.

Slovenky

„Slovenky sú všetky oveľa krajšie ako vybraté české missky, veru hej,
za to uznanie sa mi pri audiencii dostalo bozkov a rúk stisku
od samej slovenskej prezidentky Zuzany Čaputovej.

Čaputová, Zuzana (rozená *Strapáková*, 21. 6. 1973, Bratislava, Slovensko), slovenská právnička a politička; od 15. 6. 2019 prezidentka Slovenské republiky.

Socialista

Už se to plánuje, už se to rýsuje, už se to chystá!
Pro blaho národa chce pracovat socialista.
Všechno všem rozdat, ale z cizího měšce,
vždyť sám sebe uživit jde tak těžce!

socialismus (z latinského *sociālis*, „družný, společenský, spojenecký“), 1. společenský a hospodářský systém založený na státním (popřípadě družstevním) vlastnictví, centrálně řízeném hospodářství. Ústřední myšlenkou socialismu je řízení výroby a služeb a považování výsledků těchto činností za společenský produkt (veškerá socialistická argumentace začíná u otázek vlastnictví). Problémy tohoto přístupu jsou otázka odměňování, rovnosti a spravedlnosti, spolupráce a vztahy mezi lidmi, transformace práce, racionalizace a efektivita, plánování, svoboda a trhy; 2. politická ideologie, která se rozvinula především v reakci na vzestup moderního průmyslového kapitalismu, přestože některé myšlenky (zejména společné vlastnictví majetku či kolektivistický pohled na společnost) lze najít již u antických a raně novověkých utopistů.
socialista, 1. stoupenec socialismu; 2. člen některé socialistické strany.

Spásonoš

Spásonoš mívá ušlechtilých úmyslů,
jak spasit zkažený svět, plný koš.
Běda však, nestaneš-li se jeho vlajkonošem,
nebo dáš-li jeho spásným idejím košem.
Koš pod gilotinou se už těší na tvou hlavu!

spásonoš, český novotvar, který vytvořil spisovatel Luděk Frýbort (1933–2019) a definoval jej v článku „O spásonoších a temné fantazii"; rozumí jím novodobé „světové dobroděje" (Robespierre, Marx, Bakunin, Něčajev, Che Guevara, Sartre…), kteří považovali jsoucí svět za špatný; k dobrému jej lze změnit jen vykořeněním starých pořádků i za cenu velkolepého ničení a zabíjení. Dnešní spásonosné ideje na přeměnu světa jsou oděny do obecnějších a zdánlivě humanitních pojmů pozitivní diskriminace, politické korektnosti, multikulturalismu či islamofobie, ale ve svých důsledcích povedou k destrukci našeho civilizačního okruhu.

Spotřebitel

Common sense alias zdravý lidský rozum –
nahradil dnes nerozum a všeobecný konzum.
Jediná naše potřeba je maximální spotřeba.
Tak jaképak duchovno? Toho nám netřeba!

common sense (latinsky *sensus communis*), anglicky doslova „obecný smysl", metonymicky se chápe obvykle jako „zdravý lidský rozum". Obsahově má protějšek již v Aristotelově termínu *aisthesis koine* a ve stoickém výrazu *consensus gentium* či *communes conceptiones*. V novověké filozofii se stal ústředním termínem skotské realistické školy, která stavěla zkušenost zakládající myšlení prostého „člověka z ulice" proti filozofické skepsi Davida Huma (1711–1776). Principy, o které se má opírat common sense, rozpracoval Thomas Reid (1710–1796) na základě pravidel filozofování (*regulae philosophandi*) od Isaaka Newtona (1643–1727). V 19. a 20. století se problematice common sense věnovali například americký matematik a logik Charles Sanders Peirce (1839–1914) a anglický filozof George Edward Moore (1873–1958).

konzum (z italského *consum*, „spotřebování, strávení" přes německé *Konsum*, „spotřeba"), 1. spotřeba (běžně potřebných věcí) k živobytí, konzumace; 2. spotřební družstvo, obchod nebo prodejna spotřebního družstva.

konzumní společnost, typ moderní industriální společnosti, v níž jsou rozhodující sociální funkce určovány konzumem (spotřebou). Parafráze někdejšího komunistického hesla „Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb" by dnes mohla znít: „Každému co hrdlo ráčí… a budeme všichni boháči…"

spotřebitel, konečný zákazník, který zboží a služby kupuje a užívá (spotřebovává), konzument.

Státník

Čím je pro silnici patník,
tím je pro občana státník.
S největší pokorou a pílí
dovede si tě k SVÉMU cíli.

stát (kalk z italského *stato*), strukturované a soudržné společenské těleso, jehož občané delegují výkon moci veřejné povahy na skupinu jejích specializovaných nositelů. Rozhodujícím kritériem zde tedy je společenské pověření („společenská smlouva“), nikoli pokrevní původ, ať už reálný či fiktivní. To nevylučuje úspěšnou koexistenci mezi skupinami pokrevními a státně konstitutivními, například tak, že vládce je volen pouze z jedné společenské jednotky. Po hospodářské stránce není skupina specializovaných vykonavatelů moci na počátku obvykle vybavena nemovitým vlastnictvím. Těší se však privilegiu stahování části nadvýrobku, vyprodukovaného obyvatelstvem, pro potřeby svého fungování, reprezentace a zabezpečování chodu svých obslužných mechanismů. Tuto rezervu nadvýrobku v průběhu své konsolidace investují orgány prvotního státu (též) do získání imobilních statků, čímž se do jejich dispozice dostávají výrobní prostředky schopné aktivně produkovat nadvýrobek náležející pak výhradně představitelům státu.
státník, osoba ve vysoké státní funkci.

Straník

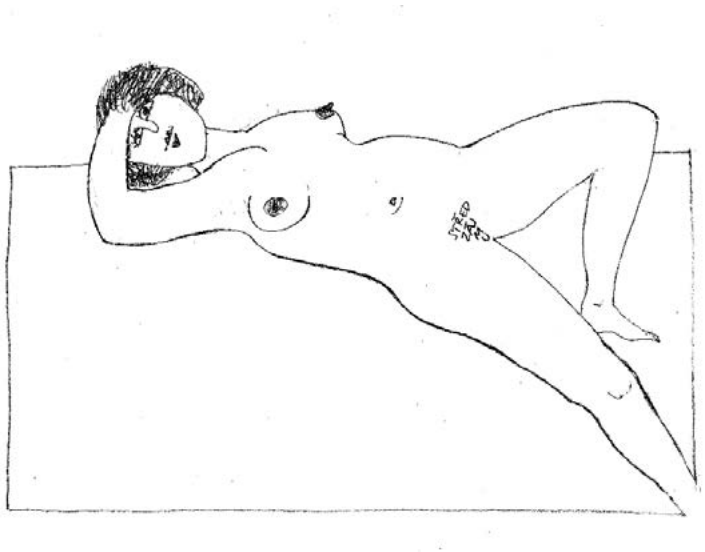
Srazit paty, zatnout pěst či zvednout pravici,
tak se prezentují i dnešní loajální straníci.
A netrpělivě čekají budoucí prebendy,
jen co stráví guláš stranické agendy.

agenda (z latinského *agenda*, „co má být děláno, projednáváno“), 1. souhrn prací, zvláště administrativní povahy; 2. kniha obsahující předpisy a modlitby k některým obřadům.
prebenda (ze středolatinského *praebenda*, „obročí“, doslova „co má být poskytnuto“), obročí, zdroj důchodů leníka v systému lenního práva; v kanonickém právu právnická podstata skládající se z úřadu a s ním spojeného majetku a důchodů. Držitel několika úřadů (případně farností), z nichž pobíral zisk (ale ani jeden z nich vlastně řádně nevykonával), býval označován jako „mnohoobročník“ – proti tomu vystupovali reformátorští kazatelé (například Jan Hus [asi 1371–1415]); 2. (přeneseně) příjem nepodložený prací.
straník, kdo je členem nějaké politické strany nebo hnutí; (hovorově hanlivě) partajník.

Střed zájmu

Hiršlova kresba *Střed zájmu* zazáří jako kometa –
v dějinách umění bude uváděna vedle *Vzniku světa*
geniálního francouzského malíře Gustava Courbeta.

Courbet, Gustave (10. 6. 1819, Ornans, Doubs, Francie – 31. 12. 1877, La Tour-de-Peilz, Švýcarsko), francouzský malíř, grafik a kreslíř. Dodnes vyvádí z míry známý Courbetův obraz *L'origine du monde* (1866), *Vznik světa*, který nabízí otevřený a detailní pohled na ochlupený ženský klín. Realisticky provedené vyobrazení je působivé svou ambivalencí: intimní svatyně ženy je místem slastné rozkoše a zároveň pramenem života. V celé historii výtvarného umění (od paleolitu do současnosti) jedno z nejkrásnějších zobrazení ženského aktu soustředěného na vulvu. Podobné zaměření se v ženských aktech objevuje až později (u Paula Gauguina, Gustava Klimta nebo Egona Schieleho).

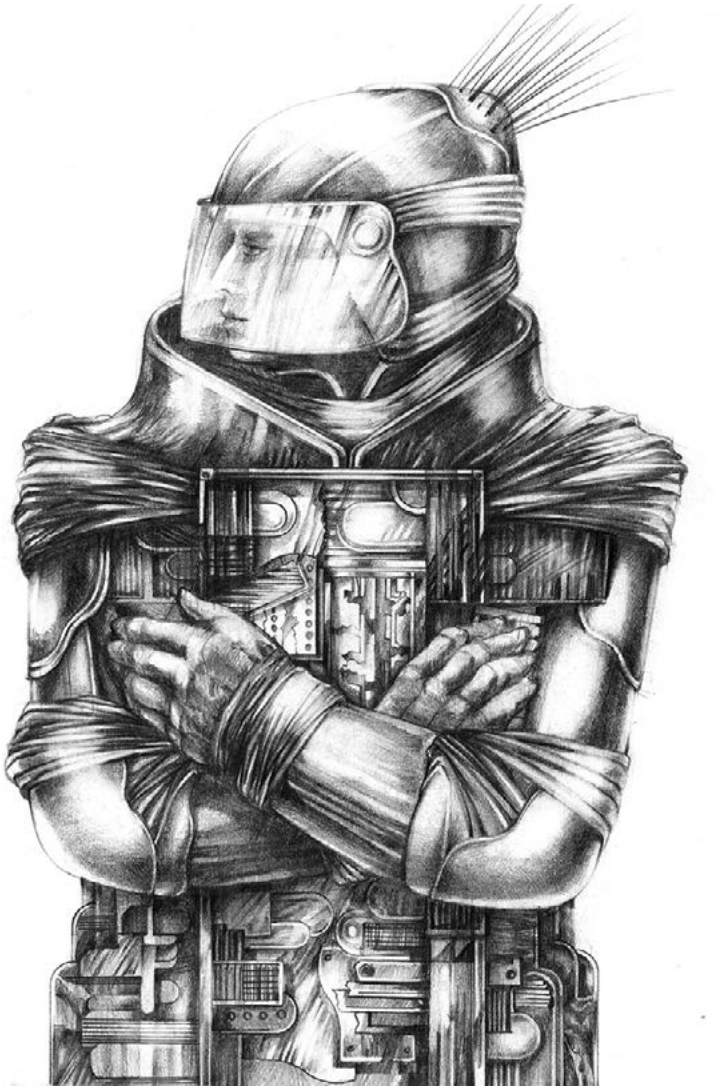
Jiří Hiršl, *Střed zájmu*, 2021, tužka, papír, 21 × 30 cm.

Strýček Sam

Samolibý Uncle Sam
začíná vše vědět nejlíp sám,
nejsi-li k němu Uncle Tom(ish),
o jeho bezmezné moci se dovíš.

Jen Demokrati tuší,
že pod cylindrem skrývá dlouhé oslí uši,
a za Republikánů
chová se často jako slon v porcelánu.

samolibost, domýšlivost, ješitnost, zahleděnost do sebe sama.
Uncle Sam [aŋklsæm] (z angličtiny) (hovorově), strýček Sam (zosobnění Spojených států amerických nebo jejich vlády; jednotlivý Američan). Postava strýčka Sama je založena na reálné osobě obchodníka Samuela Wilsona (1766–1854), jenž za britsko-americké války (1812–1815) dodával americké armádě hovězí maso v kovových sudech označených zkratkou U.S. (*United States*, „Spojené státy"; přeneseně *Uncle Sam*). Dnešní podobu strýčka Sama (v oděvu, který obsahuje prvky z americké vlajky – cylindr s červenobílými pruhy, bílé hvězdy na modrém pásu a červenobílé pruhované kalhoty) vytvořil americký kreslíř a karikaturista Thomas Nast (1840–1902); Nast je rovněž autorem symbolů Demokratů (osel) a Republikánů (slon).
Uncle Tom [aŋkltom] (z angličtiny), (často hanlivě) strýček Tom (pokorný, odevzdaný černoch).
Uncle Tomish [aŋkltomiš] (z angličtiny), (hovorově) podlézavý, servilní.

Jiří Eliška, *Skafandr je její druhá kůže*, 2006, kresba, 30 x 42 cm.

Symbiont

V symbióze mohou spolu žít
hostitel i jeho ekto- / endoparazit.
Jedna z jejích podob, mutualismus,
skýtá všem symbiontům plus:
mravenci – mšice, mrchožrouti – predátoři
symbiotické interakce spolu vzájemně tvoří.

Výhodný přírodní komenzalismus
u lidského druhu nahradil „socialistický kapitalismus".
„Elity" v něm svorně spolu stolují
a z kapes plebsu důsledně finance dolují.

ektoparazit (z řeckého *ekto-*, „venku, na povrchu" a *parásītos*, „spolustolovník; vedle někoho stolující"), (biologie) organismus cizopasící na povrchu hostitele, například blechy, vši, čmelíci, kloši, klíšťata, pijavice.
elita (z francouzského *élite*, „výkvět, elita, vybraná společnost"), část společnosti, která vyniká v některém oboru lidské činnosti; malá skupina jedinců zaujímajících v důsledku svého společenského a jiného zařazení privilegované postavení, což u některých z nich přerůstá v přesvědčení, že „vše vědí nejlépe" a jsou povoláni vést společnost.
endoparazit (z řeckého *endo-*, „uvnitř, vnitřní" a *parásītos*, „spolustolovník; vedle někoho stolující"), (biologie) organismus cizopasící uvnitř hostitele, například tasemnice, motolice, škrkavky a roupi, vlasovci, svalovci, trypanozómy, plazmodia, lamblie, bičenky. Endoparazité se často vyznačují nápadnými adaptacemi redukční povahy, jak morfologickými (například ztráta očí, končetin), nebo genetickými (zmenšování velikosti genomu).
komenzál (z latinského *commensalis*, „spolustolovník"), 1. (knižně) spolustolovník, spolubesedník; 2. (ekologie) neškodný příživník živící se zbytky potravy hostitele.
komenzalismus, (ekologie) soužití dvou nebo více druhů organismů, z nichž jeden (komenzál) žije na těle nebo ve společenstvu hostitele, neškodné příživnictví.
mutualismus (z latiny), způsob soužití dvou různých druhů organismů, které jsou na sobě závislé a mají ze soužití prospěch (v manželství například svazek skopce se štírem).

plebs (z latiny), 1. (hanlivě) skupina lidí ve společnosti, která se neřadí mezi vlivné; 2. (historicky) skupina svobodných občanů ve starověkém Římě s omezenými právy.
socialistický kapitalismus, politický, sociální a ekonomický systém, v němž je vlastnictví – kapitál (včetně kapitálových aktiv) a jeho výkon z větší části v rukou soukromých osob, ale redistribuce (přerozdělování) statků je z větší části v rukou „všemocného" státu a jeho stále bobtnající (už takřka autonomní) vševládné byrokratické vrstvy, která si pro sebe nárokuje stále větší podíl na moci i národním bohatství (viz třeba odměny, které jsou každoročně vypláceny ministerským byrokratům). Tento systém se v posledních letech uplatňuje zejména ve státech Evropské unie. V lecčems připomíná redistributivní hospodářství v městských státech starověké Mezopotámie před pěti tisíciletími, kdy největší část statků končila u tehdejší elity – chrámových kněží. Také s „problémem byrokracie" se svět potýká odjakživa.
symbiont (z řeckého *sýmbios*, „spolu žijící"), organismus žijící v symbióze s jiným organismem.

Synkretista

Synkretista má před sebou spoustu cest,
které ho v životě i do záhrobí mohou vést:
když věří v antického Dia, čeká ho slzavé údolí,
kterým plyne řeka, za níž už zhola nic nebolí,
ať je to Styx anebo Léthé,
smrtelná pouť končí na onom světě;
coby muslima ho prý v ráji čeká osmdesát panen;
coby křesťana pak Bůh, ne-li pekla plamen;
coby hinduista doufá v lepší převtělení,
jímž se jeho světský úděl od základů změní;
coby buddhista v nirváně zhasne jako svíce,
strastné bytí překoná a nezrodí se více.

Léthé, v řecké mytologii řeka zapomnění; podsvětní řeka, ze které pili duchové zesnulých.
nirvána (ze sanskrtského *nirvána*, „vyvanutí"), 1. v indické mystice pojem označující vyhasnutí všech světských tužeb, dosažení poznání prostého jakéhokoli klamu (*májá*) a falešného vědění (*avidja*), a tedy oproštění duše od vlivu karmanu, její vysvobození (*mókša*); 2. v buddhismu, jenž neoperuje s představou nesmrtelné duše (*átman*), nirvána znamená stav nejvyššího vhledu, uvědomění a bdělosti (*bódhi*), negaci všeho, co je strastné a pomíjivé, odstranění všeho světského lpění a koloběhu znovuzrození (*sansára*); 3. stav spokojenosti a zapomnění.
Styx, 1. v řecké mytologii řeka v podsvětí, oddělující mrtvé od živých; 2. značka českého kvalitního pánského spodního prádla (boxerky, trenýrky aj.).
synkretismus (z řeckého *sýnkrétismos*, „spojení, srůst, sloučení"), 1. spojování, míšení různých prvků, názorů, idejí nebo směrů. Například v religionistice jde o míšení a splývání různých náboženství nebo jejich jednotlivých fenoménů. Klasickou dobou synkretismu je období helénismu, kdy se pomocí alegorické metody „civilizovaly", tedy pořečťovaly a aktualizovaly různé starší systémy, jmenovitě kosmogonické. Nejzřetelnější synkretistickou koncepcí starověku je asi manicheismus, tedy systém vytvořený perským myslitelem Maním (asi 215–275), v němž jeho autor na základně helénistické gnóze záměrně syntetizoval prvky mazdaismu, křesťanství i buddhismu.

Šarlatán

Šarlatán odívá scestné myšlenky do šarlatu květnatých vět –
i dnes snadno přesvědčí důvěřivé davy, že jedině on spasí svět.

šarlat (ze středohornoněmeckého *scharlat*, „rudá barva, drahá rudá látka“ ze starofrancouzského *escarlate* či středolatinského *scarlatum*), 1. jasně červená barva; 2. drahocenná tkanina jasně červené barvy; oděv z ní.
šarlatán (přes německé *Scharlatan*, francouzské *charlatan* z italského *ciarlatano*, „dryáčník, šejdíř“ a to asi lidovou etymologií přikloněním k *ciarlare*, „tlachat“ z italského *cerretano* „dryáčník, šejdíř“, původně obyvatel *Cerreta* ve střední Itálii, které proslulo prohnanými trhovci), (hanlivě) 1. neodborný léčitel, mastičkář; 2. kdo chvástavě předstírá nějaké znalosti a schopnosti vůbec, podvodně, lživě vystupuje, zasahuje do nějakého oboru, politiky, řízení státu apod.

Šejk

Jak by asi komentoval Josef Švejk
svět, jemuž vládne saúdskoarabský naftový šejk?
„Allahu akbar, nebuďte nečinní!
Vzhůru na Ka’bu!, tu jejich svatyni!
Žeňte mohamedány, vinní nevinní!“

Allahu akbar (z arabštiny: ربكأ هللا), Alláh (Bůh) je velký.
Ka’ba (z arabského *ka’ba*, „kostka“), krychlovitá svatyně v nádvoří Velké mešity v Mekce v Saúdské Arábii. V jejím severovýchodním nároží je zazděn černý kámen (patrně meteorického původu), který byl předmětem kultu již před islámem. Podle islámu svatyni vystavěl Adam a později Ibráhím se synem Ismáílem. Korán přikazuje konat ke Ka’bě pouť (*hadždž*). Muslimové (mohamedáni) se k ní obracejí při modlitbách, při hadždži ji obřadně obcházejí.
mohamedán (podle proroka Mohameda), muslim, vyznavač islámu.
Saúdové, 1. vládnoucí dynastie v Saúdské Arábii; 2. (přeneseně) obyvatelstvo Saúdské Arábie.
Saúdská Arábie (oficiálně Saúdskoarabské království), stát na Předním východě. Zabírá velkou část Arabského poloostrova a je druhým největším arabským státem, díky ropě a jejímu exportu patří k nejbohatším zemím světa. V zemi žije kolem 27 milionů obyvatel, z nichž asi 6 milionů jsou zahraniční pracovníci. Kolem 97 % obyvatel vyznává (sunnitský) islám, který je jediným povoleným náboženstvím. Právní a společenský systém je důsledně založen na šarí’i, oficiální doktrínou je fundamentalistické učení wahhábismu, jehož šíření (někdy i formou militantního džihádu) sponzorují Saúdové po celém světě. I když jsou některé projevy režimu srovnatelné s diktaturou v Korejské lidově demokratické republice, Saúdská Arábie, jako spojenec USA, požívá na mezinárodním poli respekt Západu.
šejk (z arabského شيخ, „šajch, šejch“), arabský kmenový náčelník, vládce některého z knížectví.
Švejk, hlavní postava světoznámého protiválečného románu českého spisovatele Jaroslava Haška (1883–1923) *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1921–1922). Josef Švejk zde ve své promluvě parafrázuje jednak svůj slavný výrok pronesený z invalidního vozíku po vyhlášení války Srbsku Rakouskem-Uherskem („Na Bělehrad!“) a jednak vyprávění sapéra Vodičky o hospodské pranici českých vojáků s maďarskými honvédy v Budapešti („Vinnej nevinnej, berte to po řadě!“).

Tablet

Kdo z nás se kdysi nebál bubáků,
čarodějnic, tmy, hadů, čertů či v poli strašáků?
Noční můry dnešního dítka jsou však jiné než ty naše před léty,
dnes se bojí víc, že vylezou filmové příšery a zničí jejich tablety…

bubák (od onomastického *bubu*, jímž se straší malé děti [spojení retné souhlásky a temné samohlásky]), 1. strašidlo; 2. (expresivně) mrzout, samotář.
tablet (z anglického *tablet* [tæblit], „tabulka, destička“), multimediální počítač (mezistupeň mezi notebookem a kapesním počítačem).

Tajemník

Tajemník generálního tajemníka, ještě mladé tele,
prozradil na svého senilního zaměstnavatele,
že s ním chodí večer (někdy i přes den!) do postele.

Qui denudat arcana amici fidem ferdit,
podle SZ ztratil důvěru a musel platit:
Snížený plat,
a generálního už nelíbat.

Mladý sekretář oponoval, uzdu své výmluvnosti popustil:
„Quod teditur, magnum
creditur esse malum.“
Načeš mu generální tajemník, potěšen Martialem, odpustil.

Qui denudat arcana amici fidem ferdit (z latiny), Kdo vyzrazuje tajemství přítele, ztrácí důvěru (*Starý zákon*, Sír 27,17[16]).
Quod teditur, magnum creditur esse malum (z latiny), To, co se tají, bývá považováno za velkou špatnost (římský epigramatik Marcus Valerius Martialis [38/41–104], *Epigramy*).
tajemník (podle středolatinského *secretarius*, od latinského *secretum*, „tajemství“, tedy „sekretář“, zaměstnanec, který je zasvěcen do tajností svého zaměstnavatele), 1. úředník nebo funkcionář, který vyřizuje agendu apod. nějaké instituce, organizace, významné osoby; 2. vysoká úřední nebo politická funkce v některých státech: generální tajemník Komunistické strany Československa; státní tajemník (v některých zemích) člen vlády nebo náměstek ministra; ve Spojených státech amerických ministr zahraničí (Secretary of State [v současné době Antony Blinken]).

Tao

Sledování sněmovní schůze
je inspirativnější než naslouchání oduševnělé múze.

Když například poslanec Ypsilon Iks
zas rozvine svůj prázdna s prázdnem mix,
mám pocit, že jeho bezobsažné sentence
překonávají i slavné čínské učence,
snad i samotného Lao-c'e či Čuang-c'e.

Třeba o tom, že „moudrost spočívá v prázdné mysli",
i když oba Mistři sledující onu schůzi, oponovali,
prý svůj výrok až tak prvoplánově prázdně nemysleli.

Lao-c' („Mistr Lao", též Starý Mistr, kolem 570–490 př. n. l.), čínský myslitel; pololegendární osobnost, jíž se připisuje autorství *Tao-te-ťingu* (Kniha o Cestě a ctnosti) a vytvoření taoismu.

taoismus (čínský název pro taoismus *tao-ťiao* je odvozen od slova *tao*, „cesta", respektive „koloběh"), čínské filozofické učení. Za legendárního zakladatele tohoto původního čínského nábožensko-filozofického učení, vyjadřujícího univerzalistický názor na svět na základě jeho přirozeného vývoje, je považován Lao-c'. Ten měl podle legendy před svým odchodem do neznáma napsat na přání strážce průsmyku Chan-ku v jihozápadním Che-nanu spis o svém učení, *Tao te ťing* (Knihu o tao a ctnosti). Věrohodností tohoto ústního podání otřásla pozdější textová kritika, která datuje spis až do 4. století př. n. l. Ale nezávisle na tom, zda jejím autorem je Lao-c' nebo jeho stoupenci, působila a působí hluboce na utváření čínské mentality. Text *Tao te ťingu*, sestávající z pouhých pěti tisíc znaků, lákal moudrými výroky a v neposlední řadě i svou temnou záhadností. Jeho strohý a koncizní styl spolu s mnohovýznamovostí čínských znaků vedl k nejrůznějším interpretacím – od idealisticko-mystických až po materialistické. Cestou (*tao*) se rozumí prapodstata i konečný cíl všech věcí; ctností či virtuální silou (*te*) pak individuální přirozenost věcí. Ideálem taoistického mudrce je splynutí s taem, k čemuž dochází oproštěním se od věcí tohoto světa, od všeho zvenčí nabytého. Filozofickým jádrem taoismu je zásada *wu-wej* („ne-činění"), tj. nezasahování do daného stavu věcí. To na jedné straně vede sice k trpnému snášení osudu, pasivitě a fatalismu, na druhé straně pak k touze po nesmrtelnosti, k hledání elixíru nesmrtelnosti a kamene moudrosti – tedy k magii a alchymii. Taoismus později převzal některé prvky náboženského charakteru a stal se tak učením, k němuž se hlásili především ti, kdo se nějakým způsobem dostávali do konfliktu se společností. Taoistickou ideologii dále rozvinul geniální starověký čínský myslitel Čuang Čou (Čuang-c', „Mistr Čuang", asi 380–320 př. n. l.). Ten domýšlel Lao-c'ovy myšlenky do důsledku a dospíval k naprosté relativitě všeho, k odmítání objektivní pravdy: „Všechno přemýšlení je jen ke škodě, všechno snažení vede k zvrácenostem." Domníval se, že lidé nedokáží nikdy pevně určit, čím je nakonec ta či ona věc, protože se věci neustále mění; velkou věc lze nazvat malou a malou velkou. Své pokračovatele Čuang-c' našel v sofistech Chuej Š'ovi (asi 350–269 př. n. l.) a Kung-sun Lungovi (asi 284–259 př. n. l.).

Tarantule

Ač se naši důchodci po celý život snažili,
v důchodu teď mají starost, aby vůbec přežili.
K celodenní výživě vystačí jim jedno deci drobných sarančat,
za tři pětky ve Zverimexu získají tak náplast na svůj hlad.

Až za hmyzí delikatesy, červí burgery a cvrčky s chilli utratí celou penzi,
opulentní tarantule jim nakonec zabezpečí v žaludku blaženou tenzi.

Najde-li se u mrtvého v žaludku tarantule, pak se často pitevnou rozezní:
„Zas tu má penzista něco pikantního pro entomology forenzní!"

Heslo naší doby:
Členovci třídy Insecta – k výživě českého důchodce optimální cesta!

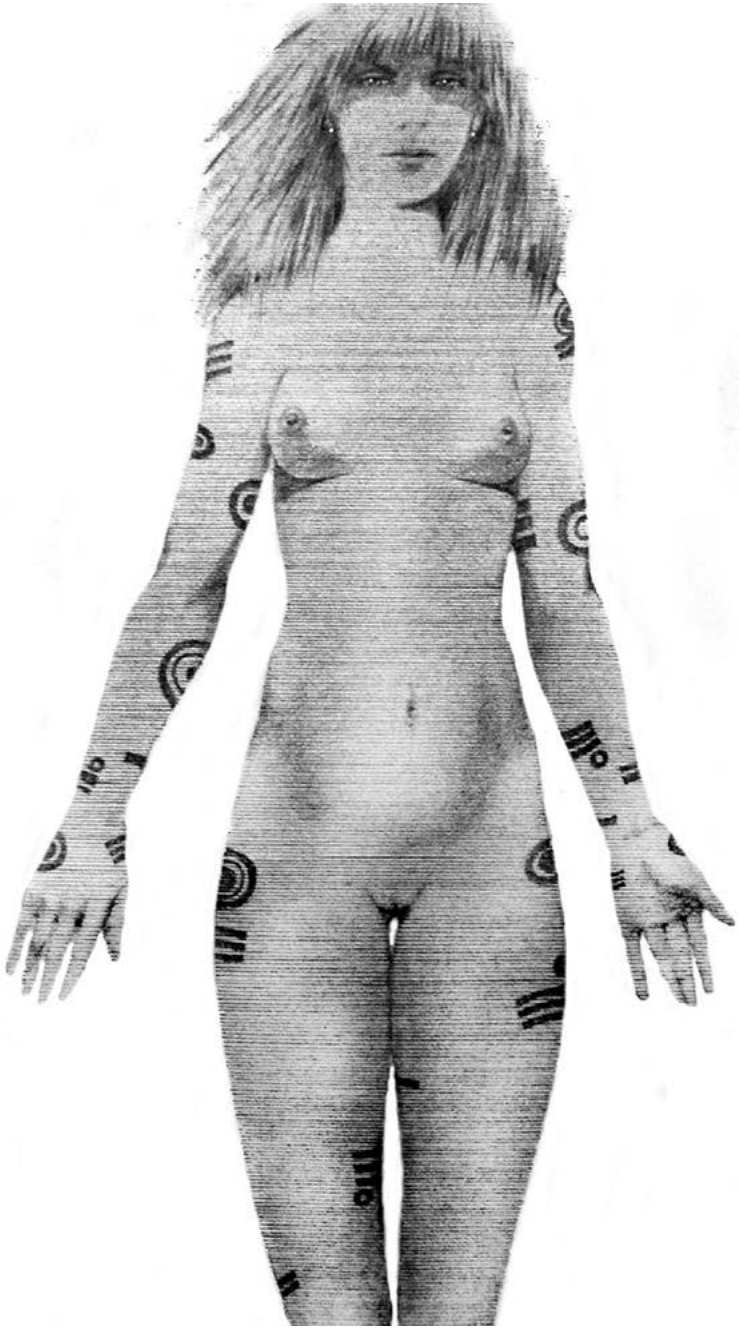
entomofág (z řeckého *entómon*, „hmyz" [latinsky *insecta*] a *fagein*, „jíst, stravovat"), 1. člověk (například gurmán) konzumující hmyz z důvodů kulinářských; 2. člověk (například důchodce) živící se hmyzem jako málem jediným zdrojem obživy – https://www.seznam.cz/zpravy/clanek/hmyz-je-resenim-pro-duchodce-kteri-maji-malo-penez-na-vyzivu-rika-cesky-sefkuchar-35600?dop-ab-variant=&seq-no=-2&source=hp

entomofagie, pojídání hmyzu. Hmyz tvořil důležitou součást stravy našich předků v nejstarším lovecko-sběračském období paleolitu a mezolitu (3 miliony let až 10 000 let př. n. l.). Tuto roli si podržel dodnes zejména v dálněvýchodních kulturách, zatímco v našem civilizačním okruhu jeho význam téměř zanikl. V posledních letech však i u nás dochází k renesanci entomofagie, jak o tom svědčí například obsah bakalářské práce *Entomofagie – hmyz na talíři*, kterou na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity vypracovala pod vedením Mgr. Roberta Vlka, Ph.D., Blanka Škrabalová – https://is.muni.cz/th/136188/pedf_b/text_bc.prace.pdf. Autorka zde například uvádí: „Podle brněnských entomologů by měl člověk denně sníst 200 g hmyzu, aby přijal dostatečné množství výživy a přes den již nemusel nic jiného jíst" (str. 23). V práci jsou uvedeny i cenné rady, jak třeba uchovávat „včelí maso", a mnoho zajímavých receptur na přípravu chutných pokrmů, z nichž některé mají nejen vysokou výživnou hodnotu, ale dokonce působí afrodiziakálně. Další „chrousti přilétli" z Bruselu – http://www.reflex.cz/clanek/komentare/81189/karel-steigerwald-cvrcci-z-bruselu-chroust-cesky.html. Podle laskavého sdělení vedoucí stravovacího provozu Academic Restaurant Masarykovy univerzity Zuzany Bucholcerové například její provozovna vydává svým strávníkům denně kolem 1 500 porcí; při množství 200 gramů hmyzího masa na strávníka muselo by být ráno z mrazicího megaboxu vyskladněno 300 kilogramů cvrčcího, případně včelího nebo blešího masa.

entomologie (z řeckého *entómon*, „hmyz" a *logos*, „nauka, věda"), věda zkoumající hmyz. Její subdisciplínou je forenzní entomologie, která na základě studia různých druhů hmyzu na/v těle mrtvého může odhalit dobu úmrtí, manipulaci s tělem nebo z larev a kukel zjistit, zda oběť kriminálního činu měla před smrtí jed, omamné látky apod.

Insecta, hmyz (taxonomická jednotka – třída), druhově nejpočetnější skupina živočichů, popsáno je okolo jednoho milionu druhů. Celkový počet druhů hmyzu se však může pohybovat mezi 2 až 30 miliony.

tarantule, lidový název pro sklípkany (Mygalomorphae), vysoce jedovaté členovce z řádu pavouků (Araneida).

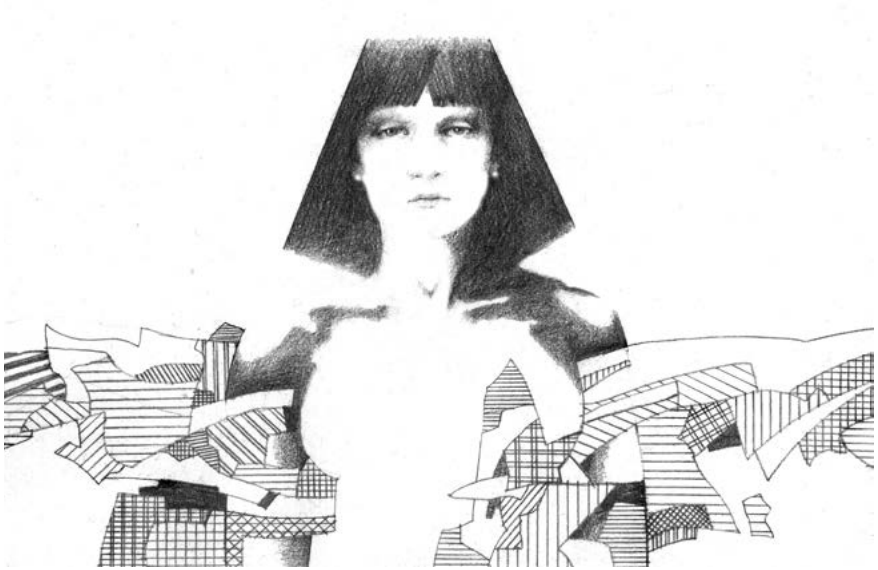

Jiří Eliška, *Decentně potetovaná,* 2016, kresba, 60 x 50 cm.

Tetování

Nikdo není dokonalý, ani Tvůrce Nejvyšší,
až teprve člověk tetováním či malováním jeho dílo dovrší.

tetování (z tahitského *tatau*, „označit, ťukat"), jedna z forem trvalého a bolestivého zdobení či modifikace lidského těla; vyskytuje se ve většině kultur od pravěku až do současnosti. Tetování, rozlišitelné na tři hlavní typy: černé (respektive tmavé), polychromové a jizvové (cikatrizace, skarifikace), je v širším významu chápáno jako trvalé vytváření ornamentů na pokožce. Stálá kresba či ornament vznikají vnášením barviva do škáry pomocí jehel či jiných ostrých nástrojů. Vpravením pigmentu hluboko pod kůži již neexistuje mechanismus, který by jej vynesl zpět na povrch těla a tam se jej zbavil. Jako barvivo se používají inkoust, karmín, různé rostlinné pigmenty, ale také střelný nebo uhelný prach, saze aj. V západní civilizaci bylo tetování s rozvojem křesťanství potlačováno a považováno za pohanský zvyk. Jeho renesance nastala až s obdobím zámořských plaveb. Rozšířilo se nejprve mezi námořníky a později mezi dalšími skupinami, které byly většinovou společností vnímány negativně (vězňové, motorkáři, hippies, členové různých zločineckých organizací atd.). Od 80. let 20. století se začalo tetování ve větší míře objevovat mezi populárními a mediálně známými osobnostmi (zpěváci, herecké a sportovní hvězdy, modelky atd.) a bylo poté převzato širokou veřejností. Prvotní tetování byla svou podstatou kolektivní, společným významem integrovala komunitu a brala na sebe řadu funkcí. Dnešní tetování má ve většině případů privátní významy, v zásadě jedince odlišuje, vyjadřuje odstup od ostatních a posunuje se blíže k primárně estetickému obsahu.

Jiří Eliška, *Čínská Tchajwanka*, 2017, kresba, 30 x 21 cm.

Tchajwanec

Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí!
Tu burlesknost překoná snad jen „Ich bin ein Taiwaner!“
Nie wieder!
Prázdnotou přefouknutá slova
a on je bez uzardění zopakuje znova.

Chytlavý výrok do čínštiny přeložen
– „wo š´ Tchaj-wan žen“,
v pchinjinu „wo shi Taiwan ren“
při projevu v Tchaj-pej neuměle vysloven,
publikem byl bouřně oceněn.
Záznam těch slov po světě šíří trika různých cen.
Má to být důkaz pravdy či náznak, že si mluvka honil triko?
Kam Tě politici dovedou, republiko?

Ich bin ein Taiwaner! (z němčiny), Jsem Tchajwanec! Floskule, kterou se celosvětově proslavil při návštěvě Tchaj-wanu v září 2020 předseda Senátu Parlamentu České republiky Miloš Vystrčil; jde o parafrázi dávno vyprázdněného výroku (z roku 1963 za blokády Berlína) amerického prezidenta Johna Kennedyho „Ich bin ein Berliner!“
nie wieder (z němčiny), nikdy více.
Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí!, rádoby mudroslovná průpovídka s ambicí být zařazena k slavným výrokům Sedmi mudrců z období starověku. Rád ji užíval dramatik, politik a státník Václav Havel.

Torzo Venušino

I když hlava ani pata není k mání,
erotickým představám opravdových mužů nic nebrání.
Naopak torzo, které se nebrání, může u nich vyvolat až nebeské usebrání.

torzo (z řeckého *thyrsos* a latinského *tursus*, „trup, pahýl"; italsky *torso*), lidský trup bez končetin a/nebo bez hlavy. Slovo dostalo svůj specifický význam „neúplné sochy" v renesanci, v souvislosti se zájmem o antické sochy, které se často zachovaly jen jako torza. V tomto smyslu pak z italštiny přešlo do jiných evropských jazyků. V pozdější době sochaři (například Auguste Rodin nebo Vincenc Makovský) torza přímo vytvářeli, protože trup bez hlavy není individualizován, nepředstavuje určitou jednotlivou osobu, nýbrž muže nebo ženu vůbec; 2. v angličtině a mnoha dalších jazycích se užívá jako anatomický termín pro trup, případně jeho model; 3. (přeneseně) označení pro věci neúplné či zkomolené, jako je torzo zabitého člověka v kriminalistice nebo torzo stromu (sochařský cyklus Zdeňka Macháčka). Torzo může znamenat také nedokončené nebo zčásti ztracené literární či vědecké dílo. Básník Karel Toman je užil v názvu sbírky *Torso života* a básník František Halas pro sbírku *Torzo naděje*.

Jiří Hiršl, *Torzo Venušino*, 2021, perokresba, papír, 21 × 30 cm.

Travič

Největší travič
je dnes český televizní bavič.
Španělští Borgiové
jsou proti němu ubozí břídilové.

bavič, slangové označení profesionála (herec, moderátor) i amatéra poskytujícího zábavu.
Borgiové (španělsky a katalánsky *Borja*, italsky *Borgia* [Bordža]), původně španělský šlechtický rod; v renesančním období jeden z nejmocnějších aristokratických rodů v Itálii, který ovlivňoval italské i mezinárodní dění – zvláště za pontifikátu dvou papežů z rodu Borgia: Kalixta III. (1378–1458) a Alexandra VI. (1431–1503). Kromě nich vynikli další Borgiové: Cesare Borgia (1475–1507), Lucrezia Borgia (1480–1519) nebo Francesco Borgia (1510–1572; v roce 1671 byl prohlášen za svatého). Cesta Borgiů na vrchol moci byla provázena řadou skandálů, uplácení, nepotismem i zločiny. Takové počínání se však příliš nevymykalo z dobových zvyklostí, přesto právě Borgiové dodnes slují pověstí hybatelů tehdejších nešvarů – od mravního úpadku církve až po úkladné vraždy za použití různých prostředků (včetně travičství).

Triumvirát

Jaké očekávat smyky,
až se triumvirové spřežení z Masarykovy univerzity
chopí České republiky?

spřežení z Masarykovy univerzity, triumvirát tří osobností, které vzešly z Masarykovy univerzity (Mikuláš Bek, Pavel Blažek, Petr Fiala); leckomu možná chybí přelétavý Jiří Zlatuška, / ale to je v dané konstelaci „stará puška".
triumvirát (z latinského *trium-vir*, „jeden muž ze tří", plurál *triumviri*, „trojčlenný sbor mužů, trojčlenná komise, triumvirové"), 1. v antickém Římě (a obdobně i v současnosti) označení tříčlenného kolegia (popřípadě tříčlenné mimořádné komise), pověřeného konkrétním úkolem; 2. vzájemná neoficiální úmluva tří politiků nebo státníků o společném prosazování záměrů. V římském období byl nejvýznamnějším první triumvirát (60–53 př. n. l.), který uzavřeli Gaius Julius Caesar (100–44 př. n. l.), Gnaeus Pompeius Magnus (106–48 př. n. l.) a Marcus Licinius Crassus (115–53 př. n. l.), a druhý triumvirát (43–33 př. n. l.), který uzavřeli Gaius Octavianus (později Augustus) (63 př. n. l. – 14 n. l.), Marcus Antonius (83–30 př. n. l.) a Marcus Aemilius Lepidus (90–13 př. n. l.). Vládnoucí trojice se ve světových dějinách vyskytovaly a vyskytují poměrně často, například jako vláda „Tří excelencí" za dynastie Chan v Číně (206 př. n. l. – 8 n. l.). Za Velké francouzské revoluce vykonával moc „Výbor pro veřejné blaho" – trojice Maximilien Robespierre (1758–1794), Louis de Saint-Just (1767–1794) a Georges Couthon (1755–1794); při thermidorském převratu proti jakobínům byli všichni tři v roce 1794 popraveni. Nedávno tvořil triumvirát trojlístek vrcholných předsedů Evropské unie: Němec Martin Schulz (předseda Evropského parlamentu), Lucemburčan Jean-Claude Juncker (předseda Evropské komise) a Polák Donald Tusk (předseda Evropské rady).

Tučňáci

Kdeže ostrov, Anatole Franci!
Celý svět tvoji tučňáci ovládli v kolektivním tanci.

France, Anatole (16. 4. 1844, Paříž, Francie – 12. 10. 1924, La Béchellerie u Tours, Francie), francouzský básník, prozaik a esejista světového významu, laureát Nobelovy ceny za literaturu (1921). France je autorem sbírek básní – *Idylles et légendes* (Idyly a legendy, 1876) aj., divadelních her – *Au petit bonheur* (Pro štěstí, 1898) aj., esejů – *Alfred de Vigny* (1866) a zejména mnoha próz. Z nich vyniká román *Les Dieux ont soif* (Bohové žízní, 1912), kritizující revoluční fanatismus za jakobínské diktatury a vlády Maximiliena Robespierra, nebo románová travestie *L'Ille des pingouins* (Ostrov tučňáků, 1908). V *Ostrově tučňáků* France zesměšňuje představitele pseudodemokratických režimů na půdorysu smyšlených dějin národa Tučňáků (původně zvířat bohem proměněných v lidi) od mytologických počátků; ty vrcholí stavem nápadně připomínajícím dnešní globalizující se svět: „Veliký tučňácký národ neměl už ani tradice, ani duševní kulturu, ani umění. Pokrok civilizace se u něho projevoval vražedným průmyslem, hnusnou spekulací a odporným přepychem. Jeho hlavní město získalo jako všechna velká města v té době kosmopolitický a finanční ráz: vládla v něm nesmírná a pravidelná škaredost. Země se těšila dokonalému klidu. To byl onen vrchol."

Jiří Hiršl, *Tučňáci*, 2021, perokresba, papír, 21 × 30 cm.

Tunelář

Kdysi upachtěný razič tunelu, baraba, dnes vymydlený tunelář –
není to trouba ani bečka, žádný vykořisťovaný a zedřený tmář,
šikovně propojí finanční tok z jedné své do své druhé kapsy, žádné lapsy,
je mazaný, ne jak ti „naivní zlodějíčkové“ v povídkách z jedné a druhé kapsy.

baraba (z italského *barábba*, „rváč, násilník“), (slangově) dělník zaměstnaný na stavbě tunelu nebo železnice (kdysi tyto práce po celé Evropě vykonávali zejména Italové).
Povídky z jedné kapsy, **Povídky z druhé kapsy** (1929), název povídek s detektivní tematikou, jejichž autorem je český spisovatel, dramatik a esejista světového významu Karel Čapek (1890–1938). Příběhy jsou podány s lidsky úsměvným nadhledem: hrdina většinou není velký zločinec, ale malý zlodějíček, také kriminalista je obyčejný člověk.
tunel (přes německé *Tunnel* z anglického *tunnel*, původně „štola, podkop, komín“ a to metaforou ze starofrancouzského *tonel*, což je zdrobnělina od *tonne*, „bečka“), 1. podpovrchová podélná stavba ve tvaru trouby pro komunikační spojení dvou protilehlých míst; 2. co připomíná tunel (tunel k vypouštění dravé zvěře v cirkusu do manéže nebo gladiátorů, fotbalistů či hokejistů na kolbiště; obvykle provázeno světelnými a zvukovými efekty).
tunelář, kdo provádí tunelování.
tunelování, velký finanční podvod, při němž vedení odčerpá ze své firmy její finanční prostředky do jiných firem jím obvykle vlastněných. Odčerpávání prostředků zpravidla není přímé (kvůli riziku), ale například prostřednictvím pro tunelovanou firmu nevýhodných obchodů. Termín začal být poprvé intenzivně užíván v České republice v první polovině 90. let 20. století, rozšířil se však i mimo české prostředí a ve světě se pak používal například během Asijské finanční krize. Tunelování se na počátku 90. let překládalo do angličtiny jako *asset stripping* („vzdalování aktiv“). Tento jev ovšem existoval na Západě již dříve, u nás však dosáhl v průběhu 90. let značných rozměrů vinou nedostatečně rozvinutého a ustáleného právního prostředí. V brněnském hantecu existují odedávna výrazy spjaté s „tunelem“ v podobných konotacích – vyjadřujících podvodné jednání včetně finančního: „křivé tunel“, „udělat tunel“, „vařit na někoho křivé tunel“ apod.

TV

Pustil jsem si TV Novu,
never again, nikdy znovu.
Pustil jsem si TV Barrandov,
a honem zmáčkl „off“, nemám pro ně prostě slov.
Pustil jsem si TV Prima,
never more, z jejich zábavy mne hrůza jímá.
Pustil jsem si ČT 1, slovní box, odnesla to TV bedna,
cenzurované zprávy, a ne jen jedna!!!

again [əgejn] (z angličtiny), znovu, zase, opět.
box [boks] (z angličtiny), 1. bedna, krabice; lóže; budka; 2. (sport) zápolení dvou soupeřů ve speciálních rukavicích, při němž se uplatňují povolené údery pěstmi, odvětví sportu nazývané dříve též rohování nebo boxing; 3. povel ringového rozhodčího při boxerském utkání k pokračování v boji po přerušení; 4. zimostráz.
more [mór] (z angličtiny), více; další.
never [nevr] (z angličtiny), nikdy; za žádnou cenu.
off [of] (z angličtiny), pryč, daleko odtud; (na vypínači) vypnout, zhasnout.

Účetní

Účetní provádějí úkony početní,
jsou tu odedávna jak válečky pečetní.
V hlavě mají jen dáti a dal,
kéž by je *maškim* spral a rohatý vzal!

pečetní váleček, předmět sloužící k pečetění oficiálních i soukromých dokumentů a věcí; vznikl jako produkt zvláštního odvětví reliéfního umění, jež se objevilo ve starověké Mezopotámii spolu s prvním písmem v 3. tisíciletí př. n. l. Pečetní válečky se zhotovovaly z různých druhů kamene, z hlíny nebo ze skelné pasty. Reliéfní scény byly vyryty v negativu. Otáčením válečku po vlhké hlíně tabulky se vytlačil reliéf. V podélné ose válečků byl někdy otvor, jímž se provlékla šňůrka nebo kovový kroužek, aby se váleček mohl připevnit například k opasku.
účetní, osoba provádějící účetnictví.
účetnictví, metoda evidence hospodářské činnosti, organizace apod.; soustava účetních písemností. Nejstarší doklady účetnictví pocházejí z prostředí starověkého Předního východu. Účetnictví, doložené zde na hliněných tabulkách, sloužilo evidenci zemědělské a řemeslnické výroby i dobytkářství v palácových a chrámových hospodářstvích již od konce 4. tisíciletí př. n. l., hned po vzniku obrázkového a klínového písma. Účetní záznamy však obsahují často početní i obsahové chyby, které zjišťovali při inspekcích „komisaři" (sumersky komisař = *maškim*).

Udavač

Udavač – to bylo jeho zašifrované krycí jméno,
aby osobnostní právo nebylo ukráceno.

udavač (též denunciant, informátor, konfident, [slangově] donášeč, fízl, práskač, špicl), kdo udává, udal někoho. Udavač podává udání (obvinění) osoby nebo skupiny osob anonymně nebo veřejně; nezřídka tak činí z nízkých osobních či ideologických nebo politických pohnutek, zpravidla si od tohoto skutku slibuje osobní prospěch. Nejznámějším udavačem ve světovém měřítku je Jidáš Iškariotský, biblická novozákonní postava, jeden z dvanácti původních apoštolů Ježíše Krista, jenž svého mistra zradil a umožnil jeho zatčení. V české historii „vynikli" básník, prozaik, dramatik a novinář Karel Sabina (1813–1877) a voják Karel Čurda (1911–1947), člen výsadkové skupiny Out Distance, jenž poskytl Gestapu zásadní informace pro odhalení úkrytu parašutistů, kteří organizovali a provedli atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Nejvíce udavačů „generují" totalitní režimy založené na represi, jakými byly nacismus nebo komunismus. Nezřídka v seznamech německé tajné policie (Gestapo) a poté československé Státní bezpečnosti figurovaly jako konfidenti tytéž osoby.

Udržitelný pohon

Pořídil jsem ebonitovou tyč a liščí ohon,
abych měl pro svůj elektromobil udržitelný pohon.

ebonitová tyč a liščí ohon, klasický školní pokus osvětlující vznik statické elektřiny, při kterém se tře ebonit (tvrzená pryž) liščím ohonem.

Jiří Eliška, *Žena–kyborg*, 2018, kresba, 21 × 30 cm.

Utopie

Každá Utopie
skončila jako Dystopie!
Jak skončí Evropská unie?

dystopie (z řeckého *dys*-, „ne-, bez-, proti-, obtížně“ a *topos*, „místo“), opak utopie; představa společnosti s jednou nebo více negativními charakteristikami (násilí, totalitarismus, ekologické problémy apod.). Vzhledem ke své negativní povaze se dystopické motivy obvykle objevují v beletristických dílech, která mohou být jednak explicitně anti-utopistická (*My* Jevgenije I. Zamjatina, *1984* George Orwella), tedy odmítající samotný koncept utopismu, nebo mohou vyjadřovat pesimismus ohledně budoucího vývoje společnosti.
utopie (z řeckého *ú*, „ne“ a *topos*, „místo“ – „neexistující místo“), 1. vysněná země s dokonalým společenským řádem; apriorní konstrukce jistého modelu dokonalého státu nebo společnosti. Označení bylo odvozeno podle ostrovního státu Utopie v stejnojmenném spisu anglického filozofa Thomase Mora (1478–1535) (dvojsmyslný význam slova „utopie“ byl patrně Morovým záměrem). V porovnání s utopií dopadá každá skutečná společnost špatně: odtud možnost demagogické kritiky dané společnosti, často využitá k nastolení a legitimování diktatur (komunismus, nacismus, systémy bez plurality politických stran); 2. prozaický žánr líčící domněle dokonalé společenské poměry v pomyslné zemi; 3. vysněná, nereálná představa, neuskutečnitelná idea apod.

Vďaka

Európskej unii treba vyjadriť veľku vďaku –
za to, že buduje golfové ihriská aj na vidieku.

Veril som (podľa nomen omen), že na Turci
žijú iba Turci. No teraz sú tam len bratia Slováci.
Brzo sa to zmení a spatrím tu Turkov opäť vis-à-vis
ako v 16. a 17. storočí, veď už im nebude treba EU-víz.

Turiec, jeden ze slovenských regionů a regionů cestovního ruch (plným jménem Turčiansky región cestovného ruchu), který zahrnuje okresy Martin (Dolný Turiec) a Turčianské Teplice (Horný Turiec). Na začátku 20. století byl tento region kulturním centrem Slovenska s významnou úlohou města Turčianský Svätý Martin.

Via Appia

Via Appia, cesta z Říma do Brindisi,
tisíce křížů s otroky ji lemovaly kdysi.
Dnes jsou tam vily kapitalistických buldoků,
třeba je zrekvírovat a předat potomkům někdejších otroků.

Via Appia, cesta vedoucí z Říma do jihoitalského Brundisia (dnes Brindisi); proslula popravou více než šesti tisíc otroků zajatých po potlačeném Spartakově povstání, kteří zde byli ukřižováni roku 70 př. n. l. Tito otroci nesměli být sundáni a pohřbeni, a kříže tak pro výstrahu lemovaly cestu po celá desetiletí.

Viceprezident

Leckdo se domnívá, že vicekrál, viceprezident či vicepremiér
je důležitější než král, prezident nebo premiér,
a někdy to tak pro jistotu i píše: vícekrál, víceadmirál atakdál.
Nejen u písmene platí definice,
že méně někdy je i více…

viceprezident (z latinského *vice*, „místo náhradou“ a *praesidens*, „zasedající v čele“), zástupce prezidenta, druhá nejvyšší pozice ve vedení instituce, organizace, obchodní společnosti nebo státu.

Vláda

Téměř každá vláda těžká je kláda,
obtížně se proto skládá.
Sotva se vláda poskládá,
už se někdy zas, kvůli okolnostem, rozkládá.
Ono snad dobré vládnutí,
dle letitých zkušeností, pochází jen z božího vnuknutí.
A ke globálnímu vládnutí
nás, doufejme, okolnosti nedonutí, to by už nebylo k zvládnutí.
Za rohem totiž čeká náš láskyplný bratr,
těší se, jak nás všechny zas, „v našem zájmu“, šoupne za veliký katr.

dobré vládnutí (anglicky *good governance*), způsob výkonu moci v dané zemi, který je charakterizován některými rysy jako efektivnost, transparence, účast občanské společnosti. To vede vládu k vynaložení prostředků ve prospěch ekonomického a sociálního rozvoje.
globální vládnutí (z anglického *global governance*), model politického uspořádání, který může představovat jak deskripci údajné post-suverénní situace v současném světě, tak normativní ideál obhajovaný politickými teoretiky, kteří se k uspořádání do suverénních státních jednotek staví kriticky. Ani v jednom z obou případů se nejedná o jednotnou globální politickou autoritu, suverénní globální stát, jehož případných sklonů k tyranii se obával už Immanuel Kant (1724–1804); na základě mnoha úrovní politické odpovědnosti a překrývajících se kompetencí jednotlivých institucí funguje (měla by fungovat) flexibilní, funkcionálně definovaná a decentralizovaná institucionální struktura, jejíž součástí by kromě transnacionálních nevládních organizací, politických sítí, nátlakových skupin, globální občanské společnosti a dalších mezinárodních organizací a režimů byly i současné státní jednotky, ovšem ochuzené o výhradní suverenitu. Tímto způsobem mají být struktury globálního vládnutí schopné reagovat na výzvy, jež před současný svět staví globalizace a na jejichž zvládání nemá dnešní stát kapacity. V radikálním pohledu některých autorů (například David Held [narozen 1951]) by struktury globálního vládnutí měly být plně demokratizovány, a to tak, aby mohl být realizován ideál globální demokracie.

vláda, 1. legitimní výkon moci ve státě; 2. nejvyšší státní orgán výkonné (exekutivní) moci, který udává směr a přebírá vedoucí funkci v politickém systému; předpisy, podle nichž byla vláda jmenována, a oprávnění, která prosazuje, jsou závislá na stávajícím politickém systému. Původně dosazovala vládu s ministerstvy hlava státu (panovník). Předchůdci ministerstev pracovali jako poradci v kabinetu absolutistického vládce, z něhož se vyvinula rezortní ministerstva. Rozeznáváme vlády: a) jedné politické strany; b) koaliční; c) úřednické; d) prezidentské (například v USA), e) vládní kolegium v čele s předsedou vlády, voleno parlamentem nebo jmenováno hlavou státu; 3. uplatňování převahy, vládnutí, ovládání; 4. rozhodující postavení, vliv.

Jiří Eliška, *Machiavelli*, kresba, 2019, 10 × 10 cm.

Vladař

Správný vladař
musí být podle Machiavelliho jako dobrý sadař.
Občany pěstuje si jak „ovošči či frukty“
a pak jim vštípí, že jsou jeho produkty.

Skoro pět století čekal, kdo se chopí jeho rad,
zklamala jej rodná Itálie i Maďarská republika rad,
neschopný Ital Cesare Borgia i Maďar Béla Kun,
ale dočkal se, jeho sen naplnil slovenský Čehún.

Niccolò, Niccolò, Niccolò,
přijmi adopcí na Piazza del Popolo
za vlastního syna Slováka z české krajiny,
společně konečně dotvoříte dějiny…
Dosti bylo horké kaše okolo!
Tak tedy do toho, Niccolò! Avanti popolo!!

Oceněn byl Machiavelliho um:
„Tanto nomini nullum par elogium.“

Avanti popolo, bandiera rossa (z italštiny), populární italská revoluční píseň, vzdávající hold rudému praporu, symbolu socialistického a komunistického hnutí.
Čehún/Čehůn, termín v moravském a slovenském slangu označující Čecha.
Maďarská republika rad (maďarsky *Magyarországi Tanácsköztársaság*), jepičí komunistický státní útvar s doktrínou diktatury proletariátu existující od 21. března do 1. srpna 1919; v jeho čele stál komunistický politik Béla Kun (1886–1938).
Machiavelli, Niccolò (3. 5. 1469, Florencie, Itálie – 22. 6. 1527, Florencie, Itálie), Florencie, Itálie), italský politik, diplomat, spisovatel, historik a vojenský teoretik. Na základě vlastní bohaté diplomatické činnosti a popisu soudobých politických událostí analyzoval podstatu lidského chování; své názory na uspořádání společnosti a vládnutí popsal v knize *Il Principe* (Vladař, vznik 1513–1514, vydáno posmrtně 1532). Spis bývá považován za jedno z prvních pojednání ustavujících evropskou politologii. Machiavelli toužil po sjednocení země, vytvoření mocného a pevného státu. To se však mohlo podařit jen moudrému a silnému vládci. Vzorem takového vládce mu byl Cesare Borgia (1475–1507), schopný, ale bezohledný pragmatický politik. Machiavelli se soustředil na rady vládcům k uchopení a udržení moci, to pro něj byla centrální

otázka. O úspěchu vladaře podle něj nerozhoduje morální hodnota, nýbrž účinek jednání, zájmy státu mají vždy přednost před etickými normami.

ovošči i frukty (z ruštiny *овощи и фрукты*), zelenina a ovoce; nápis na vývěsních štítech prodejen zeleniny a ovoce.

Piazza del Popolo, římské náměstí přezdívané „Předsíň k srdci Říma“ (bylo jednou z dominant „věčného města“ již v antických dobách). Oplývá chrámy, fontánami a skulpturami, jimž uprostřed náměstí vévodí čtyřiadvacetimetrový staroegyptský obelisk ze žuly. Obelisk sice nechal vytesat faraon Setchi I. (vládl přibližně v letech 1290–1279 př. n. l.) před Reovým chrámem v Héliopoli, ale jeho vztyčení se nedožil, a tak jsou v nápisech uvedena i jména jeho syna a nástupce Ramesse II. (obelisk Ramesse II. stojí na Place de la Concorde v Paříži). Obelisk převezl do Říma císař Augustus kolem roku 10 n. l. pro Circus Maximus. Circus Maximus však postupem doby chátral a zbytky obelisku byly objeveny mezi sutinami až v 16. století. Teprve za papeže Sixta V. (1585 až 1590) byl vyzvednut a znovu vztyčen. Sixtus se rozhodl pro jeho umístění na Piazza del Popolo, jež se nacházelo u tehdejší římské hlavní brány. Tento obelisk je známý také jako Flaminiovský – podle starověké cesty, jež začínala na tomto náměstí. Náměstí je proslulé i tím, že bylo v letech 1538–1826 popravčím místem; popravovalo se zde úderem palicí do spánku, často u příležitosti karnevalového veselí.

slovenský Čehún, (v českém slangu) označení občana České republiky slovenské národnosti.

Tanto nomini nullum par elogium (z latiny), Takovému jménu se žádná chvála nevyrovná (nápis na památníku Niccoly Machiavelliho ve Florencii).

Vlastenec

Jeho nynější největší slast –
do úpadu bojovat a třeba i zemřít za svou vlast!
V poslanecké sněmovně stravuje se výhradně produkty české provenience,
a když, třeba kvůli hlasování, musí opustit svůj stůl, krvácí jeho srdce vlastence.

Kdyby to po něm vlast chtěla,
sloužil by jí jako Cicero – až do roztrhání těla.
Ovšem toho cizího – tak se to v moderní době dělá.

Cicero, Marcus Tullius C. (3. 1. 106 př. n. l., Arpinum, Itálie – 7. 12. 43 př. n. l., Formiae/Formia, Itálie), římský politik, právník, řečník a spisovatel. Jako konzul v roce 63 př. n. l. potlačil Catilinovo spiknutí. Z té doby pochází Ciceronův výrok „*Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?*“ (Jak dlouho ještě budeš zneužívat, Catilino, naši trpělivost?), jímž uvedl svoji 1. řeč proti Catilinovi. Cicero proslul jako odpovědný a svědomitý úředník hájící neochvějně veřejné zájmy, stejně jako zájmy jednotlivců na soudě. V době prvního triumvirátu se musel stáhnout z veřejného života a věnoval se filozofii, literární činnosti a obhajobám svých klientů. Morální problémy rozebral ve spisech *De finibus bonorum et malorum* (O nejvyšším dobru a zlu), *Tusculanae disputationes ad Marcum Brutum* (Hovory tuskulské věnované M. Brutovi) a *De officiis* (O povinnostech). Politickým otázkám věnoval spisy *De re publica* (O státě) a *De legibus* (O zákonech). Jeho jazykově vytříbené dílo je nejen svědectvím své doby, mělo velký vliv na římskou literaturu, ale i na vývoj evropských literatur vůbec, zejména ve středověku a v období humanismu. Po Caesarově smrti věřil Cicero v návrat k republikánskému zřízení, k němuž však nedošlo, a proto opustil Řím. Cestou ho zastihla zpráva, že se Antonius vzdal moci. Po návratu do Říma, když zjistil, že je zpráva nepravdivá, začal proti Antoniovi veřejně vystupovat a přednesl proti němu 14 řečí, v nichž ho ostře kritizoval. Po těchto projevech Senát vyhlásil Antoniovi válku, jejíž vedení svěřil Octavianovi; ten se však s Antoniem spojil, a tím se moc Senátu zhroutila. Cicero se pokusil o útěk z Říma, avšak byl dostižen a zabit. Ciceronovu mrtvolu vláčeli po římských ulicích, jeho hlava a pravá ruka byly vystaveny na Foru Romanu. Cicero dostal později právem oslavné přízvisko *Pater patriae* – „Otec vlasti“; v dějinách se ho dostalo řadě velkých osobností, zejména politikům a státníkům, kteří se zasloužili o vlast: Gaius Iulius Caesar (100–44 př. n. l.), Octavianus Augustus (63 př. n. l. – 14 n. l.), Karl der Große (747 nebo 748–814), Karel IV. (1316–1378) aj.

Vlastizrada

Abych mohl efektivně zrazovat stát,
musím se nejdřív prezidentem stát.

Unus vestrum me traditurus est,
ale nejdřív uspořádám malý test:
Úmysl oznámím všem blízkým,
a uvidím, kdo mě zradí a s kým.

vlastizrada, trestný čin proti základům státu, velezrada; jeden z nejhorších zločinů. V řadě států světa je hrdelním zločinem nebo se trestá mnohaletým vězením. V České republice je vlastizrada trestný čin podle § 309 trestního zákoníku, který spáchá ten „občan ČR, který ve spojení s cizí mocí (každý stát mimo Českou republiku) nebo s cizím činitelem (osoba, která sice není oprávněna jednat jménem cizího státu, ale má na politické dění v něm významný vliv) spáchá trestný čin rozvracení republiky (§ 310), teroristického útoku (§ 311), teroru (§ 312) nebo sabotáže (§ 314)“. Za takový čin zákon stanovuje trest odnětí svobody na patnáct až dvacet let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutí majetku nebo výjimečný trest.
Unus vestrum me traditurus est (z latiny), Jeden z vás mě zradí (*Nový zákon*, Mt 26,21; Kristova slova k učedníkům při poslední večeři s narážkou na Jidášovu zradu).

Volby

Po volbách hned začíná bitka lítá
o prebendy, o moc, o koryta...

volba, 1. rozhodování pro jednu z několika možností; výsledek tohoto rozhodování; 2. výběr osob do funkce, prováděný zpravidla hlasováním.

Jiří Hiršl, *Volby*, 2021, kresba, papír, 17 × 24 cm.

Zástupci

Státní zástupci?
To nejsou žádní tupci!
I dnes by mohli býti zváni postaru – návladní,
neboť se mnozí z nich čile ujímají funkcí – i té vládní.

státní zástupce (zastarale též *státní návladní*), právník působící v rámci státního zastupitelství – soustavě orgánů státu určených k zastupování státu: v řízení trestním podává obžalobu jménem státu a plní další povinnosti stanovené trestním řádem a v občanském soudním řízení podává návrh na zahájení občanského soudního řízení a vstupuje do řízení již zahájených řízení v případech stanovených zákonem o rodině a občanským soudním řádem. Podle české ústavy i podle judikatury Ústavního soudu (ÚS) je součástí moci výkonné. (Náš ÚS si však občas neprávem přisvojuje i funkce politické.) V České republice státní zástupci působí od roku 1994, předtím existovali prokurátoři (v této funkci „vynikl" v raných 50. letech 20. století zejména prokurátor Josef Urválek, který ve vykonstruovaných politických procesech „poslal na šibenici" řadu nevinných lidí).

Zázrak

Co je víc: proměna vody ve víno, nebo vína ve vodu?
Těžko říct, pokud jsou oba zázraky prosty podvodu.

Český vinař si s tou otázkou lehce poradí,
část vína kohoutkovou vodou nahradí.

Nejen univerzitní organičtí chemici
jsou z toho občas „na palici".

být na palici, (hovorově) být k zbláznění náročný na přemýšlení; (o člověku) být blázen, hloupý.
Kána Galilejská, město několikrát zmiňované v novozákonním Janově evangeliu, nejznámější je pasáž „svatba v Káně", při níž Ježíš proměnil vodu ve víno.

Zeus

Evropská komise Evropské unie v jakési neblahé předtuše
vydala pragmatickou sankci svým poddaným národům,
latinsky, jak se sluší pro nástupkyni západořímské říše:

„Ulula cum lupis,
cum quibus esse cupis."

Autorizovaný překlad pro Českou republiku:

„Kdo chce s vlky býti,
musí s nimi výti."

Tajná doložka (už jen česky):

„EU před nájezdníky z Rusi
opět zachrání kapitolské husy.

Kdyby snad zklamala bělostná husa,
rád ujme se nás patron z USA.

Pokud neuspěje ani spasitel z USA,
Európé se vrátí do náruče Zeusa.

(Překladatelka zde, asi z rozčilení z Diova prostopášného genitálu, uvedla nesprávně jeho genitiv; správně má být Dia.)

Európé, v řecké mytologii dcera Agenóra, krále foinického města Tyru ve východním Středomoří. Zeus ji unesl v podobě býka na Krétu. Zeus ji za její přízeň zaopatřil tím, že ji provdal za krétského krále Asterióna a pojmenoval po ní kontinent, který se měl stát důležitější než Kréta.
Evropská komise, nadnárodní orgán Evropské unie (EU), nezávislý na členských státech a hájící zájmy EU. Pojem je používán ve dvou významech: buď jako kolegium komisařů a komisařek nebo jako kolegium s celým administrativním aparátem. Komise se podílí takřka na všech úrovních rozhodování, má největší administrativní a expertní aparát. Sídlí v Bruselu, její ústřední budovou je palác Berlaymont, některé části jsou dislokovány v Lucemburku. Člení se na množství generálních ředitelství a služeb.
pragmatická sankce, druh zákona (norma nezrušitelná, nezměnitelná); 1. nařízení východořímského císaře Justiniána I. z roku 554 – obnovená práva římské aristokracie v Itálii; 2. nařízení francouzského krále Karla VII. z roku 1438 – potvrzovalo nadřazenost biskupů na koncilech nad papežem, volitelnost biskupů a opatů; 3. nařízení rakouského císaře Karla VI. z roku 1713 – nový nástupnický řád rakouských Habsburků, jenž stanovil nedílnost habsburské monarchie

a dědičnosti trůnu i v ženské posloupnosti („po přeslici“). Tato pragmatická sankce byla podnícena nastalou dynastickou situací: Karel VI. měl tři dcery, zatímco jeho starší bratr Josef I. zemřel bez mužských potomků. Jednání o pragmatickou sankci byla zahájena v roce 1720, trvala téměř 20 let, než bylo dosaženo dohody. Na mezinárodním poli musela rakouská vláda „vykupovat“ uznání pragmatické sankce velkými ústupky, například rezignací na obchod s Indií. Teprve v roce 1739 uznaly pragmatickou sankci i Francie, Španělsko a Sardinie. Přesto se nezabránilo tzv. válce o rakouské dědictví.
překladatel, kdo překládá text (možno-li smysluplně) z jednoho jazyka do jiného jazyka.
Ulula cum lupis, cum quibus esse cupis (z latiny), Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti. (S vlky musíš výt, když s nimi chceš být.)
západořímská říše, státní útvar vzniklý v roce 395 n. l. rozdělením římské říše na západořímskou říši a východořímskou říši. Západořímská říše v Evropě zahrnovala Britannii, Dalmácii, Galii, Hispánii, Itálii, Noricum, v Africe Karthágo a Numidii. Sídelním městem panovníků byl nejdříve Milán (Mediolanum), od začátku 5. století Ravenna. Na počátku 5. století vznikla na území západořímské říše první germánská království Vandalů a Vizigótů, formálně podřízených císaři. V roce 451 porazila římsko-vizigótská na Katalaunských polích Huny, avšak masovému usazování „barbarských“ etnik v jednotlivých provinciích nezabránila. Západořímská říše zanikla roku 476, kdy germánský vojevůdce Odoaker sesadil posledního císaře Romula Augustula a ovládl území Itálie.

Zlatohlávek

Když se dostal do vyšších, politických sfér,
bloudil pak jejich spektrem jako Ahasver,
sledoval směry větrů, vezl se po proudu zlatonosné řeky,
pěstoval si ego – závistivci ať puknou vzteky!
Přelétal z květu na květ, z lejna na lejno jak zlatohlávek
nebo „muška jenom zlatá“ a rád by byl nastolil nový „zlatý věk“.

Všemu rozuměl. Tady pochválil, jinde zas zapráskal kníry
a v rozpočtu nekompromisně odhaloval „černé díry“!

Voliči za hlas splnil by každé přání,
třeba i eutanazii čili „smrt na jeho přání“.

(Z této formulace není jasné, zda se jedná o eutanazii pro voliče nebo voleného.)

Ahasver, věčný Žid; podle středověké legendy vrátný, který udeřil Ježíše Krista při odchodu z domu Pilátova. Za trest byl odsouzen bloudit světem až do druhého příchodu Ježíšova. Přeneseně nespokojený, toulavý člověk, „věčný tulák“.
eutanazie (z řeckého *euthanasía*, „lehká, dobrá smrt“ z *eu*, „kladný, dobrý, správný“ a *thánatos*, „smrt“), smrt z milosrdenství; úmyslné usmrcení jiné, zejména nemocné nebo „postižené“ osoby na její žádost, ze soucitu. V Německu za nacismu se stala eutanazie součástí státní politiky, jejímž cílem bylo vytvořit nadřazený „panský národ“ (*Herrenvolk*) a za tím účelem očistit společnost od „nežádoucích elementů“. Program eutanazie, podpořené „vědeckými“ argumenty rasových hygieniků, vznikl již ve 30. letech 20. století; šlo o plánované systematické vraždy tělesně či duševně postižených a jiných „rasově nehodnotných“ lidí. Akce začala prováděním eutanazie na dětech s dědičným onemocněním, pokračovala eutanazií dospělých. Eutanazie byla prováděna plynem, smrtící injekcí, vyhladověním; léčebny a nemocnice se proměňovaly na likvidační zařízení. Rozsáhlé vraždy probíhaly zpočátku v utajení, plynové komory byly maskovány jako sprchy, lékařské zprávy o úmrtí se falšovaly. Eutanazie je povolena například v Nizozemsku. Trestní právo České republiky považuje eutanazii za vraždu: https://www.seznam.cz/zpravy/clanek/smrt-na-prani-pred-odchodem-ze-snemovny-chce-profesor-zlatuska-otevrit-velke-tema-34467?dop-ab-variant=&seq-no=1&source=hp
muška jenom zlatá, úryvek z básně „Štěstí! Co je štěstí?“ českého básníka Adolfa Heyduka (1835–1923) ze sbírky *Dědův odkaz* (1879); báseň proslavili Jaroslav Marvan a Ladislav Pešek ve skvělé filmové komedii *Škola základ ži-*

vota (1938), kterou natočil Martin Frič podle stejnojmenné hudební komedie a fejetonů spisovatele Jaroslava Žáka: https://www.youtube.com/watch?v=TBiTFL7Xt1U

zlatohlávci (*Cetoniinae*), podčeleď hmyzu z čeledi vrubounovitých, z řádu brouků. Zahrnuje kovově zelené druhy s robustním tělem, kteří při letu nerozevírají krovky. Zlatohlávci jsou květomilní, jejich larvy se vyvíjejí v trouchu různých listnatých stromů. V České republice je hojný zlatohlávek zlatý *Cetonia aurata*.

Zlatohlávek, příjmení; u nás žije kolem 200 lidí s tímto příjmením (zaplnili by tedy spolehlivě Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky, v níž zasedá 200 poslanců). Toto příjmení je 8 104. nejčastějším příjmením (tedy se jím honosí každý 49 379. obyvatel).

zlatý věk, v řecké mytologii první ze čtyř (respektive pěti) věků; šťastná doba vlády boha Krona (v Římě ztotožněným se Saturnem), kdy lidé žili v harmonii a míru, ctili spravedlnost, řád a čest. V dalších dobách (věk stříbrný, bronzový a železný) však náklonnost k majetku a války způsobily mravní rozvrat. Podle řeckého básníka Hésioda (kolem roku 700 př. n. l.) následovalo po bronzovém věku ještě pokolení héroů, které bylo o něco spravedlivější než předchozí generace. Toto mínění jako součást zakladatelských mýtů a raných filozofických a etických učení (například taoismus) je rozšířeno transkulturně: „Když vládla Veliká spravedlnost, byla země společná. Tehdy byli vybíráni moudří a schopní, spoléhalo se na důvěru a zachovával se mír a svornost. Lidé se proto chovali jako k blízkým nejen ke svým příbuzným a považovali za své děti nejen své vlastní děti. Starci měli na sklonku života oporu, dospělí našli uplatnění, mladí vyrůstali, ovdovělí, osiřelí, osamělí a nemocní měli obživu. Muži dostávali svůj podíl a ženy nalézaly útočiště. Lidé byli spíše ochotni zanechat bohatství na zemi, než aby si je začali ukrývat. Spíše by se vůbec nenamáhali, než aby užívali svých sil jen pro svůj vlastní prospěch. Proto nevznikaly žádné špatné úmysly, nebylo krádeží ani loupeží, dveře se nezavíraly. (…) Nyní, když Veliká spravedlnost mizí, lidé se dívají na svět z hlediska zájmů své rodiny, jako k blízkým se chovají jen ke svým příbuzným, za své děti považují jen vlastní děti. Bohatství a síly používají jen pro sebe samy“ (úryvek z čínského starověkého traktátu *Ta Taj Li-ťi*, „Sebraná společenská pravidla staršího Taje“). Avšak z archeologie pravěkých společností i z etnologie a antropologie takzvaných přírodních národů víme, že to je značně idealizované, nereálné pojetí, že taková společenská situace nikdy neexistovala.

Zoofob

Od plenek byl zoofob, je proto k nevíře,
že na studiích a později v práci dřel jak zvíře.
Po zásluze se z něho na ministerstvu vnitra stalo velké zvíře,
všichni ho respektovali, neboť k podřízeným se choval jak zvíře,
dokonce si troufl i na samého ministra a ten, majíc jeho kádrové podklady,
„vykopl“ jej do dobře placené pozice generálního ředitele zoologické zahrady.

kádr (z francouzského *cadre*, „sbor důstojníků velících určité jednotce“), 1. skupina osob nebo soubor věcí tvořících stálé jádro, pevný základ nějakého celku; 2. (politický slang) pracovníci s určitou kvalifikací, zvláště politicky přijatelní pro vládnoucí stranu totalitního režimu („kádry rozhodují vše…“).

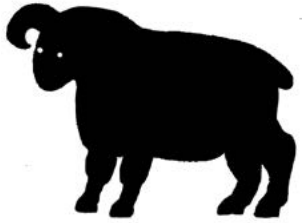
zoofobie (z řeckého *zóon*, „tvor; živočich“ a *fóbos*, „strach, úděs, hrůza“), panický strach ze zvířat – buď ze všech zvířat, nebo z konkrétního zvířete (had – ofidiofobie, mravenec – myrmekofobie, myš – musofobie, pavouk – arachnofobie, slepice – alektorofobie, vlk – lupinofobie atd.).

zvíře, termín označující některé druhy nebo formy živočichů. Používá se zejména pro specifické skupiny savců: domácí, užitkové, hospodářské, kožešinové, divoké, dravé zvíře. V určitých spojeních se může vztahovat i na jiné skupiny obratlovců, například krmení zvířat (= těch druhů, které chová příslušná zoo, tedy i ptáků, plazů, obojživelníků), podobně mít rád zvířata (= obratlovce). V zoologii je označení živočicha názvem zvíře nesprávné, protože neumožňuje přesné vymezení taxonu. Odvozené slovo zvířena má širší náplň, používá se zejména v populární literatuře jako synonymum termínu fauna pro soubor živočišných druhů určité oblasti, ekosystému, časového úseku apod. Častá je metaforická aplikace slova zvíře na člověka: chová se jako zvíře (= surově, neukázněně), dřít jako zvíře (= do úmoru), velké zvíře (= vlivný člověk), moc malé zvíře (= bezvýznamný).

Zvěrokruh

Při uzavírání vztahů partnerského druhu
dobré je mít na zřeteli znamení zvěrokruhu.

Zavrhněme charizmatického Berana alias Skopce,
jedná se o kolosálního sobce, „s ním to jde jen z kopce“.

Život po boku romantického Býka
dříve nebo později tě usmýká.

Zvídaví Blíženci mají tendenci
vést paralelní existenci.

Zápecní Raci
směřují svou leností k degeneraci.

Chraň se Lva, egoistické Lvice
ještě mnohem více.

Prokristapána,
jenom ne sebevědomá Panna!

Kreativní, ale i nevyzpytatelné Váhy
vyvedou každého z rovnováhy.

Činorodí Štíři
mají echolokátory jak netopýři.

Impulzivnímu Střelci
zdvořile poděkuj „Merci“.

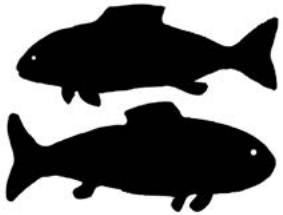
Neber si introvertního Kozoroha,
znelíbíš-li se mu, vzápětí ti „vezme roha“.

Tajnosnubní Vodnáři
jsou největšími tmáři.

Uděláme velkou chybu,
vezmeme-li si chameleonskou rybu.

Obrazně řečeno, všechna znamení by nejlíp pohltil odpadkový koš.
Je tu však skvělé řešení: poeticky košatý, harmonický Hadonoš.

Dvanáct astrologických znamení zvěrokruhu,
jež přes ascendent, nadir, zenit a descendent v horoskopu pojme ekliptika – hvězdopravná optika, určující prý charakter či temperament každého smrtelníka.
Beran (Skopec) – kreativní, charizmatický, bojovný (od 21. března do 20. dubna).
Býk – romantický, rozvážný, stálý (od 21. dubna do 20. května).
Blíženci – zvídavý, vynalézavý, vrtkavý (od 21. května do 21. června).
Rak – senzitivní, empatický, zápecní (od 22. června do 22. července).
Lev – cílevědomý, dominantní, egoistický (od 23. července do 22. srpna).
Panna – realistický, pracovitý, sebevědomý (od 23. srpna do 22. září).
Váhy – tvořivý, plachý, nerozhodný (od 23. září do 23. října).
Štír – činorodý, obezřetný, žárlivý (od 24. října do 22. listopadu).
Střelec – extrovertní, vizionářský, impulzivní (od 23. listopadu do 21. prosince).
Kozoroh – introvertní, zvídavý, perfekcionistický (od 22. prosince do 20. ledna).
Vodnář – novátorský, tajnosnubný, komplikovaný (od 21. ledna do 20. února).
Ryby – přitažlivý, chameleonský, nevyzpytatelný (od 21. února do 20. března).
Hadonoš, souhvězdí mezi souhvězdím Štíra a Střelce. Slunce jím reálně prochází v době od 1. 12. do 18. 12. Zrozenci ve znamení Hadonoše patří ke košatým osobnostem: jsou to poetické duše, pro které je důležité vzdělání a vědění vůbec, přemýšlivé a vynalézavé, oplývají intuicí a vhledem. Hledají mír a harmonii, ale není pro ně problém postavit se autoritám a často to také v rámci své touhy po vyniknutí dělají. To může vyvolávat nepřátelství a odpor okolí, Hadonoši jsou však zásadoví a neradi ustupují.
jde to s ním jen z kopce, (úsloví) daří se mu čím dál tím hůř (v zaměstnání, v partnerském životě apod.).

Jiří Eliška, *Šéfová šéfuje*, 1980, kresba, želatinový tisk, 40 x 60 cm.

Žalozpěvy redaktorské

Redaktor je odpudivý zjev,
pije spisovatelům krev.

V pekle má ale zcela opačnou roli:
coby spisovatel texty smolí.

Musí psát svou vlastní krví,
přesto všechno zmrví.

redaktor (z latinského *redāctor* přes francouzské *rédacteur*, „redaktor; zapisovatel“), kdo posuzuje nebo upravuje text, rukopis pro tisk, k publikování; popřípadě zamítá jeho vydání.
Žalozpěvy (hebrejsky *Échá*, řecky *Threni*, latinsky *Lamentationes*, v kralickém překladu *Pláč Jeremiášův*, v ekumenickém překladu *Pláč*), soubor pěti básnických skladeb ze žánru smuteční poezie, součást *Starého zákona*. Jejich autorství je tradičně připisováno proroku Jeremiášovi, podnětem k jejich vzniku bylo dobytí Jeruzaléma roku 586 př. n. l. Žalozpěvy 2, 3 a 5 jsou pro své konkrétnější líčení pokládány za současné nebo téměř současné s touto událostí, Žalozpěvy l a 4 byly snad složeny později a vyznačují se silnější stylizací, typickou pro liturgické skladby. Jako historická poezie jsou Žalozpěvy paralelou k sumerskému Nářku nad zkázou města Uru. Literární forma Žalozpěvů má všechny znaky starověké hebrejské poezie – *paralelismus membrorum*, vytváření „strof“ abecedním řazením trojveršových a dvojveršových celků. Výjimku tvoří Žalozpěv 5, který má 22 veršů, shodně s počtem písmen v abecedě, ale nerespektuje alfabeticko-akrostické schéma. Kromě těchto znaků mají Žalozpěvy přesnou strukturu nářků-*kinót*, verše jsou rozděleny dieresí na dvě hemisticha. Žalozpěvy jsou svátečním svitkem pro historický postní svátek 9. Ab, věnovaný smuteční liturgii na památku zničení jeruzalémského chrámu v roce 586 př. n. l. a 70 n. l.

Alois Mikulka, *ePIGram*, bez data, perokresba, papír, 5,5 × 4,5 cm.

Žumpa

Žumpa, zařízení krajně hygienické,
leč vůní a obsahem neestetické.
Udělala jenom chybu velikou,
zadala si s českou politikou.

žumpa (z německého *Sumpf*, „bažina, močál, bahno; kaliště, kalojem, žumpa“), uměle vyhloubená jáma, jímka na výkaly a odpad. Existovala již v pravěku, v onom „zlatém věku“, kdy politici ještě neexistovali. Obsah tvořený převážně lidskými fekáliemi a odpadky vytváří specifické konzervační prostředí, v němž se zachovaly nejen artefakty z keramiky, kovu nebo ze skla, ale i předměty z organických materiálů (dřeva, kostí či kůže). V samotných fekáliích se nacházejí relikty potravy (semínka, slupky luštěnin, vajíčka parazitů aj.), lze z nich získat paleopatologické poznatky o nemocech, infekcích či epidemiích. Můžeme z nich izolovat aDNA apod.

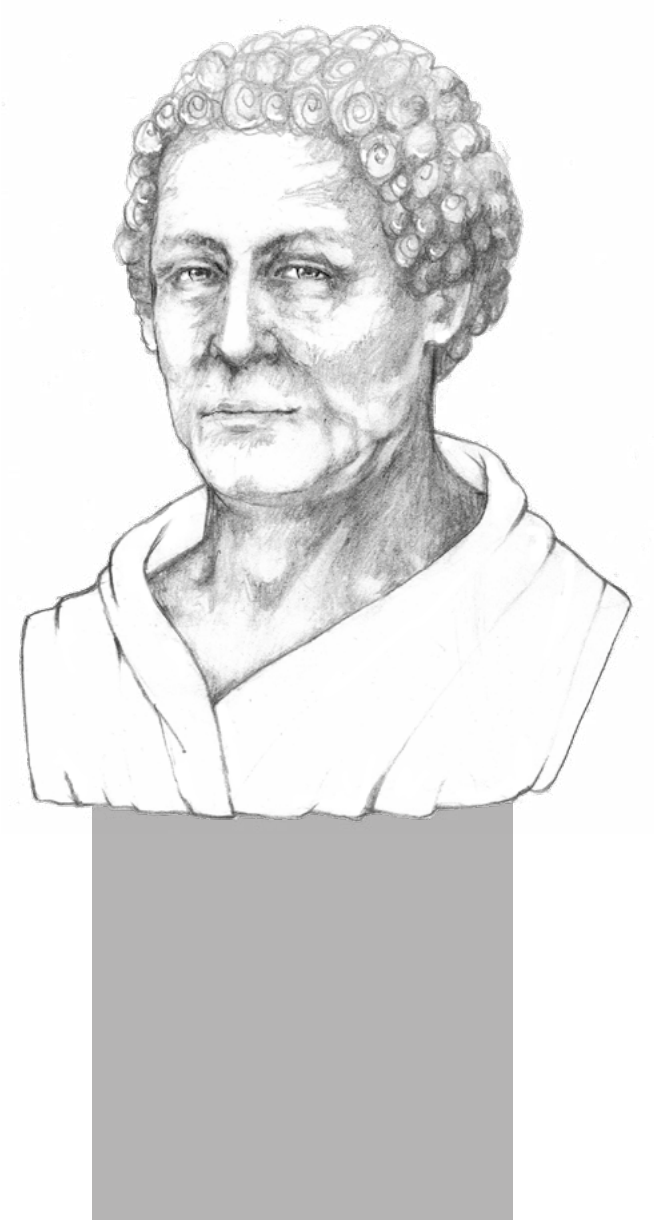
Žurnalista

Podle bruselských not chrlí dnešní žurnalisty
katedry mediálních studií coby nepopsané listy
nemající o historii a reálném životě, žel, ani zdání.
Z neznalosti pak „korektně“ plní i nekorektní zadání.

KHB by asi ani dnes nemohl studenty vyučovati
a českou věc před globalisty a eurofily korektně brániti:

„My již práva máme,
vzít si jich nedáme,
vaše šejdy,
vaše rejdy,
ty už dobře známe.“

žurnalistika (z francouzského *journalisme* [žurnalism], „novinářství“), 1. činnost v masových médiích (novinách, časopisech, rozhlase, televizi apod.), novinářství; 2. obor zabývající se touto činností; 3. denní tisk, noviny.

Jiří Eliška, *Marcus Valerius Martialis*, 2021, kresba, 15 x 21 cm.

EPILOG
VĚNOVANÝ EPIGRAMATIKOVI MVM

Mám v sobě malou dušičku –
posměváček Martialis píše na mě básničku.

Však v hloubi duše jsem rád,
jsem zřejmě muž, o němž je co psát.

Již předává mi svou xenii,
prý pro moji ženu Xenii.

Xenie ke mně dávno spálila všechny mosty,
už zas v našem domě hostí početné hosty.

S hranou gracií přijala epigram Martiala,
a s potěšením jej všem odrecitovala:

„Zbytečná je tvá panika
lev vrhá se jen na býka
a neprohání motýly,
ty ješitníku zpozdilý."

Martialis, Marcus Valerius Martialis (kolem 40, Bilbilis, Španělsko – kolem 104), nejvýznamnější římský epigramatik, původem z Hispánie. Výborný znalec a glosátor společenských i soukromých poměrů své doby. Císař Domitianus ho povýšil do jezdeckého stavu. Martialis složil sbírku epigramů *Liber spectaculorum* (Kniha o hrách), v nichž oslavoval velkolepé hry, které se konaly v Koloseu. Dále vydal dvě knihy drobných básní *Xenia* (Přátelské dary) a *Apophoreta* (Výslužky), to jest epigramy určené k tomu, aby doprovázely drobné dárky, které si přátelé posílali o Saturnáliích, případně které si host odnášel z hostiny. V dalších letech publikoval ještě 12 knih, v nichž je soustředěno množství epigramů. Většina z nich představuje posměvačné portréty, duchaplné průpovídky, výlevy radosti nebo špatné nálady, vtipné sentence apod. Martialis se vysmívá typům, jakými jsou mluvka, dotěra, člověk, který všechno ví a všemu rozumí. Zmiňuje třeba lékaře, který přesedlal na hrobařinu, nebo ženy, které by rády zastavily běh let přibarvenými vlasy, šminkami a umělými zuby.

xenie (z řeckého *xenia*, „dary pro hosty; přátelské dary"), drobné básně, epigramy a aforismy obsahu humorného, pochvalného nebo výsměšného (nazváno podle 13. knihy epigramů římského básníka Marka Valeria Martiala, míněných jako doprovod k dárkům, často představovaných potravinami, které dává hostitel hostovi); název souboru posměšných básní a ironicky útočných epigramů napsaných Johannem Wolfgangem Goethem (1749–1832) a Friedrichem Schillerem (1759–1805) proti kritikům a literárním odpůrcům.

Xenie (z řeckého *xenosis*, „pohostinná; milující hosty), ženské křestní jméno.

AUTOR

Malina, Jaroslav (11. 4. 1945, Dolní Bučice), antropolog, archeolog, spisovatel, básník, editor; spoluzakladatel, profesor a první ředitel Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, zakladatel a předseda správní rady Nadace Universitas. Vedle úctyhodné řádky vědeckých a vědecko-naučných prací má v jeho tvůrčích aktivitách významné místo tvorba beletristická. Ve svém díle uplatňuje bohaté životní zkušenosti, aniž pozbývá mladého zaujetí pro hledání pravdy o člověku. Jeho texty, zdařile dotvářející poetický komentář k naší realitě, propojují tvorbu vědeckou a básnickou. Výsledný celek snoubí funkci didaktickou, společenskou i estetickou, a tím autora právem pasuje na zakladatele originální „kognitivní poezie" (viz zejména *Anti-Encyklopedie Anti-Antropologie*, 2013, *Světoví géniové v chajjámovských čtyřverších*, 2014, *Ctnosti a Neřesti*, *Radosti a Strasti*, 2016, *Hlava v makarónské poezii,* 2017, *Hlava XXXI: Hlava v originálních úslovích a obrazech od A do Ž*, 2017, *Úvod do caputologie: Hlava I – mírné ∞. Cyklus charakterizující v básnické a výtvarné nadsázce intelektuální, a/sociální a profesní rysy člověka,* 2019, *Hvězdopravné nebe zvěrokruhu nad námi, provázené originálními texty, malbami a sochami*, 2019). Inspirativní je také jeho činnost encyklopedická (viz studenty i širší veřejností vydatně užívané elektronické encyklopedie: *Encyklopedie antropologie: První interaktivní mezinárodní encyklopedie antropologie,* 2011 – https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/encyklopedie/index.html; *Člověk-Auto-Encyklopedie*, 2011 – https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/clovek-auto/index.html; *Encyklopedie sexuality, erotiky a lásky všech kultur světa,* 2012 – https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/encykl-sexuality/index.html; *Umění světa slovem a obrazem v antropologickém kontextu od paleolitu po současnost,* 2018 – https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/umeni_sveta/encyklopedie.html). Dlouhodobě spolupracuje s významnými výtvarníky, jejichž díla reprodukuje ve svých knihách a jako kurátor prezentuje na výstavách a v katalozích. Významné jsou též jeho aktivity editorské a organizační v oblasti vědy a umění. V rámci Nadace Universitas, jejímž je předsedou, založil knižnice Heureka, Miscellanea, Osobnosti, Scientia a Scintilla, kde bylo pod jeho editorským vedením publikováno na sto padesát svazků. V letech 1993 až 2005 vydával časopis *Univerzitní noviny – List Masarykovy univerzity a Nadace Universitas.* V roce 2010 založil oborový časopis *Anthropologia Integra – Časopis pro obecnou antropologii a příbuzné obory* a v návaznosti na zmíněné periodikum edici *Anthropologia Integra – Series Monographica*; oba tituly vycházejí dodnes. Malinovy vědecké, vědecko-naučné a beletristické knihy vyšly u nás i v zahraničí v počtu přesahujícím dva miliony výtisků a získaly řadu ocenění.

Autor děkuje za laskavou spolupráci Ivu Budilovi, Jiřímu Eliškovi, Janu Filipskému, Jiřímu Hiršlovi, Miroslavu Hirtovi, Evě Jozífkové, Aloisi Mikulkovi, Aleně Opletalové a Jaroslavu Štěpaníkovi.